

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

Płock

4/261

2019

ISSN 0029-389X

INFORMACJA DLA AUTORÓW

- Materiały do „Notatek Płockich” prosimy przysyłać pocztą mailową na adres notatkiplockie@wp.pl lub na płycie CD z wydrukiem na adres Towarzystwa Naukowego Płockiego (pl. Narutowicza 8, 09-402 Płock).
- Czcionka – Times New Roman, wielkość – 12, interlinia – 1,15, maksymalna objętość tekstu – 15 stron z przypisami i zdjęciami, jedna szpalta; marginesy – 2,5 cm.
- Zdjęcia z podpisami oraz podaniem autora i źródła pochodzenia wstawione do tekstu w odpowiednie miejsca. Artykuł powinien być zaopatrzony w krótki abstrakt w języku polskim (do 250 znaków) oraz słowa kluczowe (do 5). Na końcu artykułu należy dołączyć bibliografię oraz jego tytuł, słowa kluczowe i „Summary” w języku angielskim (do 250 znaków). W przypadku recenzji należy tylko dołączyć tytuł recenzowanej publikacji w języku angielskim oraz zdjęcie okładki recenzowanej książki.
- Opuśzczenia w cytowanym tekście sygnalizujemy trzema kropkami w nawiasie kwadratowym: [...].
- Przypisy w języku polskim (tamże, dz. cyt., zob.), czcionka – Times New Roman, wielkość – 10, interlinia – 1,15; w przypisach odwołujących się do artykułów z gazet lub czasopism podajemy inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, tytuł gazety lub czasopisma w cudzysłowie, rok, numer, strony, np. S. Kostanecki, *Marszałek w Płocku. Szkic literacki*, „Głos Mazowiecki” 1938, nr 124 z 1 czerwca, s. 2.
- Podobnie podajemy opis bibliograficzny książek: inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, data i miejsce wydania, np. T. Chrostowski, *4 pułk strzelców konnych Ziemi Łęczyckiej*, Płock 1992; w przypadku prac zbiorowych: *Dzieje Płocka*, t. 2, *Dzieje miasta w latach 1793-1945*, (red.) M. Krajewski, Płock 2006.
- Przed przystąpieniem ostatecznej wersji tekstu bardzo prosimy o jego sprawdzenie, ze zwróceniem uwagi na literówki, interpunkcję i poprawność przypisów.
- Prosimy również o krótką informację Autora o sobie do notki o Autorach: tytuł lub stopień naukowy, miejsce pracy, pełnione funkcje oraz adres (w celu przesłania egzemplarza autorskiego), numer telefonu i adres mailowy do wiadomości redakcji.
- Przesłanie artykułu do Redakcji „Notatek Płockich” oznacza zgodę Autora na jego publikację.
- Warunkiem zakwalifikowania artykułu do druku jest pozytywna recenzja wydawnicza.

Redakcja „Notatek Płockich”

Na okładce: Wzgórze Tumskie w Płocku
Rys. Anna Michalak

Skład i druk:
Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”
ul. Dziewiarska 7, 09-407 Płock
e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

PŁOCK NOTICES

QUARTERLY OF THE SCIENTIFIC
SOCIETY OF PŁOCK
(published since July 1956)

4/261
OCTOBER – DECEMBER
2019

EDITORIAL BOARD

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(EDITORIAL SECRETARY)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(LANGUAGE EDITOR)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(STATISTICAL EDITOR)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

SCIENTIFIC COUNCIL

PROF. DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)

REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Lithuania)

PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(ukazuje się od lipca 1956 r.)

4/261
PAŹDZIERNIK – GRUDZIEŃ
2019

KOLEGIUM REDAKCYJNE

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(REDAKTOR JĘZYKOWY)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(REDAKTOR STATYSTYCZNY)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

RADA NAUKOWA

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Litwa)

PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

LIST OF CONTENTS

MAGDALENA STANISZEWSKA AGRICULTURAL MACHINERY AND TOOLS FACTORY „SIERPCZANKA” – HISTORY OF THE LARGEST FACTORY IN SIERPC OF THE INTERWAR PERIOD	3
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI BEHAVIOR OF RED ARMY SOLDIERS IN NORTH WEST POVIATS WARSAW VOIVODESHIP IN 1945 AND 1946 IN ARCHIVAL DOCUMENTS. PART I – POVIATS SIERPC AND PŁOŃSK	15
MARIUSZ CELMER FUNCTIONINGS OF COMMUNIST AUTHORITIES TOWARDS THE ROMAN CATHOLIC CHURCH IN THE PŁOCK DISTRICT IN THE YEARS 1945-1956 (SELECTED ASPECTS). PART II	30
BORYS PRZEDPEŁSKI THE HISTORY AND ACTIVITY OF THE CHURCH OF CHRIST IN THE TOWN OF PŁOCK	38
REVIEW MICHAŁ MARIAN GRZYBOWSKI <i>CATHOLIC CLERGY IN THE WORKS OF THE SCIENTIFIC SOCIETY OF PŁOCK 1820-2020</i> (Rev. Anna Maria Stogowska)	45
BIBLIOGRAPHY OF MAZOVIAN PŁOCK FOR THE PERIOD 1 X – 31 XII 2018	51
OUR AUTHORS	71

SPIS TREŚCI

MAGDALENA STANISZEWSKA FABRYKA MASZYN I NARZĘDZI ROLNICZYCH „SIERPCZANKA” – HISTORIA NAJWIĘKSZEGO ZAKŁADU PRODUKCYJNEGO SIERPCHA OKRESU DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO	3
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI ZACHOWANIE ŻOŁNIERZY ARMII CZERWONEJ NA TERENIE PÓŁNOCNO-ZACHODNICH POWIATÓW WOJEWÓDZTWA WARSZAWSKIEGO W 1945 I 1946 R. W DOKUMENTACH ARCHIWALNYCH. CZĘŚĆ I – POWIATY SIERPECKI I PŁOŃSKI	15
MARIUSZ CELMER DZIAŁANIA WŁADZ KOMUNISTYCZNYCH WOBEC KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W POWIECIE PŁOCKIM W LATACH 1945-1956 (WYBRANE ASPEKTY). CZĘŚĆ II	30
BORYS PRZEDPEŁSKI DZIEJE I DZIAŁALNOŚĆ KOŚCIOŁA CHRYSZTUSOWEGO W PŁOCKU	38
RECENZJA MICHAŁ MARIAN GRZYBOWSKI <i>DUCHOWNI KATOLICCY W PRACACH TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO 1820-2020</i> (Rec. Anna Maria Stogowska)	45
BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 X – 31 XII 2018 R.	51
NASI AUTORZY	71

MAGDALENA STANISZEWSKA

FABRYKA MASZYN I NARZĘDZI ROLNICZYCH „SIERPCZANKA” – HISTORIA NAJWIĘKSZEGO ZAKŁADU PRODUKCYJNEGO SIERPCA OKRESU DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO

Abstrakt

Historia Fabryki Maszyn i Narzędzi Rolniczych „Sierpczanka”, będącej największym zakładem produkcyjnym miasta Sierpca okresu dwudziestolecia międzywojennego. Fabryka istniała w latach 1919–1929.

Słowa kluczowe: fabryka „Sierpczanka”, przemysł metalowy, narzędzia rolnicze, Sierpc

Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych „Sierpczanka” to największy zakład produkcyjny Sierpca lat międzywojnia. W okresie swojego największego prosperity fabryka zatrudniała ponad dwustu pracowników, a maszyny rolnicze, które produkowała eksportowane były również na rynki zagraniczne. Mijając w 2019 roku setna rocznica powstania „Sierpczanki” to dobra okazja, by odtworzyć jej historię, zwłaszcza, że w dotychczas wydanych bardzo wielu publikacjach na temat historii Sierpca o funkcjonowaniu fabryki znajdujemy jedynie enigmatyczne wzmianki. Poza zdaniem, że była *największym zakładem produkcyjnym w Sierpcu* nie wiadomo właściwie nic więcej. Warto zatem przywrócić pamięci historię fabryki, która przynosiła sławę Sierpcowi w całej Polsce i poza jej granicami.

Działania wojenne toczące się na polskich ziemiach w latach 1914–1918 poczyniły ogromne straty całemu rodzimemu przemysłowi. Najsilniej rozwinięte pod względem przemysłowym Królestwo Polskie ucierpiało najwięcej. W okresie przedwojennym przemysł tych ziem nie odbiegał pod względem technicznym od poziomu europejskiego. Władze rosyjskie w 1915 roku zdemontowały fabryki przemysłu metalowego produkujące na potrzeby wojenne i wraz z załogami ewakuowano je w głąb Rosji. Pozostałe zakłady niszczone, aby nie wpadły w ręce Niemców¹.

Sytuacja polskiego przemysłu maszyn rolniczych przed I wojną światową zależała od ustosunkowania się do niego polityki rządów zaborczych. W Królestwie Polskim, do którego od 1815 roku należał także Sierpc, przed samą wojną, tj. w 1913 roku, było 110 fabryk i warsztatów, wyrabiających maszyny

i narzędzia rolnicze. Większych fabryk zatrudniających ponad 100 robotników było 14, średnich – 57, zaś pozostałe to drobne warsztaty. Po odzyskaniu niepodległości przemysł maszyn rolniczych miał za zadanie wykorzystać to, co ocalało po wojennej zawierusze oraz zbudować nowe placówki przemysłowe, ażeby uniezależnić się od zagranicy².

Z uwagi na brak surowców mineralnych, słabą jeszcze wówczas infrastrukturę komunikacyjną³ oraz panującą biedę, powiat sierpecki był najstabiliej uprzemysłowionym w całym obwodzie plockim. Z przemysłu metalowego na Mazowszu Płockim pracowały głównie niewielkie fabryki maszyn rolniczych. Przemysł tego terenu przystosowany był do potrzeb lokalnych. Z kolei mazowiecka wieś borykała się z ogromnym zacofaniem pod względem stosowania urządzeń ułatwiających uprawę ziemi. Sytuacja podobnie miała się po odzyskaniu niepodległości, dlatego tym cenniejsza była inicjatywa, z którą w 1919 roku wystąpili okoliczni właściciele ziemscy oraz zamożni sierpczanie założenia właśnie w Sierpcu fabryki maszyn i narzędzi rolniczych. Maszyny rolnicze znacznie ułatwiały i przyspieszały prace polowe, a ich stosowanie dawało lepsze plony. Nowo utworzona fabryka dawała też miejsca pracy, jednak bezrobocie było jednym z poważniejszych problemów, z którymi zmagano się w Sierpcu i okolicach w pierwszych niepodległościowych latach. Poza „Sierpczanką” największym przedsiębiorstwem przemysłowym funkcjonującym w mieście był młyn

² K. Pichelski, *Przemysł maszyn i narzędzi rolniczych*, [w:] *Przewodnik przemysłu i handlu polskiego*, red. L. Pączewski, Warszawa 1929, s. 300-301.

³ W 1916 roku Niemcy wybudowali w Sierpcu linię kolejki wąskotorowej z Sierpca do Torunia. Linię kolejową normalnotorową na trasie Sierpc-Nasielsk otwarto w 1924 roku.

¹ A. Jezierski, C. Leszczyńska, *Historia gospodarcza Polski*, Warszawa 1998, s. 275.

Dawna ujeżdżalnia koni w Sierpcu, około 1910 r. Widok od północnego wschodu. Budynek adaptowano na potrzeby fabryki „Sierpczanka” w 1919 r.

Fot. z zasobów Centralnego Państwowego Archiwum Filmu, Fotografii i Fonografii w Sankt Petersburgu

parowy Jakuba Rudowskiego, przekształcony w 1921 roku w spółkę akcyjną, dwie cegielnie – rodziny Gutowskich i Jakuba Rudowskiego oraz browar rodziny Pehlke⁴.

Fabryka Maszyn i Wyrobów Metalowych „Sierpczanka” Spółka z Ograniczoną Odpowiedzialnością w Sierpcu Ziemi Płockiej zawiązana została mocą aktu notarialnego z dnia 6 grudnia 1919 roku, zgodnie z dekretem z dnia 8 lutego 1919 roku, dotyczącego funkcjonowania spółek z ograniczoną odpowiedzialnością⁵. Przed notariuszem Władysławem Żochowskim z Rypina, w obecności świadków: Wacława Rakowskiego i Jana Litwińskiego, w budynku Progimnazjum w Sierpcu, stawiało się tego dnia aż 82 mieszkańców i mieszkańek Sierpca i okolic, którzy przybyli, by zawiązać spółkę. Wśród tych osób były znamienite sierpeckie postaci – działacze społeczni, przedsiębiorcy, właściciele ziemscy, jak Józef Chrapkowski – burmistrz Sierpca, Wacław Gurbki – rejent, Jan Bieniecki – przedsiębiorca, Jan Radomyski – właściciel apteki, Antoni Strygner – naczelnik Ochotniczej Straży Ogniowej, Stanisław Ożarowski ze Śniech, Jan Giziński – właściciel majątku Łukomie, Ignacy de Thun – działacz społeczny i wielu innych. Swoją udział w zawiązaniu spółki miały też kobiety: Janina Chrapkowska i Marianna Dewajska⁶.

⁴ T. Piekarski, *Udział ziemian Mazowsza Płockiego w rozwoju przemysłu w okresie międzywojennym*, [w:] *Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX wieku*, t. 8, [red.] W. Puś, J. Kita, Łódź 2010, s. 293-303; J. Burakowski, *Pierwociny przemysłu sierpeckiego*, [w:] *Ziemia sierpecka znana i nieznaną: informator historyczno-krajoznawczy*, T. 1, [red.] Z. Dumowski, Sierpc 2007, s. 111-113.

⁵ Dziennik Ustaw nr 15 z 8 lutego 1919, poz. 201.

⁶ Archiwum Towarzystwa Naukowego Płockiego, (dalej: ATNP), sygn. R. 1561, kopia aktu notarialnego zawiązania Fabryki Maszyn i Wyrobów Metalowych „Sierpczanka” z 6 grudnia 1919, k. 57-60. Informację o zachowaniu dokumentu

Fabrykę zorganizowano na nieruchomości liczącej dwie i pół morgi, nabytej od ziemianina Sylwina Smoleńskiego z osady Grzymały w południowej części miasta Sierpca, przy ulicy Bielskiej (obecnie ulica Płocka). Wraz z ziemią zakupiono na rzecz spółki i za jej fundusze gmach, należący do tej pory do Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych w Warszawie. Dokonali tego udziałowcy: Józef Chrapkowski, Sylwin Smoleński, Feliks Wiśniewski i Józef Więckowski⁷.

Budynek ten to dawny maneż (ujeżdżalnia koni), będący pamiątką po istniejącym w Sierpcu kompleksie garnizonowym 48. Ukraińskiego Pułku Huzarów. Obiekt powstał w latach 90. XIX wieku, by stacjonujący w Sierpcu carscy dragoni (a potem huzarzy), mogli szkolić swoje kawaleryjskie umiejętności, poprzez ujeżdżanie koni czy naukę zwierząt skoków przez przeszkody. Obiekt pierwotnie był murowany z cegły, jednokondygnacyjny. Na potrzeby fabryki dokonano jego przebudowy, poprzez zamurowanie części okien i zmniejszenie pozostałych. Podniesiono także koronę murów, wznosząc nowy dach oraz dzieląc wnętrze na dwie kondygnacje betonowym stropem, wspartym na szeregu słupów. Obiekt został otynkowany i pozbawiony części ceglanych dekoracji od północy. Również wewnątrz dokonano zmian, dostosowując pomieszczenia do potrzeb fabryki⁸.

Kapitał zakładowy „Sierpczanki” ustanowiony został na sumę 368 tysięcy marek polskich, podzielonych na 368 udziałów (po tysiąc marek każdy udział). Udziały wspólnicy podzielili między sobą, z czego najwięcej posiadał Gracjan Grabowski – 21 udziałów i Wacław Gurbki – 20. Pozostali akcjonariusze posiadali od jednego do kilkunastu udziałów. Organami spółki ustanowiono Zarząd, Radę Nadzorczą i Walne Zgromadzenie Wspólników. Do Zarządu powołano Wacława Gurbkiego, Józefa Chrapkowskiego, Feliksa Wiśniewskiego, Lucjana Włoczkowskiego i Sylwina Smoleńskiego, zaś na zastępców: Stanisława Ożarowskiego i Józefa Więckowskiego. Rada Nadzorcza złożona była z trzech członków w osobach: Zygmunta Umińskiego, Władysława Podczaskiego, Jana Władysława Łąckiego i jednego zastępcy – Jana Gizińskiego⁹.

Według nielicznych zachowanych o „Sierpczance” wspomnień, fabryka w pierwszych latach

w zbiorach Towarzystwa Naukowego Płockiego uzyskałam od mgr Agnieszki Ciechomskiej – kierownika Archiwum TNP.

⁷ Tamże.

⁸ T. Kowalski, *W Sierpcu za cara. Śladami rosyjskiego garnizonu*, Sierpc 2013, s. 192-197.

⁹ ATNP, sygn. R. 1561, kopia aktu notarialnego..., k. 58-60

funkcjonowania zatrudniała od 50 do 150 osób¹⁰. Najwięcej informacji na temat początków fabryki odnaleźć można we wspomnieniu sierpczanina Józefa Drążkiewicza. Według niego pierwszym dyrektorem fabryki był inżynier Irowiec¹¹. Fabryka zatrudniała wielu ślusarzy, giserów (pracowników warsztatu odlewniczego), tokarzy, stolarzy, malarzy, kowali i zwykłych robotników. Sam Józef Drążkiewicz pracował w fabryce od 21 sierpnia 1921 roku do 11 lutego 1922 roku jako uczeń modelarski. Zwolniony został z powodu redukcji uczniów. Według Drążkiewicza w biurze fabryki pracował także mieszkaniec Sierpca Antoni Młotkowski¹².

O ile pierwsze dwa lata funkcjonowania fabryki pozostają obszarem słabo udokumentowanym, tak paradoksalnie momentem przetomowym dla funkcjonowania „Sierpczanka”, a jednocześnie jej obecności na łamach prasy staje się kryzys inflacyjny w Polsce.

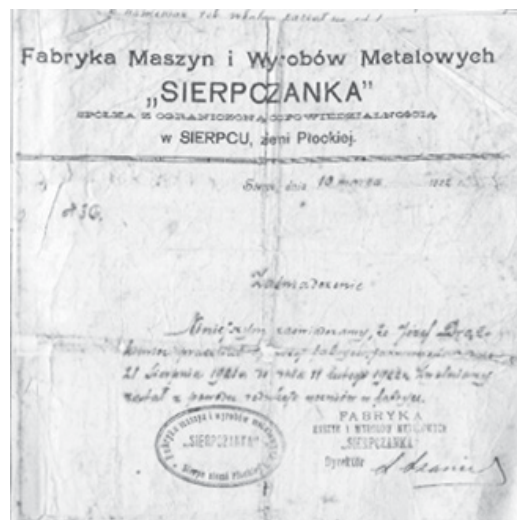
Od 1918 do 1923 roku Polska borykała się z nadmiernym deficytem budżetowym, sięgającym 155% PKB w 1921 r. i 94% w 1922 r., napędzającym inflację. Na początku 1923 r. inflacja obowiązującej wówczas w Polsce waluty – marki polskiej (skrót: mkp) – nabrała rozpędu: kurs jej spadł z 9 mkp za 1 dolara amerykańskiego w 1918 r. do 6 375 000 mkp za dolara pod koniec 1923 r.¹³

¹⁰ J. Szczepański, *Ziemia sierpecka w latach II Rzeczypospolitej 1918-1939*, [w:] *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, [red.] M. Chudzyński, Sierpc 2003, s. 395; T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932, s. 482; A. Jankowski, *Sierpeckie niezapominajki*, Sierpc 1996, s. 19.

¹¹ W żadnym z posiadanych na temat fabryki źródeł nie udało się potwierdzić tej informacji. Odnalazłam natomiast informacje na temat inżyniera Jerzego Irowca, który mógł być przez krótki okres (do 1922 roku) dyrektorem fabryki. Nietypowe nazwisko – Irowiec oraz posiadany tytuł inżyniera, co w omawianym czasie stanowiło jeszcze rzadkość, pozwala przypuszczać, że to właśnie ta osoba. Według Mateusza Mataniaka, autora opracowania *Urząd Wojewódzki w Krakowie w początkach powojennej działalności (styczeń-grudzień 1945 r.)*. *Organizacja – kompetencje – personalia*, opublikowanym w: *Dzieje biurokracji*, t. 6, pod red. T. Bykowej, A. Góraka, G. Smyka, Lublin 2016, s. 660: *Inżynier Jerzy Irowiec kierował referatem Sprzętu i materiałów technicznych w Oddziale Odbudowy Wydziału Przemysłowego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie w 1945 r.* Kolejna wzmianka o Jerzym Irowcu pojawia się w „Życiu Warszawy” 1957, nr 93 z 19 kwietnia, s. 5, gdzie odnalazłam notę: *Dnia 24.IV br [1957] o godzinie 8 rano w kaplicy o.o. Bazylianów, Miodowa 16 odbędzie się msza św. za duszę ś.p. inż. Jerzego Irowca o której zawiadamiają: żona, córka, syn i wnuki.*

¹² J. Drążkiewicz, „Za cara” na ulicy Świętego Wawrzyńca, [w:] *Wspomnienia sierpczan 1900-1950*, T. 1, [red.] J. Bura-kowski, Sierpc 1998, s. 10.

¹³ J. Kaliński, Z. Landau, *Gospodarka Polski w XX wieku*, Warszawa 1999, s. 55-58.

Zaświadczenie o okresie pracy Józefa Drążkiewicza w Fabryce Maszyn i Wyrobów Metalowych „Sierpczanka” wystawione w dniu 10 marca 1922 r.

Fotografia z archiwum Autorki

Fabryki maszyn rolniczych wkrótce po rozpoczęciu swej pracy powojennej znalazły się zatem w trudnym położeniu finansowym z powodu kryzysu inflacyjnego, gdyż w czasie jego trwania potraciły swoje kapitały obrotowe. Dodatkowe utrudnienie dla funkcjonowania fabryk wynikało z niemal całkowitego zamknięcia granicy rosyjskiej dla polskiego eksportu. Rynek wewnętrzny stał się zatem podstawowym i chwilowo jedynym rynkiem zbytu dla wytwórczości. Aby przetrwać kryzys gospodarczy przedsiębiorcy zmuszeni byli szukać nowych dróg rozwojowych dla swoich fabryk. Na porządku dziennym stała się kwestia koncentracji przemysłu maszyn i narzędzi rolniczych. Owa tendencja znalazła swój wyraz w powstaniu czterech koncernów: „Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych, S-ka Akc.” w Warszawie, Zjednoczone Fabryki Maszyn „Unja” S-ka Akc. w Grudziądzu, „H. Cegielski, Towarzystwo Akcyjne. Fabryka maszyn rolniczych, urządzeń rolniczo-przemysłowych, lokomobil parowych, parowozów i wagonów kolejowych” w Poznaniu i „Potęgą”, S-ka Akc. w Krakowie¹⁴.

Z sierpeckiej perspektywy najbardziej interesujące jest funkcjonowanie Zjednoczenia Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych, S-ka Akc., które od początku lat 20. XX wieku działało jednocząc stopniowo kolejne fabryki: w 1920 roku „Jan Zawadzki i S-ka” w Warszawie (rok założenia 1890) i „Wacław Moritz” w Lublinie (założona w 1840 r.)¹⁵, w 1921 roku „Sierpczanka” w Sierpcu i w 1925 roku „Bliżyn”

¹⁴ *Przemysł maszyn i narzędzi rolniczych w Polsce*, „Rynek Metalowy i Maszynowy” 1929, nr 11 z 16 marca, s. 347-350.

¹⁵ *Fabryka Maszyn Rolniczych i Odlewni Żelaza p.f. „Wacław Moritz” w Lublinie*, „Ziemia Lubelska” 1928, nr 117 z 29 kwietnia, s. 3.

Jeden z budynków Fabryki Maszyn i Narzędzi Rolniczych „Sierpczanka”, lata 30. XX wieku
Fot. z zasobów Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc

Budynki, w których mieściła się Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych „Sierpczanka”, lata 50. XX wieku
Fot. z zasobów Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc

w Bliżynie (założona w 1838 r., była to najstarsza fabryka z wówczas istniejących fabryk maszyn i narzędzi rolniczych). „Zjednoczenie” po dokonaniu fuzji czterech fabryk maszyn i narzędzi rolniczych dążyło do ich specjalizacji i pozyskania zagranicznych rynków zbytu. Ogólny zakres produkcji fabryk Zjednoczenia obejmował: pługi, kultywatory, brony sprężynowe, brony, wypielacze i obsypniki, maneże, przystawki, młocarnie sztyftowe, cepowe i szerokomłotne, kukurydzarki, wialnie, prasy do oleju, siewczarnie toporowe, bębnowe i śrutowniki¹⁶.

Datą przełomową dla funkcjonowania fabryki „Sierpczanka” jest zatem ostatni kwartał 1921 roku. We wpisie do rejestru handlowego, w dziale dotyczącym spółek akcyjnych i spółek z ograniczoną odpowiedzialnością Sądu Okręgowego w Płocku czytamy:

Fabryka Maszyn i WYROBÓW Metalowych „Sierpczanka”, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w Sierpcu, na mocy aktu notarialnego nr 1305, w dniu 29 października 1921 roku przeszła na własność spółki akcyjnej pod firmą: „Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych”, spółka akcyjna w Warszawie, ul. Moniuszki 12, wraz z całym urządzeniem oraz nieruchomością w Sierpcu nr 26a z aktywami i pasywami spółki oraz z prawem korzystania z firmy „Sierpczanka”¹⁷.

Na dyrektora sierpeckiej Fabryki Maszyn i WYROBÓW Metalowych Sierpczanka, a właściwie jej

prokurenta¹⁸, aktem nadania z dnia 22 kwietnia 1922 roku, mianowany został Ludomir Szaniawski. Miał on prawo podpisywania, łącznie z jednym z członków zarządu centrali¹⁹, weksli, aktów hipotecznych i notarialnych, czeków i pism z żądaniem zwrotu sum. Korespondencję dotyczącą „Sierpczanki” mógł podpisywać samodzielnie²⁰.

Również Józef Drążkiewicz w swoich wspomnieniach przywołuje osobę dyrektora fabryki – inżyniera Szaniawskiego. Dodaje też, że na terenie fabryki stał dom mieszkalny, murowany, z czerwonej cegły, który pobudowany został dla dyrekcji fabryki²¹.

Według sporządzanych przez Zarząd „Zjednoczenia Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych” sprawozdań i bilansów, fabryka „Sierpczanka” dysponowała w roku sprawozdawczym 1929 placem liczącym 38.952 m², w tym powierzchni zabudowanej 3.776 m². W 1926 roku posiadała 51 obrabiarek maszyn i silników, w 1927 i 1928 roku – 77, zaś w 1929 – 67²².

¹⁸ Prokurent – osoba fizyczna posiadająca specjalny rodzaj pełnomocnictwa do wykonywania czynności prawnych, którego udzielić może każdy przedsiębiorca podlegający wpisowi do rejestru przedsiębiorców. Zob. *Leksykon prawniczy*, [red.] U. Kalina-Prasznica, Wrocław 1997, s. 257.

¹⁹ Zarząd centrali Zjednoczenia Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych, spółki akcyjnej w Warszawie stanowili: Antoni Wysocki – prezes, Kazimierz Goebel – wiceprezes, Witold Kazimierz Wierzejski, Tadeusz Woyczyński, Wacław Moritz – członkowie zarządu, Szczepan Dzieciuchowicz i Stanisław Müller – zastępcy. Zob.: „Obwieszczenia Publiczne: Dodatek do Dziennika Urzędowego Ministerstwa Sprawiedliwości” 1922, nr 56, s. 27.

²⁰ Tamże.

²¹ J. Drążkiewicz, „Za cara” na ulicy Świętego Wawrzyńca, dz. cyt., s. 10.

²² *Sprawozdanie i bilans za okres rachunkowy od dnia 1 stycznia do 31 grudnia 1927 r. Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych Spółka Akcyjna w Warszawie*, Warszawa 1928, s. 4; *Sprawozdanie i bilans za okres rachunkowy od dnia 1 stycznia do 31 grudnia 1929 r. Zjednoczenie*

¹⁶ *Produkcja maszyn rolniczych w Polsce i stan jej przed wojną*, „Rynek Metalowy i Maszynowy” 1930, nr 11 z 15 marca, s. 391-393; *Prospekt Spółki Akcyjnej „Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych” w Warszawie*, „Kurier Warszawski” 1923, nr 267, s. 15.

¹⁷ „Obwieszczenia Publiczne: Dodatek do Dziennika Urzędowego Ministerstwa Sprawiedliwości” 1922, nr 38, s. 32.

We wrześniu 1923 roku Rada Giełdy Pieniężnej w Warszawie dopuściła do obrotów giełdowych akcje I-II emisji Zjednoczenia Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych w Warszawie, obejmujące trzy fabryki, w tym „Sierpczanę”. Kapitał zakładowy wynosił 100.0000.000 mk. (marka polska) i podzielony został na 100.000 akcji wartości nominalnej 1000 mk. każda. Do obrotu na giełdzie warszawskiej dopuszczono tylko 90.000 akcji na okaziciela²³.

Fabryki „Zjednoczenia” dążyły do ścisłej specjalizacji swojej produkcji, w związku z czym w Fabryce Wacław Moritz w Lublinie produkowano kieraty, młotarnie, wialnie i prasy do oleju, w Fabryce Bliżyn brony sprężynowe i posiewne oraz brony w systemie Lina, zaś w Fabryce Jan Zawadzki pługi jedno- i wieloskibowe, kultywatory, wypielacze „Oszczędność” do zboża i buraków i inne drobne narzędzia²⁴. W fabryce „Sierpczanka” zajęto się produkcją maszyn do przeróbki paszy: sieczkarni toporowych, sieczkarni bębnowych oraz śrutowników²⁵.

Sieczkarnie były maszynami rolniczymi służącymi do cięcia słomy, trawy, kukurydzy i innych roślin pastewnych na sieczkę. Składały się z trzech zespołów roboczych: podającego, wciągająco-zgniatającego i rozdrabniającego (ze względu na jego rodzaj sieczkarnie dzielą się na bębnowe i toporowe). Maszyny te pojawiły się w XIX wieku i wyparty ręczne narzędzia podobne do kosy służące do robienia sieczki, zwane rzezakiem²⁶. Drugim z flagowych produktów „Sierpczanki” były śrutowniki – tarczowe i walcowe, czyli maszyny rolnicze do rozdrabniania ziarna zbóż i roślin strączkowych z przeznaczeniem na paszę²⁷.

Dzięki reklamie w tygodniku „Piast” ze stycznia 1925 roku dowiadujemy się, jaką moc przerobową miały śrutowniki z „Sierpczanki” oraz ile kosztowały:

*Tanie – praktyczne śrutowniki maneżowe, niezbędne w każdym gospodarstwie, wyrobu fabryki „Sierpczanka”. Śrutownik nasz przerabia do 1,5 korca zboża na śrutę w ciągu godziny – nadaje się do mielenia mąki razowej. Kosztuje tylko 52 złote. Dostawa natychmiastowa!*²⁸.

Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych Spółka Akcyjna w Warszawie, Warszawa 1930, s. 3-4.

²³ Nowe akcje na giełdzie warszawskiej, „Rzeczpospolita” 1923, nr 266 z 29 września.

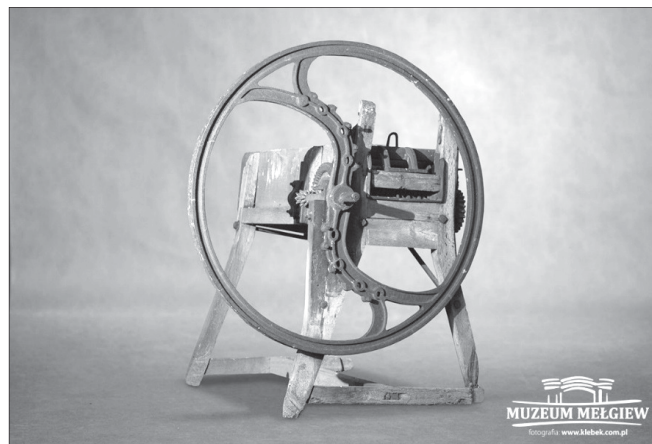
²⁴ Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych, „Ilustrowany Tygodnik Polski” 1927, nr 30, s. 16.

²⁵ Tamże, s. 16.

²⁶ Wielka encyklopedia PWN, t. 25, [red.] J. Wojnowski, Warszawa 2004, s. 42.

²⁷ Wielka encyklopedia PWN, t. 27, [red.] J. Wojnowski, Warszawa 2005, s. 53.

²⁸ Ogłoszenie, „Piast. Tygodnik polityczny, społeczny, oświatowy, poświęcony sprawom ludu polskiego. Naczelny

Sieczkarnia toporowa

Źródło: <http://www.muzeummelgiew.pl/2016/09/20/sieczkarnia-toporowa>

Z kolei ogłoszenie w wileńskim „Słowie” z 1928 roku podaje szczegółowe informacje na temat sieczkarni z fabryki „Sierpczanka”:

Sieczkarnia CCX „Sierpczanka” z dużym kołem zamachowym, na 2 gatunki sieczki, z nożami angielskimi Burysa²⁹. Zł. 110.-. Sieczkarnia SA2 „Sierpczanka” z wagą, dużym kołem zamachowym, na 2 gatunki sieczki, noże angielskie Burysa. Zł. 120.-³⁰.

Poziom produkcji w „Sierpczance” i pozostałych fabrykach Zjednoczenia ilustruje tabela 1. Z kolei wyniki sprzedaży narzędzi z fabryki „Sierpczanka” oraz pozostałych fabryk „Zjednoczenia” ukazuje wykres 1.

W 1928 roku sprzedano 1 225 914 kilogramów maszyn i narzędzi, zaś w 1929 r. – 484 683 kilogramy. Najlepszym dla funkcjonowania fabryki był 1927 rok, kiedy to produkcja wyniosła 1 950 000 kilogramów, zaś sprzedaż 1 992 991 kilogramów maszyn i narzędzi³¹.

Fabryki „Zjednoczenia” dbały o rozpropagowanie swoich produktów regularnie publikując ogłoszenia w prasie. W latach 1923-1929 w ogólnopolskich dziennikach i tygodnikach ukazało się kilkadziesiąt takich reklam. Spośród najważniejszych tytułów,

Organ Polskiego Stronnictwa Ludowego” 1925, nr 3 z 18 stycznia, s. 3.

²⁹ W przedwojennej prasie znaleźć można informację: *Najlepiej rzną sieczkę takie sieczkarnie, które zaopatrzone są w najlepsze angielskie noże oryginalne Burysa. To też najważniejsze fabryki sieczkarni stosują do swoich maszyn tylko noże Burysa, a doświadczeni rolnicy przy kupnie sieczkarni żądają, aby miały one tylko noże Burysa, a nie inne. Zob. „Gazeta Rolnicza. Pismo Tygodniowe Ilustrowane” 1921, nr 52 z 30 grudnia, s. 1.*

³⁰ Ogłoszenie, „Słowo” 1928 nr 244 z 23 października, s. 4.

³¹ Na podst. Sprawozdanie i bilans za okres rachunkowy od dnia 1 stycznia do 31 grudnia 1929 r. ..., s. 3-6.

Tabela 1. Poziom produkcji w „Sierpczance” i pozostałych fabrykach „Zjednoczenia”

Fabryka	Średnio za 8 lat 1921–1928 [kg]	Ogółem za 1926 r. [kg]	Ogółem za 1927 r. [kg]	Ogółem za 1928 r. [kg]	Ogółem za 1929 r. [kg]	Produkcja w 1929 r. [zł]
„Sierpczanka”	762.251	970.000	1.950.000	1.344.375	415.100	353.288,03
„Bliżyn”	-	-	482.497	2.095.435	593.776	593.656,28
„Wacław Moritz”	2.239.849	1.868.776	3.825.760	3.387.577	1.250.967	1.479.617,73
„Jan Zawadzki i S-ka”	-	186.002	444.894	-	-	-
Razem	3.816.090	3.024.778	6.703.151	6.827.387	2.259.843	2.426.562,04

Źródło: Sprawozdanie i bilans za okres rachunkowy od dnia 1 stycznia do 31 grudnia 1929 r. ..., s. 4.

Wykres 1. Wyniki sprzedaży narzędzi z fabryki „Sierpczanka” oraz pozostałych fabryk „Zjednoczenia”

Źródło: Sprawozdanie i bilans za okres rachunkowy od dnia 1 stycznia do 31 grudnia 1929 r. ..., s. 3-6.

w których były one publikowane wymienić należy: „Ziemię Lubelską”³², „Gazetę Rolniczą”³³, „Piast”³⁴, „Sztandar Ludowy”³⁵ czy „Poradnik Spółdzielni”³⁶.

Spośród targów i wystaw, na których gościły maszyny produkowane w fabrykach „Zjednoczenia”, w tym w sierpeckim zakładzie wymienić należy Targi Wschodnie we Lwowie. Była to coroczna wystawa przemysłu polskiego i zagranicznego, organizowana w latach 1921–1939, której celem było uczynienie

ze Lwowa ogniska handlu Polski z krajami wschodnimi³⁷.

Młotownie produkowane przez „Sierpczanke” prezentowane były też w 1926 roku na wystawie urządzeń czołowych polskich firm rolniczo-przemysłowych, w tzw. Zagrodzie Włościańskiej, pawilonie będącym pozostałością po Wielkiej Wystawie Przemysłowo-Rolniczej, która odbywała się w Częstochowie w 1909 r. Ów pawilon znajdował się w parku im. Stanisława Staszica. Ekspozycja, według relacji w „Gońcu Częstochowskim”, przyciągnęła ogromne rzesze widzów. W ostatnią niedzielę sierpnia 1926 r., jak czytamy w relacji: „Frekwencja publiczności osiągnęła kilkunastu tysięcy osób”. Wystawa zorganizowana została w dniach 12-31 sierpnia 1926 roku przez Towarzystwo „Wystawy Polskie”. Według relacji w prasie lokalnej, ze względu na duże zainteresowanie, przedłużona została do 8 września³⁸.

³² Zob.: „Ziemia Lubelska. Pismo Codzienne, Polityczne, Społeczne i Literackie” 1922, nr 104 z 14 kwietnia, s. 7; „Ziemia Lubelska. Niezależny Dziennik Demokratyczny” 1928, nr 242 z 2 września, s. 2; „Ziemia Lubelska. Pismo Codzienne” 1929, nr 76 z 19 marca, s. 14.

³³ Zob.: „Gazeta Rolnicza. Pismo Tygodniowe Ilustrowane” 1924, nr 41 z 10 października, s. 3.

³⁴ „Piast” 1925, nr 37 z 13 września, s. 15; „Piast” 1925, nr 34, s. 24, „Piast” 1925, nr 32, s. 21.

³⁵ „Sztandar Ludowy: Ilustrowany Tygodnik Oświatowy, Społeczny, Polityczny i Gospodarczy” 1925, nr 19 z 10 maja, s. 15.

³⁶ „Poradnik Spółdzielni. Dwutygodnik dla Spraw Spółdzielczych. Organ Unii Związków Spółdzielczych w Polsce” 1928, nr 17 z 1 września, s. 390.

³⁷ Tamże.

³⁸ Z Wystawy Rolniczo-Przemysłowej, „Goniec Częstochowski” 1926, nr 187.

Oferta Zjednoczenia Polskich Fabryk i Narzędzi Rolniczych opublikowana w katalogu wystawców prezentujących swoje produkty podczas Wystawy Ruchomej Prób i Wzorów Przemysłu Krajowego pod protektoratem Ministerstwa Przemysłu Krajowego, wyd. w 1929 r.

Maszyny i narzędzia rolnicze „Zjednoczenia”, w tym sieczkarnie z „Sierpczanki” oglądać można też było w 1928 roku na Stałej Wystawie na placu Wileńskiego Syndykatu Rolniczego w Wilnie przy ulicy Zawalnej 9³⁹.

O tym, że fabryki „Zjednoczenia” były w czołówce polskich fabryk okresu dwudziestolecia międzywojennego świadczy też obecność ich produktów na Wystawie Ruchomej Prób i Wzorów Przemysłu Krajowego pod protektoratem Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Wystawa Ruchoma to jedna z najbardziej prestiżowych imprez przedwojennej Polski. Zainicjowana w 1910 roku, wznowiona została w 1925 roku, odwiedziła 180 miast w całej Polsce. Ponadto reprezentowała polski przemysł na Powszechnej Wystawie Rolniczo-Przemysłowej w Kiszyniowie (stolicy Mołdawii), Międzynarodowej Wystawie Eksportowej w Gdańsku czy Skandynawsko-Bałtyckich Targach w Sztokholmie. Wystawa zapoznawała kupców i przemysłowców z polską wytwórczością, ułatwiała zawieranie transakcji handlowych, popularyzowała wytwórczość krajową, dawała możliwość doskonałej reklamy dla firm prezentujących swoje produkty. Aby jeszcze lepiej dotrzeć do społeczeństwa organizowane były specjalne konferencje dla sfer przemysłowo-handlowych, organizowano odczyty, rozpowsechniano katalogi, cenniki, ulotki i próbki reklamowe⁴⁰.

³⁹ Ogłoszenie, „Dziennik Wileński” 1928, nr 206 z 9 września, s. 1.

⁴⁰ Katalog wystawców: Wystawa Ruchoma Prób i Wzorów Przemysłu Krajowego pod protektoratem Ministerstwa

Reklama Fabryk Zjednoczenia Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych, która ukazała się w „Ziemi Lubelskiej” 1922, nr 104

Od 1921 roku, po zakończeniu wojny polsko-bolszewickiej główna uwaga „Zjednoczenia” zwrócona była na rynek rosyjski, gdzie maszyny skutecznie konkurowały z innymi wyrobami zagranicznymi⁴¹.

Jeśli chodzi o polskie rynki zbytu dla maszyn rolniczych produkowanych przez fabryki „Zjednoczenia”, to oprócz zaspokojenia potrzeb okolicznych rolników, maszyny znajdowały nabywców z Małopolski i Wielkopolski (teren te obsługiwane były do tej pory wyłącznie przez fabryki niemieckie i czeskie). Maszyny z „Sierpczanki” nabyć można było też we Lwowie przy ulicy Mickiewicza 26. Sprzedaż prowadziła Składnica Maszyn i Narzędzi Rolniczych i Przemysłowych z siedzibą we Lwowie przy ulicy Hallickiej 21⁴² oraz Zygmunt Nagrodzki w Składzie Maszyn i Narzędzi Rolniczych w Wilnie, przy ulicy Zawalnej 11a⁴³.

Z eksportem maszyn produkowanych w fabryce „Sierpczanka” związana jest pewna kolejowa historia. Opisu ją korespondent wileńskiego „Słowa” o inicjałach Z.D. opowiedział ją w nieco prześmiewczy sposób i nadał tytuł „Utrapienia kolejowe”. Otóż na zamówienie dużej instytucji handlowej, jaką była Centrala Rolniczo-Handlowa w Nieświeżu na Białorusi, wysłano w 1925 roku z fabryki „Sierpczanka” transportem kolejowym ładunek dziesięciu sieczkarni. Stacja odbiorcza znajdować się miała w miejscowości Horodziej na Białorusi, gdzie przebiegała linia kolejowa

Przemysłu Krajowego, Warszawa [1929]; „Ziemia Lubelska: Pismo Codzienne” 1929, nr 76 z 19 marca, s. 14.

⁴¹ Fabryka Maszyn Rolniczych i Odlewni Żelaza..., s. 3; Produkcja maszyn rolniczych w Polsce i stan jej przed wojną, s. 393.

⁴² Ogłoszenie, „Gazeta Podhalańska” 1923, nr 21 z 20 maja, s. 7; „Piast” 1923, nr 17 z 29 kwietnia, s. 5; „Rzeczpospolita” 1923, nr 114 z 28 kwietnia, s. 20.

⁴³ „Tygodnik Rolniczy. Pismo Poświęcone Sprawom Rolniczym Ziemi Wschodnich” 1928, nr 41-42 z 1 listopada, s. 438.

Moskwa-Mińsk-Brześć. Jak czytamy dalej w barwnym opisie korespondenta:

Myślicie może, że sieczkarnie potulnie pojechały tam, gdzie kazano?! A broń Boże! Wolały urządzić sobie wycieczkę turystyczną i pojechały zwiedzić stację Horodźki! Co im szkodzi? Czyż koniecznie tylko sieczkę mają przez całe życie ciąć?

Transport dotarł zatem nie do wsi Horodziej, a do leżącej na północ od niej wioski Horodźki (Białoruś). Władze tamtejszej stacji zdziwione były transportem, o którym niczego nie wiedziały, ale skoro przybył, to sieczkarnie rozładowano i ulokowano w składzie stacyjnym. Gdy zamówiony ładunek nie dotarł do stacji Horodziej, zaczęto poszukiwania. Wreszcie Polska Kolej Państwowa odnalazła zagubione sieczkarnie i przewieziono je na stację, gdzie od samego początku powinny się znaleźć. Na miejscu na zamówiony towar czekał już dyrektor Centrali Rolniczo-Handlowej w Nieświeżu. Ponaglany przez klientów, którzy zamówili sieczkarnie i wpłacili nawet za nie zadatki, wreszcie mógł odetchnąć z ulgą, że zagubiona przesyłka jednak się odnalazła. Niestety, sprawa mocno się skomplikowała, gdyż władze kolei postanowiły obciążyć dyrektora dużymi kosztami transportu sieczkarni z Sierpca do Horodźków oraz z Horodźków do Horodzieja. Dalszy opis nie pozostawia złudzeń, co do absurdalności całej sytuacji:

Biedny dyrektor był w kłopotcie nie lada: w domu oczekują go niecierpliwi klienci, tu, gdy zacznie wojować o swoją krzywdę, sieczkarnie się obrażą, zamieszkają w składach kolejowych, a potem będą korzystać z ochrony lokatorów i na stałe osiedlą w Horodzieju. Na to zgodzić się nie mógł, gdyż albo sieczkarnie zdemoralizowałyby się i zardzewiały doszczętnie, do chwili gdy wyższe władze kolejowe rozstrzygnęłyby całą sprawę, albo niegrzecznie zaczęłyby która ciąć sieczkę do wypełnienia pewnych obiektów. Za taką obrazę popełnioną przez pupilki pewno znowu zapłacić by musiał dyrektor.

Zrezygnowany zapłacił zatem wysoką, naliczoną kwotę, załadował sieczkarnie na wozy i odjechał do Nieświeża. Jakiś czas później Centrala Rolniczo-Handlowa złożyła odwołanie do władz kolejowych i jak czytamy: *łudzi się błogą nadzieją, że za parę lat część kosztów podróży wesółych sieczkarni będzie zwrócona*. Redaktor opisujący całe zdarzenie kończy swój artykuł znamiennymi słowami: *Nadzie-*

Reklama w publikacji „Akademik inwalida”, wydanej przez Akademickie Koło Związku Inwalidów Wojennych Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie w 1924 r.

*ja dużo rzeczy okrasza!*⁴⁴.

O solidności maszyn produkowanych w fabrykach Zjednoczenia świadczą nagrody i otrzymane wyróżnienia. Według informacji opublikowanej w „Gazecie Rolniczej” z dnia 10 października 1924 roku Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych za urządzenia produkowane w swoich fabrykach zostało wyróżnione na I Wystawie Polskiego Komitetu Wystaw Rolniczych, na IV Targach Wschodnich we Lwowie oraz nagrodzone za całokształt produkcji jednym z dwóch medali, tzw. „Wielkim Srebrnym Medalem”, przyznany przez Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych. Kolejnym wyróżnieniem był Dyplom Uznania od Komitetu Wystawy Rolniczej. Ów dyplom był wyższą nagrodą od dużego „Medalu Złotego” i najwyższą nagrodą po „Dyplomie Honorowym”⁴⁵.

Fabryka „Sierpczanka” wspierała finansowo rozmaite inicjatywy, zarówno lokalne, jak i o szerszym zasięgu. Pod koniec 1920 roku zarządzający zakładem dokonali wpłaty 30 tysięcy mk. na rzecz armii ochotniczej generała Józefa Hallera i upominki dla żołnierzy⁴⁶. Fabryka wspierała także sierpecki sport, a zwłaszcza pierwszy w dziejach miasta klub sportowy „Unia”. Piłka nożna była najpopularniejszym w Sierpcu w latach 20. XX wieku sportem, zaś

⁴⁴ Z.D., *Utrapienia kolejowe*, „Słowo” 1925, nr 261 z 14 listopada, s. 2.

⁴⁵ *Ogłoszenie*, „Gazeta Rolnicza: Pismo Tygodniowe Ilustrowane” 1924, nr 41 z 10 października, s. 3.

⁴⁶ *Ogłoszenie Stowarzyszenia Przemysłowców Metalowych*, „Rzeczpospolita” 1921, nr 8, s. 11.

pracownicy „Sierpczanki” byli czołowymi futbolistami tego klubu⁴⁷.

W sierpeckiej międzywojennej prasie niewiele jest wzmianek na temat funkcjonowania fabryki „Sierpczanka”. Krótka notka, jaką udało się znaleźć dotyczyła wypadku, który zdarzył się w zakładzie. Uległ mu robotnik Jan Lewandowski, który w początkach 1929 roku uszkodził sobie lekko palce lewej ręki⁴⁸.

Po wprowadzeniu waluty złotowej w 1924 roku rozpoczął się w Polsce kolejny kryzys przemysłowy, który trwał aż do połowy 1926 roku⁴⁹. W samej „Sierpczance” ów kryzys rozpoczął się już w 1923 roku. Wówczas to fabryka zatrudniała 85 metalowców. Wobec głodowych płac robotnicy zażądali 50% podwyżek. Spotkali się wówczas z kategoryczną odmową administracji. W związku z tym 17 maja 1923 roku przystąpiono do strajku. W „Robotniku”, będącym Centralnym Organem Polskiej Partii Socjalistycznej opublikowano nawet apel do metalowców, by *omijali tę fabrykę do czasu zlikwidowania strajku*⁵⁰.

Kolejny kryzysowy dla sierpeckiej fabryki moment nastąpił w 1926 roku. Wtedy to, według relacji w piśmie „Niezależny Chłop” z marca tegoż roku, zredukowano w fabryce 70% zatrudnionych, a w następnych tygodniach planowane były kolejne zwolnienia. Pismo podaje także, że w sierpeckiej fabryce przed zwolnieniami pracowało około 200 robotników⁵¹. W roku 1928 sytuacja po raz kolejny stała się poważna. W „Sierpczance” rozpoczęły się wówczas kolejne strajki, w związku z likwidacją oddziału murarskiego i ograniczeniem zatrudnienia. Od tego momentu datuje się upadek zakładu⁵².

Jesienią 1928 roku nastąpił w polskim rolnictwie kolejny kryzys⁵³, który doprowadził w końcu 1929 roku do zupełnego zastoju w sprzedaży maszyn i narzędzi rolniczych. Zdolność nabywczą rolnictwa zmniejszyła się do minimum. Ciężka ogólna sytuacja w przemyśle maszyn i narzędzi rolniczych, a w fabrykach „Zjednoczenia” w szczególności, wpłynęła ujemnie na bieg pracy, wobec czego przeprowadzona została daleko idąca redukcja

Pomieszczenia dawnej fabryki „Sierpczanka”. Zdjęcie z czerwca 2019 r.

Fot. Magdalena Staniszevska.

pracowników w fabrykach. Wskutek braku środków obrotowych Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych zmuszone było w sierpniu 1929 poddać się pod nadzór sądowy. Wyrokiem z dnia 9 sierpnia 1929 roku Sąd Okręgowy w Warszawie przyznał „Zjednoczeniu” odroczenie wypłat na trzy miesiące, tj. do dnia 9 listopada 1929 roku, przedłużając wyrokiem z dnia 4 listopada odroczenie wypłat na dalsze trzy miesiące, tj. do 9 lutego 1930 roku⁵⁴.

Wobec tak trudnej sytuacji oraz w obliczu strat w bilansie finansowym Zarząd „Zjednoczenia” zdecydował o ogłoszeniu bankructwa Fabryki Maszyn i Narzędzi Rolniczych „Sierpczanka” w Sierpcu. Fabryka pracowała do końca marca 1929 roku. Zyski ze sprzedaży narzędzi wyniosły w roku likwidacji 483.243,41 zł, co stanowiło mniej o 61,4% w stosunku do roku 1928⁵⁵.

Sądząc po reakcjach przedwojennej prasy na zamknięcie zakładu, było to nagłe zdarzenie. W „Robotniku” stwierdzono nawet, że fabrykę zamknięto *dzięki jakimś nieokreślonym „zabiegom”*⁵⁶. Wysoko wykwalifikowani robotnicy zatrudnieni zostali w fabrykach lub zakładach przemysłowych poza Sierpcem, natomiast pozostali, tzw. robotnicy placowi, znaleźli się w trudnej sytuacji. Co gorsza, nie przejęto się zbyt ich losem. W kwietniu 1930 roku dzięki zaangażowaniu Felicjana Tułodzieckiego, L. Maciejewskiego i Wiśniewskiego, władze samorządowe i administracyjne zostały zmuszone do interwencji w sprawie zapomnianych pracowników. Założono wówczas Związek Robotników Ziemi z Tułodzieckim jako prezesem i Wiśniewskim jako sekretarzem. Celem Związku była pomoc robotnikom. Wystarano się wówczas w Magistracie i Starostwie o zasiłki przedsięwzięczne i zaliczki na pracę. Postarano się

⁴⁷ R. Bramczewski, *Początki sierpeckiego sportu*, „Notatki Płockie” 1972, nr 2, s. 37-38; K. Stręciwilk, *80 lat sierpeckiego Klubu Sportowego: 1926-2006*, Sierpc 2006, s. 76-77.

⁴⁸ *Kronika policyjna*, „Życie Sierpeckie” 1929, nr 3, s. 4.

⁴⁹ K. Pichelski, *Przemysł maszyn i narzędzi rolniczych...*, s. 301.

⁵⁰ *Ruch zawodowy*, „Robotnik” 1923, nr 139 z 25 maja, s. 5.

⁵¹ Gaol, *Korespondencje*, „Niezależny Chłop. Organ Niezależnej Partii Chłopskiej” 1926, nr 12 z 7 marca, s. 7.

⁵² J. Burakowski, *Kronika Sierpca i ziemi sierpeckiej*, Sierpc 2007, s. 115.

⁵³ Wiązał się ze światowym kryzysem gospodarczym z lat 1929-1933.

⁵⁴ *Sprawozdanie i bilans za okres rachunkowy od dnia 1 stycznia do 31 grudnia 1929 r. ...*, s. 6.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ *Sierpc. Bezrobotni, których się nie rejestruje...*, „Robotnik” 1930, nr 153, s. 4; *Okręgową Wystawę Regionalną w Płocku 23.VI.1929 – 7.VII.1929*, „Życie Sierpeckie” 1929, nr 6, s. 5.

też o zatrudnienie około 100 ludzi. Dwukrotnie też delegacje w osobach pła Kopczyńskiego, Feliksa Wiśniewskiego i Maurowskiego prowadziły rozmowy w Ministerstwie Pracy, celem wyjednania zapomóg i kredytów na prowadzenie robót ziemnych i drogowych, a tym samym zatrudnienie bezrobotnych. Dzięki zaangażowaniu Związku około 120 robotników znalazło ponowne zatrudnienie przy różnego rodzaju robotach fizycznych⁵⁷.

Wypożyczenie sierpeckiej fabryki przeniesione zostało do należącej do Zjednoczenia Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych fabryki w Bliżynie (województwo świętokrzyskie). Zjednoczenie postawiło sobie za cel ściślejszą koncentrację i racjonalizację produkcji na tym właśnie terenie⁵⁸.

O ostatecznym upadku największego zakładu produkcyjnego w Sierpcu w dwudziestolecie międzywojennym świadczy obwieszczenie, które ukazało się w prasie ogólnopolskiej, opatrzone datą 27 maja 1935 roku. Była to informacja podana do publicznej wiadomości przez komornika Sądu Grodzkiego w Sierpcu, Stanisława Girszewskiego, mającego kancelarię w Sierpcu przy ulicy Płockiej 45. Komornik informował, że w dniu 19 lipca 1935 roku od godziny 10 rano w sali posiedzeń Sądu Grodzkiego w Sierpcu odbędzie się sprzedaż z publicznej licytacji nieruchomości miejskiej, stanowiącej dawniej fabrykę narzędzi rolniczych pod nazwą „Sierpczanka”. Nieruchomość składała się z placu i budynków fabrycznych o ogólnej powierzchni 6 morgów 285 prętów. W obwieszczeniu pojawia się także informacja o tym, że w fabrycznych zabudowaniach znajdowały się wszelkiego rodzaju maszyny i narzędzia, co oznacza, że jednak nie wywieziono do Bliżyna w 1929 roku całego wyposażenia sierpeckiej fabryki. Nieruchomość oszacowana została przez egzekwującego wierzyciela, jakim był Bank Gospodarstwa Krajowego na sumę 100 tysięcy złotych. Sprzedaż rozpocząć miała się od wywoławczej kwoty 75 tysięcy złotych⁵⁹.

Do sprzedania nieruchomości nie doszło w lipcowym terminie, o czym świadczy kolejne obwieszczenie komornika Stanisława Girszewskiego, z datą 28 sierpnia 1935 roku. Mowa w nim o drugim terminie sprzedaży pozostałości po „Sierpczance”, który to wyznaczono na dzień 8 października 1935 roku. Tym razem cena wywoławcza wynosiła 66.666 zł 67 gr⁶⁰.

Po raz kolejny wierzyciel majątku po fabryce

⁵⁷ *Sierpc. Bezrobotni, których się nie rejestruje...*, s. 4.

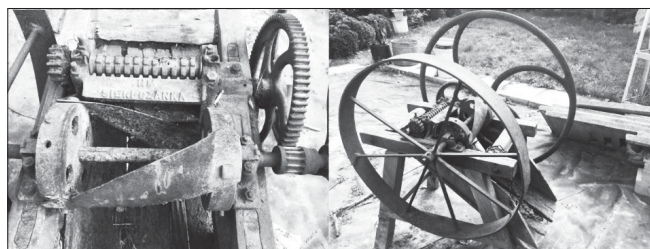
⁵⁸ *Produkcja maszyn rolniczych w Polsce i stan jej przed wojną*, s. 393.

⁵⁹ *Obwieszczenie*, „Gazeta Polska” 1935, nr 163 z 14 czerwca, s. 9.

⁶⁰ *Obwieszczenie*, „Gazeta Polska” 1935, nr 244 z 3 września, s. 11.

„Sierpczanka”, czyli Bank Gospodarstwa Krajowego, próbował dokonać jego sprzedaży w 1938 roku. W ogłoszeniu pojawia się informacja, że przedmiotem sprzedaży jest nieruchomość składająca się z placu o powierzchni 38.953 m² wraz z budynkami pofabrycznymi murowanymi i drewnianymi⁶¹.

W czasie II wojny światowej pofabryczne pomieszczenia służyły okupantom za magazyny. Według wspomnień sierpczanki Wiesławy Gołębskiej w styczniu 1945 roku, jeszcze przed opuszczeniem Sierpca, Niemcy podpalili zabudowania dawnej fabryki⁶². Po wojnie budynki przejęły sierpeckie zakłady młynarskie, a następnie wytwórnia pasz. Pełniły funkcję magazynu. Część fabrycznych obiektów została też częściowo rozebrana. W latach 70. XX wieku spłonął główny budynek dawnej fabryki (istniejący na zachód od ujeżdżalni). Pozostałe obiekty dawnego carskiego maneżu, a następnie fabryki narzędzi rolniczych „Sierpczanka” po zmianach losów przeszły w ręce prywatne i funkcjonowały jako magazyny⁶³. W 2014 roku planowano, aby na terenie, gdzie znajdują się zabytkowe obiekty ulokować sklep sieci „Kaufland”⁶⁴. Planu do tej pory nie zrealizowano.

Sieczkarnia „Sierpczanka” oferowana do sprzedaży na portalu OLX

Fot. pochodzi z portalu OLX, <https://www.olx.pl/oferta/sieczkarnia-nm-sierpczanka-zabytek-CID757-IDu1X81.html> [dostęp: 29.05.2019]

O historycznym znaczeniu obiektów przy ulicy Płockiej w Sierpcu pamięta niewiele osób. Brak w tym miejscu jakiegokolwiek tablicy informacyjnej. Pamięć o pierwotnym przeznaczeniu budynków przywrócił historyk i regionalista Tomasz Kowalski w swojej wydanej w 2013 roku książce „W Sierpcu za cara: śladami rosyjskiego garnizonu”⁶⁵. Opisał w niej miejsca i wydarzenia związane z obecnością w Sierpcu Rosjan w latach 1891-1911. W

⁶¹ *Ogłoszenie*, „Kurjer Warszawski” 1938, nr 289 z dnia 21 października, s.15.

⁶² Z. Gołębski, W. Gołębska, *Wspomnienia z lat wojny i okupacji (1939-1945)*, [w:] *Wspomnienia sierpczan*, t. 2, pod. red. M. Staniszkowskiej, Sierpc 2016, s. 95-96.

⁶³ T. Kowalski, dz. cyt., s. 196.

⁶⁴ K. Czermiński, *Głos radnego*, „Nasz Sierpc” 2014, nr 1, s. 13-14.

⁶⁵ T. Kowalski, dz. cyt., s. 196.

nazewnictwie i pamięci najstarszych sierpczan nadal dla pofabrycznych terenów przy ulicy Płockiej obowiązuje nazwa „Sierpczanka”.

Jakie dziś napotkać możemy ślady po działalności fabryki „Sierpczanka”? Co jakiś czas na aukcjach internetowych bądź portalach ogłoszeniowych znaleźć można prawdziwe perełki, a mianowicie unikatowe, stanowiące dziś wartość zabytkową narzędzia z fabryki „Sierpczanka”. Kilka miesięcy temu na portalu ogłoszeniowym sprzedawca z Małopolski oferował sieczkarnię. Jej cena wynosiła 350 złotych. W swojej ofercie zaznaczył, że zabytkowa maszyna to idealny element dekoracyjny ogrodu.

Klucz do śrub pochodzący z fabryki „Sierpczanka”. W zbiorach Magdaleny Staniszewskiej

Piszącej powyższe słowa kilka lat temu udało się nabyć na aukcji internetowej klucz do śrub pochodzący z fabryki „Sierpczanka”, który to stał się inspiracją by odnaleźć informacje opisane w niniejszym artykule.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum Towarzystwa Naukowego Płockiego

- kopia aktu notarialnego zawiązania Fabryki Maszyn i Wyrobów Metalowych „Sierpczanka”, 1919, sygn. R. 1561, k. 57-60.

Opracowania

J. Burakowski, *Kronika Sierpca i ziemi sierpeckiej*, Sierpc 2007, s. 115.

J. Burakowski, *Pierwociny przemysłu sierpeckiego*, [w:] *Ziemia sierpecka znana i nieznana. Informator historyczno-krajoznawczy*, t. 1, pod red. Z. Dumowskiego, Sierpc 2007, s. 111-113.

J. Drążkiewicz, *„Za cara” na ulicy Świętego Wawrzyńca*, [w:] *Wspomnienia sierpczan 1900-1950*, t. 1, pod red. J. Burakowskiego, Sierpc 1998.

Z. Gołębiowski, W. Gołębiowska, *Wspomnienia z lat wojny i okupacji (1939-1945)*, [w:] *Wspomnienia sierpczan*, t. 2, pod red. M. Staniszewskiej, Sierpc 2016

A. Jankowski, *Sierpeckie niezapominajki*, Sierpc 1996.

A. Jezierski, C. Leszczyńska, *Historia gospodarcza Polski*, Warszawa 1998.

J. Kaliński, Z. Landau, *Gospodarka Polski w XX wieku*, Warszawa 1999.

Katalog wystawców: Wystawa Ruchoma Próba i Wzorów Przemysłu Krajowego pod protektoratem Ministerstwa Przemysłu Krajowego, Warszawa [1929].

T. Kowalski, *W Sierpcu za cara. Śladami rosyjskiego garnizonu*, Sierpc 2013.

T. Piekarski: *Udział ziemian Mazowsza Płockiego w rozwoju przemysłu w okresie międzywojennym*, [w:] *Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX wieku*, t. 8, pod red. W. Pusia, J. Kity, Łódź 2010, s. 293-303.

Przewodnik przemysłu i handlu polskiego, red. L. Pączewski, Warszawa 1929.

Sprawozdanie i bilans za okres rachunkowy od dnia 1 stycznia do 31 grudnia 1927 r. Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych Spółka Akcyjna w Warszawie, Warszawa 1928.

Sprawozdanie i bilans za okres rachunkowy od dnia 1 stycznia do 31 grudnia 1929 r. Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych Spółka Akcyjna w Warszawie, Warszawa 1930.

K. Stręciwilk, *80 lat sierpeckiego Klubu Sportowego: 1926-2006*, Sierpc 2006, s. 76-77.

J. Szczepański, *Ziemia sierpecka w latach II Rzeczypospolitej 1918-1939*, [w:] *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Sierpc 2003, s. 395.

T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932.

Wielka encyklopedia PWN, red. J. Wojnowski, t. 25, Warszawa 2004, t. 27, Warszawa 2005.

Artykuły

R. Bramczewski, *Początki sierpeckiego sportu*, „Notatki Płockie” 1972, nr 2, s. 37-38.

K. Czermiński, *Głos radnego*, „Nasz Sierpc” 2014, nr 1, s. 13-14.

„Dziennik Wileński” 1928, nr 206 z 9 września, s. 1.

Fabryka Maszyn Rolniczych i Odlewni Żelaza p.f. „Wacław Moritz” w Lublinie, „Ziemia Lubelska” 1928, nr 117 z 29 kwietnia, s. 3.

Gaol, *Korespondencje*, „Niezależny Chłop. Organ Niezależnej Partii Chłopskiej” 1926, nr 12 z 7 marca, s. 7.

„Gazeta Rolnicza. Pismo Tygodniowe Ilustrowane” 1924, nr 41 z 10 października, s. 3.

Kronika policyjna, Życie Sierpeckie 1929, nr 3, s. 4.

Nowe akcje na giełdzie warszawskiej, „Rzeczpospolita” 1923, nr 266 z 29 września.

„Obwieszczenia Publiczne. Dodatek do Dziennika Urzędowego Ministerstwa Sprawiedliwości”, 1922, nr 38, s. 32; nr 56, s. 27.

Obwieszczenie, „Gazeta Polska” 1935, nr 163 z 14 czerwca, s. 9; nr 244 z 3 września, s. 11.

Ogłoszenie, „Gazeta Podhalańska” 1923, nr 21 z 20 maja, s. 7.

Ogłoszenie, „Gazeta Rolnicza. Pismo Tygodniowe Ilustrowane” 1921, nr 52 z 30 grudnia, s. 1; 1924, nr 41 z 10 października, s. 3.

Ogłoszenie, „Kurier Warszawski” 1938, nr 289 z dnia 21 października, s.15.

Ogłoszenie, „Piast” 1923, nr 17 z 29 kwietnia, s. 5; 1925, nr 3 z 18 stycznia, s. 3.

Ogłoszenie, „Rzeczpospolita” 1923, nr 114 z 28 kwietnia, s. 20.

Ogłoszenie, „Słowo” 1928 nr 244 z 23 października, s. 4.

Ogłoszenie Stowarzyszenia Przemysłowców Metalowych, „Rzeczpospolita” 1921, nr 8, s. 11.

Okręgowa Wystawa Regionalna w Płocku 23.VI.1929 – 7.VII.1929, „Życie Sierpeckie” 1929, nr 6, s. 5.

„Poradnik Spółdzielni. Dwutygodnik dla Spraw Spółdzielczych. Organ Unii Związków Spółdzielczych w Polsce” 1928, nr 17 z 1 września, s. 390.

Produkcja maszyn rolniczych w Polsce i stan jej przed wojną, „Rynek Metalowy i Maszynowy” 1930, nr 11 z 15 marca 1930, s. 391-393

Prospekt Spółki Akcyjnej „Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych” w Warszawie, „Kurier Warszawski” 1923, nr 267, s. 15.

Przemysł maszyn i narzędzi rolniczych w Polsce, „Rynek Metalowy i Maszynowy” 1929, nr 11 z 16 marca, s. 347-350.

Ruch zawodowy, „Robotnik” 1923, nr 139 z 25 maja, s. 5.

Sierpc. Bezrobotni, których się nie rejestruje..., „Robotnik” 1930, nr 153, s. 4.

„Sztandar Ludowy. Ilustrowany Tygodnik Oświatowy, Społeczny, Polityczny i Gospodarczy” 1925, nr 19 z 10 maja, s. 15.

„Tygodnik Rolniczy. Pismo Poświęcone Sprawom Rolniczym Ziemi Wschodnich” 1928, nr 41-42 z 1 listopada, s. 438.

Z.D., Utrapienia kolejowe, „Słowo” 1925, nr 261 z 14 listopada, s. 2.

„Ziemia Lubelska. Pismo Codzienne, Polityczne, Społeczne i Literackie” 1922, nr 104 z 14 kwietnia, s. 7. „Ziemia Lubelska. Niezależny Dziennik Demokratyczny” 1928, nr 242 z 2 września, s. 2.

„Ziemia Lubelska. Pismo Codzienne” 1929, nr 76 z 19 marca, s. 14.

Z Wystawy Rolniczo-Przemysłowej, „Goniec Częstochowski” 1926, nr 187.

„Ziemia Lubelska. Pismo Codzienne” 1929, nr 76 z 19 marca, s. 14.

Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych, „Ilustrowany Tygodnik Polski” 1927, nr 30, s. 16.

AGRICULTURAL MACHINERY AND TOOLS FACTORY „SIERPCZANKA” – HISTORY OF THE LARGEST FACTORY IN SIERPC OF THE INTERWAR PERIOD

Summary

The article presents the history of the „Sierpczanka” Factory of Agricultural Machines and Tools, which existed in Sierpc in the years 1919-1929. It was the largest production factory in the city of the inter-war period. During the greatest prosperity, the factory employed over two hundred employees, and agricultural machines that it produced were also exported to foreign markets.

Keywords: factory „Sierpczanka”, metal industry, agricultural tools, Sierpc

ZACHOWANIE ŻOŁNIERZY ARMII CZERWONEJ NA TERENIE PÓŁNOCNO-ZACHODNICH POWIATÓW WOJEWÓDZTWA WARSZAWSKIEGO W 1945 I 1946 R. W DOKUMENTACH ARCHIWALNYCH. CZĘŚĆ I – POWIATY SIERPECKI I PŁOŃSKI

Abstrakt

Żołnierze Armii Czerwonej przechodzili przez teren województwa warszawskiego dwukrotnie: w styczniu 1945 r. w czasie ofensywy przeciwko wojskom niemieckim i latem tego roku, wracając do Związku Sowieckiego po wygranej wojnie. W obu przypadkach część z nich dopuszczała się wobec ludności polskiej napadów, gwałtów, kradzieży i bezprawnych rekwizycji, co zostało odnotowane w dokumentach władz powiatowych i wojewódzkich.

Słowa kluczowe: Armia Czerwona, 1945 r., województwo warszawskie, powiat sierpecki, powiat płoński

Na temat zachowania się żołnierzy Armii Czerwonej na ziemiach polskich w 1945 r. ukazało się już nieco publikacji, w tym dwie monografie: Dariusza Kalińskiego¹ i Stanisława M. Jankowskiego². Również Marcin Zaremba poświęcił temu problemowi jeden z rozdziałów w swojej „Wielkiej trwodze”³. Wprawdzie w wymienionych książkach znajduje się obszerna bibliografia, jednak temat ciągle nie jest do końca opracowany, zwłaszcza w odniesieniu do Mazowsza Płockiego, czy też północno-zachodniej części województwa warszawskiego. Spróbujemy zatem w oparciu o dokumenty archiwalne przedstawić sytuację w 1945 r. i 1946 r. na przykładzie powiatów sierpeckiego, płońskiego, płockiego, gostynińskiego, mławskiego i działdowskiego. Z racji dużej ilości materiałów problem zostanie zaprezentowany w trzech częściach.

Z żołnierzami Armii Czerwonej mieszkańcy północno-zachodniego Mazowsza zetknęli się dwukrotnie: w styczniu 1945 r., kiedy trwała ofensywa sowiecka przeciwko Wehrmachtowi oraz latem 1945 r., kiedy żołnierze sowieccy wracali do ojczyzny i pędzili na wschód stada bydła z Niemiec. W pierwszym przypadku wśród Polaków oczywiście dominowała radość z zakończenia okupacji niemieckiej, jednak studziło ją nieco bezceremonialne zachowanie żołnierzy, którzy dokonywali często niepotrzebnych

zniszczeń oraz rabunków i przywłaszczeń mienia. W drugim przypadku dochodziło do wypasania bydła na polach i niszczenia pól i zasiewów, a przy okazji – kolejnych rabunków i napadów. Niewielkie pododdziały Armii Czerwonej, np. telefonistów, pozostawały na terenie województwa warszawskiego jeszcze w 1946 r., powodując swoim zachowaniem kolejne problemy.

W związku z tym minister administracji publicznej Władysław Kiernik⁴ okólnikiem Nr 50 z 5 października 1945 r. w uzupełnieniu okólnika Nr 39 z 14 września 1945 r., zawiadamiał wojewodów, pełnomocników okręgowych dla Ziem Odzyskanych oraz prezydentów Warszawy i Łodzi:

Rząd Jedności Narodowej ustalił w porozumieniu z Marszałkiem Rokossowskim, którego komendzie podlegają wszystkie wojska radzieckie na terenie Polski, iż przy każdym Urzędzie Wojewódzkim znajduje się upełnomocniony

¹ D. Kaliński, *Czerwona zaraza. Jak naprawdę wyglądało wyzwolenie Polski?*, Kraków 2017.

² S.J. Jankowski, *Dawaj czas! Czyli wyzwolenie po sowiecku*, Poznań 2017.

³ M. Zaremba, *Wielka trwoga. Polska 1944–1947. Ludowa reakcja na kryzys*, Kraków 2012, s. 151–195.

⁴ Władysław Kiernik (1879–1971) – absolwent prawa na UJ, w 1903 r. wstąpił do PSL i z ruchem ludowym związany był przez całe życie. W czasie I wojny światowej był działaczem niepodległościowym, w 1920 r. członkiem delegacji polskiej na rozmowy pokojowe z Rosją sowiecką w Mińsku i Rydze. W II RP był jednym z liderów PSL i SL. W rządach W. Witosy i A. Skrzyńskiego minister spraw wewn. i rolnictwa. Później był jednym z liderów Centrolewu, w 1930 r. aresztowany i skazany w procesie brzeskim. Aby uniknąć więzienia wraz z W. Witosą wyjechał do Czechosłowacji. Po powrocie do kraju w marcu 1939 r. więziony przez kilka tygodni. W 1940 r. aresztowany przez Gestapo i więziony w Krakowie przez pół roku. Po 1945 r. minister administracji publicznej w TRJN. Jako przeciwnik S. Mikołajczyka był rzecznikiem współpracy z komunistami. Poseł na Sejm w latach 1947–1952. Pochowany na cmentarzu w rodzinnej Bochni.

doraźnych w garnizonach lub poszczególnych jednostkach A. Cz.

Zlikwidowanie groźnej bandy maruderów rabusiów, składającej się z 70 czołgistów świetnie uzbrojonych, która przez dłuższy czas była postrachem ludności pow. mławskiego i sąsiednich [powiatów].

Zlikwidowanie bezprawnego posiadania przez oddział Armii Czerwonej magazynów spółdzielni „Rolnik” w Ostrowi Mazowieckiej. Żołnierze zostali aresztowani, a składy nawozów sztucznych, wapna i cennego materiału drzewnego wartości ogólnej kilkuset tysięcy przekazano administracji polskiej.

Odebranie spod zarządu wojsk radzieckich i przekazanie Dyrekcji Lasów Państwowych Okręgu Warszawskiego i Siedleckiego składu materiałów drzewnych, mianowicie podkładów kolejowych 161.000 sztuk, bali, podpór, słupów, desek, itp. Wartość tych materiałów wg pobieżnego wyliczenia wynosi 19 milionów złotych (ceny sztywne).

Osobista kontrola w terenie strat, spowodowanych przepełnieniem bydła przez Armię Czerwoną i protokolarne stwierdzenie zniszczenia 20.000 ha obsianych pól. Protokoły zostały przez Generała Furta przekazane Marszałkowi Rokossowskiemu w celu uzyskania odszkodowania.

Likwidacja nielegalnego wyrębu drzewa w lasach państwowych przez żołnierzy Armii Czerwonej. Wydanie rozkazu przez sztab Korpusu, zabraniającego wyjazdów do lasu samochodami i furmankami bez specjalnego zezwolenia. Doraźne karanie żołnierzy A. Cz. za omawiane nadużycia.

Działalność Generała Furta w obronie interesu Rzeczypospolitej uspokoiła opinię publiczną, dotychczas wrogo nastawioną przez czynniki reakcyjne do Armii Czerwonej¹⁰.

Praktycznie wszystkie przypadki były meldowane gen. P. Furtowi, który interweniował w konkretnych jednostkach Armii Czerwonej. Działalność jednego oficera z niewielkim oddziałem na całe, rozległe województwo nie mogła oczywiście zapobiec podobnym pojedynczym ekscesom żołnierzy i oficerów Armii Czerwonej, zwłaszcza, że często poruszali się i byli dyslokowali w dużym rozproszeniu i bez nadzoru oficerów. Do tego często dużym problemem

¹⁰ APW, UWW-WSP, sygn. 61, sprawy dotyczące gen. Furta i żołnierzy Armii Czerwonej 1945 r., wniosek odznaczeniowy dla gen. P. Furta z listopada 1945 r., podpisany przez wojewodę warszawskiego S. Zrałka, k. 21.

było określenie, do jakiej jednostki należeli. Tym nie mniej warto to odnotować, panuje bowiem obiegowa opinia, jakoby żołnierze sowieccy byli zupełnie bezkarni i mieli całkowicie wolną rękę. Nie do końca tak było, choć oczywiście inną kwestią jest skuteczność tych interwencji. Sprawę komplikowało to, że żołnierze podlegali jurysdykcji sowieckiej i nawet w przypadku schwytania przez MO lub UB nie mógł ich sądzić polski wymiar sprawiedliwości.

Przykładowo w październiku 1945 r. na terenie całego województwa warszawskiego żołnierze Armii Czerwonej dokonali 25 napadów rabunkowych, 34 kradzieże, 5 zabójstw, 6 przypadków pobicia i 24 kradzieże drzewa z lasu. Z tego na terenie powiatów Mazowsza północno-zachodniego zanotowano:

- pow. działowski – 1 napad rabunkowy i 2 kradzieże
- pow. gostyniński – 1 napad rabunkowy
- pow. mławski – 4 napady rabunkowe i 5 kradzieży
- pow. płoński – 1 napad rabunkowy, 1 kradzież, 1 zabójstwo
- pow. sierpecki – 2 kradzieże, 1 pobicie¹¹.

Jak wynika z tego zestawienia najbardziej niebezpieczny był powiat mławski. Wynikało to prawdopodobnie z działalności wspomnianej już bandy maruderów, dysponującej czołgami i terroryzującej okoliczną ludność. Należy jednak pamiętać, że największa fala powracających żołnierzy przetoczyła się przez Polskę latem 1945 r. i październik na pewno nie jest tu reprezentatywny.

1. Sierpc i powiat sierpecki

Na temat zachowania się żołnierzy Armii Czerwonej na terenie Sierpca i powiatu sierpeckiego nieco informacji znajdujemy przede wszystkim we wspomnieniach sierpczan, publikowanych w dwu opracowaniach w 1998 i 2016 r.¹² Na relację

¹¹ APW, UWW-WSP, sygn. 61, sprawy dotyczące gen. Furta i żołnierzy Armii Czerwonej 1945 r., wykaz przestępstw dokonanych na terenie Województwa Warszawskiego w miesiącu październiku 1945 r., zgodnie z meldunkami z powiatów, k. 28.

¹² Zob.: F. Midura, *Ze wspomnień wojennych 1939–1945*, [w:] *Wspomnienia sierpczan 1900–1950*, pod red. J. Burakowskiego, Sierpc 1998, s. 112–114; ks. K. Ziemiński, *Dni nadziei i grozy*, [w:] tamże, s. 221–225; M. Całka (Małowiejska), *Wspomnienia z lat młodości*, [w:] *Wspomnienia sierpczan*, t. 2, pod red. M. Staniszwskiej, Sierpc 2016, s. 36–38; Z. Gołębiowski, W. Gołębiowska, *Wspomnienia z lat wojny i okupacji (1939–1945)*, [w:] tamże, s. 93, 96; M. Roźniak (Muszyńska), *Tragiczne wojenne historie z Borkowa Wielkiego*, [w:] tamże, s. 172, 175–176. Część relacji została we fragmentach przytoczona w: *Polacy i Żydzi – ofiary niemieckiej okupa-*

Bogusław Koziorowski z okolic Sierpca powołuje się też Dariusz Kaliński w swoim opracowaniu¹³. W internecie można także znaleźć relacje z Żuromina¹⁴. Według tych przekazów z jednej strony obawiano się nadejścia Rosjan, mając w pamięci ich zachowanie w 1920 r., z drugiej – powszechna była ulga i radość z zakończenia okupacji i nienawiść do Niemców za popełnione zbrodnie, w Sierpcu spotęgowana jeszcze wymordowaniem ok. 80 osób z sierpeckiego więzienia 20 stycznia 1945 r. Obawy wobec Rosjan nie były bezpodstawne, czego potwierdzenie znajdujemy w dokumentach archiwalnych.

W 1946 r. na podstawie poleceń władz wyższych w gminach powiatu sierpeckiego powołano specjalne komisje rzeczoznawców dla oszacowania szkód poczynionych w czasie przemarszu Armii Czerwonej, zwykle w dniach od 19 do 22 stycznia 1945 r. oraz latem 1945 r. w trakcie przepędzania bydła z Niemiec na wschód.

Już 7 sierpnia 1946 r. Jan Staniszewski zeznał, jakie zniszczenia wyrządzili żołnierze Armii Czerwonej w styczniu 1945 r. w rzeźni miejskiej w Raciążu:

1. Spalenie na ogień dwóch ram okiennych wartości zł 1 000
2. Spalono wieszak drewniany długości 3 m., stojący na sztalugach wartości zł 3 000
3. Zniszczenie wagi 1000 kg-ej do ważenia bydła i świń, tj. rozebranie i wywiezienie ogrodzenia żelaznego, wartości zł 5 000
4. Rozebranie jednego przęsła nad-sufitu w rzeźni (nadsufitu z bali 2 ogólnej przestrzeni 1x14=14 m² i spalenie drzewa na ogień zł 5 000

Razem - zł 14 000¹⁵

Tego samego dnia były woźny Zarządu Miejskiego w Raciążu Julian Wilewski zeznał, że:

[...] zaraz po ustąpieniu okupantów, tj. 20, 21 i 22 stycznia 1945 r. oddział wojskowy Armii Czerwonej dokonał następujących rekwizycji

cji Ziemi Sierpeckiej w latach 1939–1945, pod red. Z. Dumowskiego i K. Stręciwilka, Sierpc [2018].

¹³ D. Kaliński, dz. cyt., s. 94.

¹⁴ A. Ejnik, *Wyzwolenie 19 stycznia 1945*, „Kurier Żuromiński” z 26 stycznia 2015, <http://kurierzurominski.pl/242278,Wyzwolenie-19-stycznia-1945.html> [dostęp: 18.11.2019 r.]; A. Ejnik, *Żuromin – moje Miasto*. W Görtzen, [blog - wpis z 15 listopada 2008], <https://ejnik.wordpress.com/2009/08/10/smierc-polskiego-oficera/> [dostęp: 18.11.2019 r.].

¹⁵ APP, SP w Sierpcu, sygn. 76, opis zniszczenia majątkowego, dokonanego przez żołnierzy Armii Czerwonej na szkołę Zarządu Miejskiego w Raciążu, k. 221.

i zniszczeń urządzenia biurowego Zarządu Miejskiego w Raciążu, a mianowicie:

Zabrano i wyniesiono z lokalu: zwykłych krzesel stołarskiej roboty – 25 sztuk, krzesel wie-deńskich – 4 sztuki, krzesel wyściełanych – 8 sztuk, stołów biurowych – 2, luster 2 sztuki i dywan 1 szt., wszystko w dobrym stanie.

W czterech biurkach i dwóch szafach porozbijano drzwi, żaluzje i szuflady.

Na jednym biurku palono ognisko, przez co cały blat biurka uległ zniszczeniu.

Gdy okupanci [niemieccy] opuścili biuro Zarządu Miejskiego stwierdziłem, że pozostał w piwnicy pod biurem motorek elektryczny, który pompował wodę do zbiornika wodociągu domowego i ubikacji kloacznych i był, gdy biuro oparował oddział wojskowy Armii Czerwonej, a po wyjeździe tego oddziału już motorka nie było. Musiał być zabrany prawdopodobnie nocą, bo w dzień nie widziałem, aby go wynoszono¹⁶.

Według protokołu, nadanego przez wójta Rościszewa J. Wróblewskiego:

[...] w czasie kwaterunku ogień spowodowany prze żołnierzy wspomnianej Armii, wyrządził w budynkach gminnych gminy Rościszewo następujące szkody, wartości jak niżej:

- spalono wewnątrz dwa pokoje z urządzeniem, część sufitu, podłogi i okna wartości 14.000 złotych

- zniszczono całkowicie jeden piec kaflowy 8.000 złotych

- rozebrano ścianę w areszcie gminnym 3.000 złotych

- zbito 20 szyb dużych 8.000 złotych

- zniszczono w 40% trzy biurka 4.000 złotych

- zniszczono jeden kontuar w 70% 2.400 złotych

zerwano część desek ze stodoły 6.000 złotych

Razem wyrządzono szkód na sumę 45.400 złotych¹⁷

W październiku 1946 r. w protokole wójta gminy Stawiszyn Stanisława Załęskiego czytamy:

Podczas przemarszu wojsk Armii Czerwonej w roku 1945 w miesiącu styczniu, żołnierze Armii

¹⁶ Tamże.

¹⁷ APP, SP w Sierpcu, sygn. 76, odpis protokołu z 23 października 1945 r., nadanego przez wójta Rościszewa, k. 220.

Czerwonej zabrali z biura Zarządu Gminnego w Sławęcinie następujący majątek samorządowy: trzy maszyny do pisania, trzy aparaty telefoniczne, dwa powielacze, trzy lampy gazowe oraz bardzo wiele materiałów piśmiennych, itp. Ogółem wartość zabranego majątku samorządowego wynosi 62 000 złotych¹⁸.

Innego rodzaju koszty poniosło miasto Sierpc:

Zarząd Miejski w Sierpcu w osobie tutejszego burmistrza Maksyma Bogła niniejszym stwierdza, że na rzecz Armii Czerwonej w czasie jej przemarszu i na skutek polecenia komendanta wojennego tejże armii zostały poniesione następujące wydatki:

Na budowę pomników na grobach żołnierzy

Armii Czerwonej wydatkowano - 14. 700 zł

Na kupno trumien i inne wydatki - 26. 175 zł

Razem 40. 875 zł¹⁹

W zasobie Archiwum Państwowego w Warszawie zachowało się co najmniej 85 protokołów dotyczących szkód, jakie ponieśli mieszkańcy powiatu sierpeckiego. Zwykle w protokołach rolnicy wykazywali straty w postaci koniczyny, zboża, siana, ziemniaków oraz zabranych koni, wozów, krów i drobiu²⁰. Na pewno nie jest to pełny wykaz, bowiem powtarzają się poszkodowani z Milewka, Osieka Parceli, Osieka Piasecznego, Szumania Puśtuł i Zawidza Małego z jednej tylko gminy Koziębrowy.

Na przykład Janowi Kostrzewie z Milewka 20 stycznia i 25 czerwca zabrano 1 wóz, 10 metrów siana, 20 metrów żyta, 1 metr jęczmienia, 2 kury, 1 klacz²¹, Adamowi Zgorzelskiemu ze wsi Osiek Włostybyry 10 marca 1945 r. zabrano 4-letnią krowę²², Ludwikowi Kucińskiemu z Milewka 1 i 15 czerwca 1945 r. zabrano 3 metry żyta, 4 metry owsa, 1 metr jęczmienia, 23 metry koniczyny, 10 metrów siana i 6 kur²³, Stanisławowi Gawskiemu z Milewka 25 czerwca i 8 lipca 1945 r. zabrano 2 metry żyta, 9 metrów owsa, 10 metrów siana i 30 metrów kartofli²⁴, Stanisław Gajewski zameldował, że 15 lipca 1945 r. pędzone bydło zjadło mu 1 ha

łąki i 40 arów żyta²⁵. Podobnych przykładów można by podawać jeszcze wiele.

Oprócz tego samowolnego zaopatrywania się rolnicy musieli jeszcze przekazywać wojsku – tak polskiemu, jak i sowieckiemu – świadczenia rzeczowe, tzw. nariady na wyżywienie przemieszczających się armii. W powiecie sierpeckim według wykazu starosty Czesława Fazana Armii Czerwonej przekazano następujące ilości bydła i nierogaczyny:

Lp.	Gmina	Bydło rogате [szt.]	Bydło rogате [kg.]	Nierogaczyna [szt.]	Nierogaczyna [kg.]
1	Białyszewo	35	7 310	-	-
2	Borkowo	92	19 350	91	6 390
3	Gutkowo	186	36 086	154	10 294
4	Gradzanowo	67	11 731	-	-
5	Gójsk	86	16 159	53	4 330
6	Biezuń	166	29 350	23	1 698
7	Koziębrowy	93	17 582	99	5 713
8	Kosemin	77	14 728	92	4 320
9	Lisewo	165	29 687	56	3 818
10	Raciąż	78	14 886	-	-
11	Rościszewo	123	24 667	91	6 394
12	Stawiszyn	91	14 891	70	4 861
13	Żuromin	224	40 488	13	666
	Razem	1 483	276 925	742	48 484

Źródło: APP, SP Sierpc, sygn. 76, wykaz pobranego żywca przez Armię Czerwoną z tytułu świadczeń rzeczowych w powiecie sierpeckim z 16 grudnia 1945 r., k. 219.

Analizując powyższe dane trudno doszukać się w nich jakichś prawidłowości. Najwięcej bydła rogatego dostarczyła gmina Żuromin (224 szt.), przed gminą Gutkowo (186 szt.), gminami Biezuń (166 szt.) i Lisewo (165 szt.) oraz Rościszewo (123 szt.). Łącznie było to prawie 1,5 tys. sztuk bydła. W nierogaczynie wyraźnie najbardziej obciążona była gm. Lisewo (154 szt.). Pozostałe gminy dostarczyły znacznie mniej świń, a trzy z nich – nic. Tym nie mniej łącznie dostarczono 742 szt. świń.

W pierwszym sprawozdaniu starosty sierpeckiego za miesiąc maj 1945 r. stosunek ludności do Armii Czerwonej określono jako bierny²⁶. W piśmie komendanta powiatowego Milicji Obywatelskiej w Sierpcu sierż. Witkowskiego z 22 czerwca 1945 r. odnotowano rabunki, dokonane przez komendanta wojennego miasta Biegunia wraz z żołnierzami Armii Czerwonej. Ponieważ komendant był z pochodzenia Żydem, doprowadziło to do wzrostu

¹⁸ APP, SP w Sierpcu, sygn. 76, odpis protokołu z 25 października 1946 r., k. 223.

¹⁹ APP, SP w Sierpcu, sygn. 76, protokół z 14 grudnia 1946 r., podpisany przez burmistrza Bogła, k. 222.

²⁰ APW, UWW-WSP, sygn. 55, k. 78 - 163.

²¹ Tamże, k. 119.

²² Tamże, k. 138.

²³ Tamże, k. 104.

²⁴ Tamże, k. 122.

²⁵ Tamże, k. 133.

²⁶ APW, UWW-WSP, sygn. 143, sprawozdanie sytuacyjne Nr 1 Starostwa Powiatowego w Sierpcu za m-c maj 1945 r., k. 1.

nastrojów antyżydowskich i zabójstwa niejakiego Pesowa²⁷.

W sprawozdaniu starosty sierpeckiego Henryka Haller-Sobieralskiego za miesiąc czerwiec 1945 r. czytamy:

*Stosunek do Armii Czerwonej w zasadzie dobry, jednak zdarzające się dość częste wypadki przywłaszczania inwentarza i rzeczy przez maruderów, wywołują niezadowolenie, rozdmuchiwane i pogłębiane przez elementy reakcyjne*²⁸.

W sprawozdaniu za lipiec 1945 r. czytamy, że:

*[...] stosunek do Armii Czerwonej – byłby dobry, gdyby zapobieżono powtarzającym się dość często wypadkom zabierania przez jednostki i maruderów u ludności inwentarza i różnych rzeczy, a nawet i gwałtu niewiast oraz zabójstw ludzi, broniących swego mienia*²⁹.

Według pisma komendanta powiatowego MO w Sierpcu:

[...] dnia 11.7.45 r. pomiędzy godziną 3-ą a 4-ą rano do mieszkania Jana Lipki, robotnika, zamieszkałego w Bieżuniu, pow. Sierpc, przyszło dwóch żołnierzy sowieckich, uzbrojonych w automaty po uprzednim zbudzeniu ze snu Lipki i wezwaniu do otwarcia mieszkania. Żołnierze po wejściu do mieszkania, w którym znajdował się w.w. Lipka z żoną oraz pełnoletnia siostra ze swym znajomym przyjętym na nocleg, Goczyńskim Józefem z Sierpca. Żołnierze wypytywali obecnych, czy w mieszkaniu nie posiadają broni, a gdy odpowiedzieli odmownie, żołnierze ci nakazali, aby 2 mężczyźni, tj. Lipka i Goczyński udali się z nimi do ich komendanta, co też ci dwaj uczynili. Jeden z żołnierzy prowadził zatrzymanych, a drugi żołnierz pozostał się w mieszkaniu z kobietami. Po kilku minutach, będąc już w drodze, żołnierz zwolnił Lipkę i Goczyńskiego, którzy wrócili do mieszkania, a zastawszy tam żołnierza rosyjskiego, który gwałcił siostrę na łóżku, Lipka zawołał: - co robicie? W odpowiedzi żołnierz chwycił za automat i wystrzelił do Lipki,

trafiając go w głowę tak, że Lipka po kilku minutach zmarł. Żołnierz zbiegł do oddziału stacjonującego w Bieżuniu.

Powiatowy Urząd Bezp. Publ. w Sierpcu wraz z dowódcą oddziału sowieckiego przystąpili do dochodzenia i przy pomocy domowników zostali rozpoznani sprawcy napadu – żołnierze sowieccy i oddani dowództwu sowieckiemu.

Dnia 12.7.45 r. około godziny 2-jej czterech żołnierzy rosyjskich napadło na dom Kowalskiego Stanisława w Agnieszkwie, gm. Gójsk, pow. Sierpc. Wyłamali okno i wtargnąwszy do mieszkania sterroryzowali domowników i zrabowali wszystkie ubrania i bieliznę. Matka poszkodowanego, która ukradkiem wybiegła z mieszkania, pobięta do najbliższego sąsiada, Charchowskiego Władysława, który wezwany przybył na pomoc do Kowalskiego. Widząc wychodzących z tupem żołnierzy zwrócił im uwagę pytając, dlaczego oni to czynią. Żołnierze zabrali go ze sobą i skradziony tup i odprowadzili o 200 mtr. od domu w pole i zamordowali go uderzeniem bagnietów. Charchowski zmarł na miejscu, a napastnicy ze zrabowanym tupem udali się do pobliskiej kolumny samochodów wojskowych na łące i zaraz cała kolumna odjechała w kierunku Warszawy. Dochodzenie w tej sprawie prowadzi Powiat. Urz. Bezp. Publ. w Sierpcu.

Dnia 12.7.45 r. o godz. 13-iej na szosie Gójsk – Sierpc, o 100 mtr. w kierunku Sierpca, 3 żołnierze sowieccy, jadący samochodem ciężarowym, napadli na sołtysa wsi Blinno, gm. Gójsk, pow. Sierpc, Dominika Malanowskiego i pod groźbą rewolweru zabrali mu rower wraz z teczką, zawierającą 7.000,- RM niemieckich z dowodami osobistymi mieszkańców, które wiozł do wymiany [w banku „Społem” – G.G.] do Sierpca. Po dokonaniu kradzieży odjechali w kierunku Warszawy³⁰.

Według sprawozdania starosty:

1) w dniu 11 lipca w Bieżuniu żołnierz sowiecki dopuścił się gwałtu nad robotnicą Lipkową, wdartwszy się podstępnie do mieszkania Lipki Jana, na okrzyk Lipki – co robicie? Żołnierz

²⁷ APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, pismo komendanta posterunku MO w Sierpcu z 22 czerwca 1945 r. do wydziału karno-administracyjnego przy Starostwie Powiatowym w Sierpcu, k. 19.

²⁸ APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, sprawozdanie sytuacyjne nr 2 Starostwa Powiatowego w Sierpcu za miesiąc czerwiec 1945 r., k. 5.

²⁹ APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, sprawozdanie sytuacyjne nr 3 starosty sierpeckiego za m-c lipiec 1945 r., k. 25. Zob. też: T. Piekarski, *Rok 1945 w dokumentach z zasobu centrali Archiwum Państwowego w Płocku*, „Płocki Rocznik Historyczno - Archiwalny” 2015, t. VII, s. 142.

³⁰ APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, pismo kmdta pow. MO w Sierpcu sierż. Witkowskiego z 3 sierpnia 1945 r. do wydziału karno-administracyjnego przy Starostwie Powiatowym w Sierpcu, k. 27; także: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej: AIPN), sygn. IPN BU 0206/165, t. 1, pismo kierownika wydziału śledczego przy KP MO w Sierpcu ppor. Wierzbickiego do wydziału śledczego KW MO w Otwocku z 13 lipca 1945 r., k. 10, 11. W skróconej wersji te same fakty zostały przytoczone w sprawozdaniu sytuacyjnym nr 3 starosty sierpeckiego H. Haller-Sobieralskiego za m-c lipiec 1945 r. (APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, k. 25).

zeskoczył z łóżka i wystrzałem z automatu zabił Jana Lipkę, trafiając go w głowę. Sprawca został ujęty i przekazany Dow. Sowieckiemu.

2) w dniu 12 lipca we wsi Agnieszkowo gm. Gójsk 4-ch żołnierzy sowieckich napadło na dom Kowalskiego, rabując odzież i bieliznę. Sąsiad napadniętych Charkowski Władysław próbował interweniować i w trakcie tego został zamordowany uderzeniem bagnetu. Dochodzenie w toku.

3) w tymże dniu 12. VII. na szosie Gójsk – Sierpc 3 żołnierzy sowieckich napadło na sołtysa wsi Blinno Malanowskiego Dominika i pod groźbą rewolwerów zabrali mu rower oraz 7.000 marek niem., wiezionych do wymiany w banku „Społem” w Sierpcu. Sprawcy wsiedli do samochodu i zbiegli. Dochodzenie w toku³¹.

Zarząd Gminny w Gójsku w piśmie do Starostwa powiatowego donosił, że:

[...] w nocy z dnia 5 na 6 VIII o godz. 0.10 w zagrodzie ob. Kokoszczyńskiego Józefa w Gójsku wybuchł pożar, od którego spłonęła obora ze stodołą, 2 krowy, wóz, młockarnia, 16 fur parokonnych żyta w słomie, 3 fury siana. Pożar powstał od rakiety wojskowej, które rzucali i strzelali pociskami świetlnymi żołnierze armii czerwonej, przepędzający było z zachodu i kolumna samochodowa.

Przy pożarze czynna była miejscowa straż pożarna, która w porę zaalarmowana przez wartę cywilną, zdołała z trudem uratować zapalający się już dom i spichrz oraz zagrożony wiatrak, należący do tejże osady.

Kolumna samochodowa miała na ciągnikach numery 196-256 T.96-357(9). Grupa przepędu była na tabliczkach postojowych miała X03 Fomina, która z chwilą wybuchu pożaru pośpiesznie oddaliła się³².

W sprawozdaniu za miesiąc sierpień starosta powiatu sierpeckiego pisał, że stosunek do Armii Czerwonej polepszył się, a to dzięki temu, że w ostatnim czasie nie notowano wypadków w powiecie krzywdzenia ludności przez żołnierzy A.C.³³

³¹ APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, sprawozdanie sytuacyjne nr 3 starosty sierpeckiego H. Haller-Sobieralskiego za m-c lipiec 1945 r., k. 25 verso.

³² APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, pismo wójta gm. Gójsk Rajkowskiego z 7 sierpnia 1945 r. do Starostwa Powiatowego w Sierpcu, k. 42. W sprawozdaniu sytuacyjnym Starostwa Powiatowego w Sierpcu nr 4 za miesiąc sierpień jest nieco ogólniejsza wzmianka o pożarze i jego przyczynie: *Pożar powstał od rakiety świetlnej, rzuconej przez żołnierzy A.C., którzy pędzili było na Wschód i zanocowali w obrębie wsi Gójsk* (sprawozdanie sytuacyjne nr 4 za m-c sierpień 1945 r., k. 32).

³³ APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, sprawozdanie sytuacyjne

W sprawozdaniu za wrzesień mamy tylko lakoniczną informację, że *stosunek do Armii Czerwonej polepsza się*³⁴.

4 października 1945 r. na szosie między Sierpcem a Rościszewem żołnierze rosyjscy obrabowali kupców z Żuromina, wracających z towarem zakupionym w Łodzi. Władysław Mieczkowski stracił towar wartości 18 000 zł, a Feliksa Krajewska – 54 000 zł³⁵. Według ich zeznań miało to miejsce w następujących okolicznościach:

[...] kiedy przejeżdżaliśmy wieczorem ok. godz. 10-tej przez las, na szosie między Sierpcem a Rościszewem, napadli na nas stojący na szosie przy ciężarowym samochodzie Rosjanie (mniej więcej 6) i zrabowali nam wszystek towar, znajdujący się na tej furze. [...] należący do Mieczkowskiego Władysława. [...] Był to towar galanteryjny, a mianowicie: pończochy – 10 tuz., 10 tuz. nici, 3 tuz. chustek na głowę, 100 szt. kleju do rowerów, 4 tuz. nożyczek, 6 tuz. skarpet męskich, 10 tuz. pasty, 10 tuz. tyżek do jedzenia, jedwab, zeszyty, igły do maszyn i 400 zł gotówki. Wszystko to szacujemy na sumę zł 18 000,-³⁶.

Feliksie Krajewskiej zrabowano towar o podobnym asortymencie, tylko o znacznie większej wartości. Były to: [...] pończochy, nici, dziecinne kompleciki, skarpetki, igły, koronki, kort, flanela, kleje do roweru, 2 jesionki, wszystkie moje osobiste papiery, a między nimi i patent. Wszystko to szacujemy na sumę 54 000 złotych³⁷.

Za powodu braku konkretów w zeznaniu (np. nr rejestracyjny samochodu) sprawcy zapewne pozostali bezkarni.

22 października 1945 r. Władysław Wasiński ze wsi Lipniki, gm. Rościszewo zgłosił do Starostwa fakt zabicia mu konia przez żołnierzy Armii Czerwonej. Jak zapisał w protokole wójt gminy Piotrowski:

[...] żołnierze jadący samochodem ciężarowym szosą Sierpc - Biezuń w okolicy wsi Lipniki

Starostwa Powiatowego w Sierpcu nr 4 za m-c sierpień z 4 września 1945 r., k. 44.

³⁴ APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, sprawozdanie sytuacyjne Starostwa Powiatowego w Sierpcu nr 5 za m-c wrzesień z 10 października 1945 r., k. 70.

³⁵ APW, UWW-WSP, pismo sierpeckiego starosty powiatowego H. Haller-Sobieralskiego z 21 grudnia 1945 r. do WSP UWW, k. 301.

³⁶ APW, UWW-WSP, protokół z zeznaniami świadków W. Krajewskiego, A. Gesek i F. Krajewskiej z 1 grudnia 1945 r., k. 302.

³⁷ APW, UWW-WSP, protokół z zeznaniami świadków W. Krajewskiego, A. Gesek i F. Krajewskiej z 1 grudnia 1945 r., k. 303.

w dniu 22 października 1945 r. najechali na spokojnie jadącego gospodarza wsi Lipniki Władysława Wasińskiego, który jechał po prawej stronie w kierunku drogi i skręcił z drogi przepisowo i zabili mu konia wałacha lat siedem, maści kasztanowej, utrzymany w stanie dobrym, wartości według obecnych cen rynkowych 30 000 zł³⁸.

29 października 1945 r. do Starostwa Powiatowego w Sierpcu zgłosił się Zygmunt Gąsiorowski, który zeznał, że:

[...] dnia 29 paźdz. r.b. o godz. 7-ej rano jechałem wynajętym wozem w jednego konia z właścicielem furmanki Ignacym Kaczorowskim z Gorzewa, gm. Borkowo, pow. sierpeckiego po drzewo do lasu Urszulewo pow. rypińskiego. Na szosie płockiej o 2 km od rynku m. Sierpca podeszli do wozu naszego 2 żołnierze rosyjscy, zatrzymali wóz i zażądali zwolnienia wozu z koniem na furmankę do Lipna. Na mój protest, że to furmanka wynajęta, odpowiedzieli żeby zejść z wozu, bo im furmanka potrzebna. Właściciel konia i wozu pojechał z Rosjanami. Nadmieniam, że ci żołnierze mieli konia i wóz, stojący na uboczu. Konia doprzęgli do wozu własnego, a wóz Kaczorowskiego pozostawili na miejscu. O powyższym melduję, gdyż jestem poszkodowany 400 zł za wynajem wozu³⁹.

Starosta sierpecki Henryk Haller-Sobieralski przekazał sprawę do Wydziału Społeczno-Politycznego UWW z prośbą o odszkodowanie, jednak w odpowiedzi kierownik Wydziału pisał, że z powodu braku bliższych danych dotyczących przydziału żołnierzy sprawy nie można przedłożyć gen. P. Furtowi⁴⁰.

Podobny wypadek do tego spod Lipnik zgłosił do starostwa Wacław Woźniak, rolnik z Franciszkowa, gm. Żuromin:

[...] w dniu 2.XI.1945 r. około godz. 2 po poł. samochód, przewożący Rosjan najechał na szosie przy samej wsi Franciszkowo, gminy Żuromin, na mój wóz, ciągniony przez jednego konia i zabił mi konia na miejscu, a wóz uszkodził. Zaznaczam, że jechałem przepisowo – prawa stroną. Samochód najechał na mnie z tyłu, nie trąbiąc wcale. [...] Wartość konia oceniam na 19 500 zł,

którą to cenę kupcy mi za niego dawali oraz wartość uszkodzenia w wozie – 50 zł, wartość porwanego puszorka – 400 zł. Razem strata moja wynosi 19 500 zł⁴¹.

W związku z tym starosta H. Haller-Sobieralski zwracał się do Wydziału Społeczno-Politycznego UWW „o wyjednanie odszkodowania⁴².

W listopadzie 1945 r. w Sierpcu miał miejsce bulwersujący przypadek zachowania kapitana NKWD, prawdopodobnie doradcy Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Sierpcu, a wcześniej komendanta wojennego miasta – Siergieja Winogradowa, który chyba jeszcze świętował rocznicę rewolucji październikowej⁴³. Otóż w meldunku specjalnym z 10 listopada 1945 r. czytamy, że:

[...] dnia 8.11.1945 r. około godz. 23-ej w Sierpcu na ul. Farnej st. sierż. Zawada Stanisław, będąc w swym mieszkaniu został zaalarmowany przez ludność, że w pobliżu jego mieszkania nieznany osobnik cywilny dopuścił się gwałtu na nieznanej kobiecie. Zawada szybko ubrał się, gdyż będąc już w łóżku i pobiegł na miejsce przestępstwa. Tam istotnie spotkał nieznanego osobnika cywilnego, dokonyującego gwałtu na nieznanej kobiecie. Jego energiczne wystąpienie obezwładniło napastnika, chociaż ten ostatni usiłował sięgnąć do kieszeni po broń, czym Zawada przeszkodził kopnięciem nogą w rękę, dając trzykrotny wystrzał w górę. W konsekwencji tego, osobnik ten na wezwanie podniósł ręce do góry i udał się naprzód, a kobieta przestraszona gdzieś znikła. W drodze przy doprowadzeniu Zawada spotkawszy jakiegoś przygodnego osobnika i przy pomocy jego rozbroił napastnika z posiadanego rewolweru. Po rozbrojeniu osobnik ten, będąc w stanie podchmielonym, rozpiąwszy jesionkę, przedstawił się, że jest kapitanem rosyjskim i począł wymyślać Zawadzie, który również przedstawił się, że [jest] milicjantem polskim.

Zawada doprowadziwszy rzekomego kapitana rosyjskiego do miejscowego powiatowego

³⁸ APW, UWW-WSP, sygn. 64, protokół z zeznaniem W. Wasińskiego oraz świadków Henryka Dobrowolskiego i Bolesława Sadowskiego z 5 listopada 1945 r., k. 103.

³⁹ APW, UWW-WSP, sygn. 64, protokół z zeznaniem Z. Gąsiorowskiego z 27 października 1945 r., k. 99.

⁴⁰ APW, UWW-WSP, sygn. 64, pismo starosty H. Haller-Sobieralskiego z 5 listopada do WSP UWW i odpowiedź z 5 grudnia 1945 r., k. 100, 101.

⁴¹ APW, UWW-WSP, sygn. 64, protokół z 14 listopada 1945 r. z zeznaniem W. Woźniaka, poświadczony przez dwóch świadków, k. 166.

⁴² APW, UWW-WSP, sygn. 64, pismo starosty H. Haller-Sobieralskiego z 22 listopada 1945 r. do WSP UWW, k. 165.

⁴³ Personalna na podstawie wspomnień Zygmunta Piwońskiego, który podał, że doradcą sierpeckiego UBP ze strony NKWD był kpt. Siergiej Winogradow. (AIPN, sygn. IPN BU 2241/168, Z. Piwoński, *Droga życia* [praca w PUBP w Sierpcu w latach 1945–1948], msp, Węgrów, 12 listopada 1977, s. 14). Zob. też: G. Radomski, *Sierpc i ziemia sierpecka w Polsce Ludowej i w III Rzeczypospolitej*, [w:] M. Chudzyński (red.), *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, Sierpc 2003, s. 517.

U.B. zdał go kierownikowi tegoż urzędu ppor. [Edwardowi] Żółtogórskiemu, oddając mu broń (rewolwer), przy czym opowiedział zajście i z jakiego powodu doprowadził rzekomego kapitana. Zawada nadmienił, że widział jak w czasie tłumaczenia się przed Żółtogórskim doprowadzony kpt. rosyjski uderzył w twarz ppor. Żółtogórskiego. St. sierż. Zawada słyszał, jak przed kierownikiem U.B.P. ppor. Żółtogórskim kpt. rosyjski wymyślał na niestudzne zatrzymanie jego, zaś ppor. Żółtogórski tłumaczył się przed nim, że to nie uczynili jego ludzie, tylko zatrzymał go milicjant.

Po upływie niespełna godziny ten sam kapitan rosyjski zjawił się z oddaną mu bronią przez ppor. Żółtogórskiego na miejscowym posterunku M.O. w Sierpcu w ubraniu cywilnym i począł się domagać od dyżurnego na posterunku, aby mu się zameldował, przedstawiając się za komendanta wojennego m. Sierpca. W końcu rozpiął jesionkę i okazał swój mundur i legitymację, że jest NKWD, a następnie zażądał surowo, aby dyżurny posterunku i wartownik przed posterunkiem udali się do miejscowego U.B. Na miejsce dyżurnego wyznaczył innego milicjanta, obecnego na posterunku. Wymienieni wyżej milicjanci, zaskoczeni tym, że mają do czynienia z komendantem wojennym, przy czym, ten ostatni zażądał, aby udali się w ważnej sprawie do miejscowego kierownika U.B. Obawiając się nieprzyjemnych, a nawet zagrażających następstw udali się do resortu, będąc w przekonaniu, że tenże sprawę wyjaśni. Gdy wyszli na ulicę, kpt. wyjął broń, grożąc jej użyciem, nakazał im iść przed sobą, a gdy doszli do miejscowego U.B. kpt. ten wydał rozkaz osadzenia dyżurnego milicjanta Dutkiewicza w areszcie. Funkcjonariusze U.B. z całą skrupulatnością wykonali rozkaz, w konsekwencji tego milicjant Dutkiewicz siedział w areszcie do godz. 7-jej rano. W tym czasie, gdy dyżurny był zamknięty w U.B., kpt. przybył z powrotem na posterunek M.O., z którego zabrał aresztowaną M.S. [w meldunku pełne nazwisko i imię – G.G.] do swojego prywatnego mieszkania, gdzie dokonał na niej gwałtu.

Powyższe fakty są karygodne i nie kolidują⁴⁴ z godnością oficera NKWD⁴⁵.

Ten drobny epizod dobrze ilustruje całkowite poczucie bezkarności ze strony funkcjonariuszy NKWD na terenie Polski i podległość wobec nich polskich

służb bezpieczeństwa, które były niemal bezradne wobec działań ewidentnie kryminalnych. Nie wiadomo, czy kpt. S. Winogradow poniósł jakieś konsekwencje swojego czynu.

Tego samego dnia – 8 listopada 1945 r. wieczorem – miało miejsce jeszcze jedno bulwersujące zdarzenie – tym razem – z udziałem żołnierzy Armii Czerwonej. Otóż, jak czytamy w dalszej części meldunku specjalnego z 10 listopada 1945 r.:

[...] dnia 8.11.1945 r. o godz. 18-tej Karol Urbaniak wracając końmi i wozem z Sierpca do swojego miejsca zamieszkania w Białoskórach gm. Białyszewo, na szosie przy wsi Susk, został napadnięty przez dwóch sowieckich żołnierzy, którzy w okropny sposób zamordowali go bagnetem (porznięty w bestialski sposób), zabierając mu konie wraz z wozem. W pościgu obaj żołnierze zostali złapani przez funkcjonariuszy M.O. i U.B. z Sierpca w m. Brodnica i oddani do komendanta wojennego w Brodnicy. Konie i wóz zwrócono poszkodowanym⁴⁶.

Z kolei 22 listopada nauczyciel Czesław Głowacki, zamieszkały w Studzieniu, gm. Borkowo, po spotkaniu żołnierzy AC stracił rower. Zgodnie z jego zeznaniem odbyło się to w następujących okolicznościach:

W dniu 22 listopada jadąc po skończonych lekcjach z Gójska do wsi Studzieniec na szosie pomiędzy Gójskiem a Dwoma Młynami zatrzymany zostałem przez 2-ch żołnierzy sowieckich, przejeżdżających samochodem. Szofer, wyskakując z samochodu zażądał, ażeby oddać mu rower. Znając język rosyjski zacząłem prosić, że rower ten mi jest niezbędnie potrzebny, gdyż jestem nauczycielem. Wtedy żołnierz - szofer przy użyciu broni zabrał mi rower. A kiedy jeszcze zacząłem prosić o zwrot roweru, żołnierz ten dał trzy strzały w moim kierunku. Całe szczęście, że żołnierz ów był podchmielony i strzały były niecelne, w przeciwnym razie, broniąc swego roweru zostałbym zabity. Zajście to było około godz. 2-3 po poł. O powyższym zajściu powiadomiłem telefonicznie P.U.B. Sierpc⁴⁷.

Zgodnie z wytycznymi wojewody odnośnie zwalczania maruderstwa starosta przekazał meldunek do WSP UWW.

W sprawozdaniu za listopad 1945 r. starosta H. Haller-Sobieralski pisał, że stosunek do Armii Czerwonej – dobry. Trzeba tylko ukrócić wciąż

⁴⁴ Raczej powinno być – nie licują.

⁴⁵ AIPN, sygn. IPN BU 0206/165, t.1, meldunek specjalny z-cy kmdta MO w Sierpcu do spraw polit.-wychow. wz. sierż. Pragiera z 10.11.1945 r., k. 26.

⁴⁶ Tamże, k. 26, verso k. 26.

⁴⁷ APW, UWW-WSP, sygn. protokół zgłoszenia ustnego C. Głowackiego z 24 listopada 1945 r., k. 281.

jeszcze powtarzające się rabunki i wyrządzanie krzywd ludności przez maruderów Armii [Czerwonej]⁴⁸. Natomiast w sprawozdaniu na naradę starostów województwa warszawskiego w Pruszkowie starosta sierpecki raportował, że *ostatnio zanotowano dwa wypadki zabicia koni tuł. rolników przez żołnierzy Armii Czerwonej*⁴⁹ oraz przytaczał znany już nam przypadek spod Suska⁵⁰. Z innego meldunku dowiadujemy się, że zamordowany Karol Urbański miał zaledwie 20 lat, a sprawcy zostali schwytani w Brodnicy następnego dnia⁵¹.

Jeszcze 31 grudnia 1945 r. starosta sierpecki przesłał do UWW zeznanie mieszkańców wsi Goleszyn w gm. Białyszewo Ignacego Gadzińskiego, Władysława Laskowskiego i Władysława Januszka o zrabowaniu im w nocy 14/15 grudnia 1945 r. 28 kwintali koniczyny, w tym 8 kwintali koniczyny nasiennej, przez żołnierzy Armii Czerwonej. Straty wyceniono na 9 800 zł⁵². Jak czytamy w ich piśmie:

*[...] nie dali żadnego pokwitowania, ani też zapłaty. Kontyngent przeznaczony nam w sianie wykonaliśmy w 100%. Obecnie w trudnych warunkach gospodarczych jesteśmy bardzo poszkodowani, gdyż gospodarstwa nasze są powstałe z reformy rolnej i nie możemy tak dużych strat ponosić w dobie obecnej [...] Prosimy uprzejmie o odpowiednie skierowanie naszej prośby i zwrot należnych nam strat*⁵³.

W sprawozdaniu z Sierpca za miesiąc grudzień 1945 r. czytamy, że *stosunek do Armii Czerwonej – dobry, mimo że jeszcze powtarzają się wypadki rabunku ludności przez maruderów tej Armii*⁵⁴. W styczniu 1946 r. starosta sierpecki napisał, że *stosunek do A. C. polepsza się, gdyż w okresie sprawozdawczym nie zanotowano wystąpień maruderów*⁵⁵. Jak się wydaje był to już czas, kiedy

przez Polskę przetoczyła się fala powracających do ojczyzny żołnierzy sowieckich, więc i stosunek do nich się polepszył.

Sprawy odszkodowań były przedmiotem wymiany korespondencji jeszcze latem 1946 r. 21 czerwca 1946 r. kierownik Wydziału Społeczno-Politycznego UWW R. Rutowski zwracał się do Ministerstwa Administracji Publicznej z zapytaniem o odszkodowanie dla rolnika z powiatu sierpeckiego Antoniego Peczyńskiego, któremu żołnierze Armii Czerwonej zastrzelili konia. Miało to miejsce w następujących okolicznościach:

Starosta Powiatowy Sierpecki na akcję siewną w jesieni 1945 r. przesłał do powiatu dziadowskiego 150 par koni. Między innymi znajdował się tam koń rolnika Peczyńskiego Antoniego.

*W powrotnej drodze na szosie pod Mławą przejeżdżający żołnierze A.C. zastrzelili tego konia, lecz nie udało się ustalić, do jakiej jednostki wojskowej należeli. Z tego powodu nie można było wystąpić do przedstawiciela A.C. o pokrycie straty. Koń był wartości 30 tysięcy złotych*⁵⁶.

Przejeżdżające oddziały AC powodowały też zagrożenie w ruchu drogowym. W październiku doszło do tragicznego wypadku z udziałem kolumny pięciu samochodów Armii Czerwonej na niestrzeżonym przejeździe kolejowym pod Mieszczkim. Cztery pierwsze samochody zdążyły przejechać przed najeżdżającym pociągami, natomiast piąty – wjechał pod pociąg. Skutki były bardzo tragiczne⁵⁷.

Według raportu Powiatowej Komendy Milicji Obywatelskiej w Sierpcu:

Dnia 6 października r.b. o godz. 8.45 przy wsi Mieszczk, gm. Borkowo, pow. Sierpc, pociąg osobowy idący do Torunia zbił się z samochodem wojskowym Armii Sowieckiej na przejeździe wsi Mieszczk. Samochód został rozbity całkowicie, przy czym z jadących samochodem 16 osób cywilnych, obywateli sowieckich, zostało zabitych na miejscu 5 osób, w tym szofer wojskowy, a 8 ciężko rannych, 3 osoby wyszły z katastrofy cało. Szofer wojskowy zabity. 3 osoby bardzo ciężko ranne, przewiezione do szpitala powiatowego w Sierpcu po paru godzinach zmarły. Pozostali przy życiu i lżej ranni odjechali w dalszą drogę do ZSRR. Dochodzenie w tej sprawie prowadzi tutejsza Sekcja Śledcza.

⁴⁸ APW, UWW-WSP, sygn. 64, pismo starosty powiatowego w Sierpcu z 14 grudnia 1945 r. do WSP UWW, k. 280.

⁴⁹ APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, sprawozdanie sytuacyjne Nr 7 za miesiąc listopad 1945 r., k. 86.

⁵⁰ APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, sprawozdanie Starosty Powiatowego Sierpeckiego na zjazd Starostów Powiatowych, mający się odbyć w dniu 18 listopada 1945 r. w Pruszkowie, k. 77.

⁵¹ APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, sprawozdanie sytuacyjne Nr 7 za miesiąc listopad 1945 r., k. 86 verso.

⁵² APW, UWW-WSP, sygn. 90, pismo starosty H. Haller-Sobierskiego z 31 grudnia 1945 r. do Wydziału Społ.-Polit. UWW, k. 75.

⁵³ APW, UWW-WSP, sygn. 90, pismo I. Gadzińskiego, W. Laskowskiego i W. Januszka z 17 grudnia 1945 r. do Starostwa Powiatowego w Sierpcu, k. 75.

⁵⁴ APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc grudzień 1945 r., k. 88.

⁵⁵ APP, SP w Sierpcu, sygn. 76, sprawozdanie sytuacyjne

za styczeń 1946 r., k. 46.

⁵⁶ APW, UWW-WSP, sygn. 90, pismo R. Rutowskiego do MAP z 21 czerwca 1946 r., k. 249.

⁵⁷ APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, sprawozdanie sytuacyjne Starostwa Powiatowego w Sierpcu nr 6 za m-c październik, k. 50.

Z dotychczasowego dochodzenia wynika, że kierowca jadąc samochodem nie miał dobrego pola widzenia z powodu zastaniających tor kolejowy zabudowań gospodarskich i zastoniętego okna szoferki z lewej strony, z której nadjeżdżał pociąg Nr 03173. Samochód Nr T-8467, szofer – Mikołaj Pawłowicz Kossak, Poczta Polowa Nr 70944⁵⁸.

2. Płońsk i powiat płoński

Poza powiatem sierpeckim jednym z najbardziej narażonych na ekscesy żołnierzy Armii Czerwonej był powiat płoński, leżący na osi przemarszu z Niemiec do ZSRS (szosa Bydgoszcz–Warszawa). W sprawozdaniach i meldunkach starosty płońskiego Bronisława Brzuskiego znajdujemy kilka opisów przestępczych działań żołnierzy sowieckich.

W sprawozdaniu za miesiąc maj 1945 r. starosta pisał, że:

*[...] stosunek ludności do Armii Czerwonej na niektórych gminach jest nieprzychylny, gdyż w większości wypadków pozbawia ona tę ludność środków żywnościowych, koni, wozów, itp. Nadto zdarzają się wypadki grabieży z bronią w ręku. Jako przykład podaję, że major Muczni-
kow, of. int. na powiat płoński i ciechanowski na skutek odstąpienia przez Armię Czerwoną kontyngentu mięsa dla Warszawy, zajął rzeźnię i wszystko, co wpływa na rzeźnię, przekazuje dla „Społem” Warszawa⁵⁹. Wytworzyło to taką sytuację, że Apropowizacja Powiatowa ma sparaliżowaną sprawę przydziału mięsa na nariady dla W.P. i dla ludności cywilnej. Nadto z ramienia Armii Czerwonej jest on dyrektorem gorzelni, gdzie zabiera się resztę ziemniaków i przerabia na spirytus. Ludność pozbawiona mięsa i ziemniaków zajmuje stanowisko nieprzychylnie⁶⁰.*

W maju 1945 r. na rzecz Armii Czerwonej przekazano niewielkie ilości zboża (75 metrów jęczmienia na 3 748 metrów tącznie), mięsa (18 907 kg na 523 950 kg tącznie) i znikoma ilość masła (20 kg)⁶¹.

⁵⁸ APP, SP w Sierpcu, sygn. 75, pismo Komendy Powiatowej MO z 5 listopada 1945 r. do wydziału karno-administracyjnego Starostwa Powiatowego w Sierpcu, k.55; także: pismo zawiadowcy stacji Sierpc Pijanowski do starosty sierpeckiego (b.d.) na temat wypadku pod Mieszczykiem. Pociąg kierował Zajkowski ze stacji w Bydgoszczy. W piśmie szofer sowiecki miał się nazywać Koszak (k. 62).

⁵⁹ Wykaz obejmuje maj i połowę czerwca 1945 r. – było to 138 940 kg.

⁶⁰ APW, UWW-WSP, sygn. 139, sprawozdanie starosty powiatowego płońskiego za miesiąc maj 1945 r. z 29 czerwca 1945 r., k. 13.

⁶¹ APW, UWW-WSP, sygn. 139, sprawozdania z działal-

W sprawozdaniu za miesiąc czerwiec 1945 r. starosta pisał, że *stosunek ludności do Armii Czerwonej jest na ogół przychylny. Na niektórych gminach jest częściowo wrogą, gdyż żołnierze Armii Czerwonej dopuszczają się kradzieży oraz licznych gwałtów na ludności cywilnej*⁶².

W sprawozdaniu końcowym referatu ziemniaczanego z lipca 1945 r. znajdujemy nieco konkretów. Otóż wydano ziemniaków:

- ludności cywilnej – 1047, 3 ton,
- Armii Czerwonej na nariady – 168,6 ton,
- Armii Czerwonej na zapotrzebowanie za zezwoleniem starostwa – 85,3 ton,
- Armia Czerwona zabrała samowolnie bez zezwolenia starostwa – 5107,1 ton,
- Wojsko Polskie na nariady – 295,2 ton,
- Wojsko Polskie na zapotrzebowanie za zezwoleniem starostwa – 111,5 ton,
- Wojsko Polskie samowolnie bez zezwolenia starostwa – 1002,1 ton,
- wywieziono do innych powiatów jadalnych – 408,2 ton,
- wywieziono do innych powiatów sadzeniaków – 1116,8 ton,
- użyto do sadzenia w powiecie płońskim – 11 557,9 ton,
- wydano dla gorzelni – 3549,5 ton,
- wydano na paszę nadpsutych i za robociznę – 817,2 ton,
- zmarzło i zgniło – 4 083,9 ton.

Razem: 29 240,6 ton⁶³

A zatem jak widać nie tylko Armia Czerwona pobierała za zezwoleniem i bez niego ziemniaki. Wojsko Polskie wcale nie było lepsze. Mniejsze ilości wynikały tylko z mniejszej liczebności WP. Armia Czerwona przechwyciła 5 361 ton, co stanowiło 18,3% ogółu ziemniaków, Wojsko Polskie przejęło 1 408,8 ton, co stanowiło 4,8% całości. Natomiast zboża wydano Armii Czerwonej tylko 175 metrów żyta i 90 metrów jęczmienia, co stanowiło znikomy procent całego wydanego zboża w powiecie płońskim⁶⁴.

20 lipca 1945 r. starosta powiatowy w Płońsku Bronisław Brzuski pisał do komendanta garnizonu

ności Oddziału Apropowizacji i Handlu przy Starostwie Powiatowym w Płońsku za m-c maj 1945 r., k. 11-12.

⁶² APW, UWW-WSP, sygn. 139, sprawozdanie starosty powiatowego płońskiego za miesiąc czerwiec 1945 r. z 3 lipca 1945 r., k. 212.

⁶³ APW, UWW-WSP, sygn. 139, sprawozdanie referatu ziemniaczanego za miesiąc lipiec 1945 r., k. 95.

⁶⁴ APW, UWW-WSP, sygn. 139, sprawozdanie z działalności referatu zbożowo-mącznego i referatu młynów do dn. 31.7.1945 r., k. 92.

twierdzi Modlin, że:

[...] doszło do mojej wiadomości, że we wsi Kamienica, gm. Załuski stacjonuje placówka wojska rosyjskiego (Nr poczty polowej nie ustalono), która zatrzymuje bez podstaw krowy i konie. Również o tej samej jednostce informuję mnie, że jeden z oficerów wymienionej dokonał gwałtu na tamtejszej kobiecie.

Wobec tego, że jednostka ta szerzy demoralizację oraz że jej ludzie stale upijają się, proszę Obywatela Komendanta o interwencję w tej sprawie.

Nadto w majątku Kamienica zamieszkał sierżant armii sowieckiej (Nr poczty polowej nie ustalono), który niepokoi ludność miejscową przez rozsiewanie pogłosek, że dokona zbioru wszystkich zbóż i wysłę je do Rosji⁶⁵.

Do poważnego incydentu z udziałem żołnierzy Armii Czerwonej doszło w rejonie Płońsk 10 sierpnia 1945 r., o czym obszernie relacjonował starosta Bronisław Brzuski w piśmie do wojewody warszawskiego. Czytamy tam:

Donoszę, że w dniu 10 sierpnia 1945 r. około godziny 10-ej rano żołnierze sowieccy (nr poczty polowej 11 707) pędząc bydło przez gminę Sarnowo zabrali we wsi Wierzbica Pańska krowę, będącą własnością Obywatela Skoniecznego. Wymieniony zameldował w miejscowym U.B.P. i M.O. o powyższej kradzieży. Na interwencję gminnych organów żołnierze sowieccy otworzyli ogień z automatów. Ponieważ żołnierzy sowieckich było około 40-tu, miejscowe czynniki U.B.P. i M.O. zaniechały dalszej interwencji. Gdy na odgłos strzałów wyszli przed budynek Gminy Sarnowo w Dzierżąni zainteresowani strzałami, podjechał na koniu jeden z konwojentów transportu, który zmierzył do nich z automatu i wystrzelił.

Okolo godz. 12-ej w południe wartownik U.B.P. z gminy Sarnowo zameldował o powyższej kradzieży w Powiatowej U.B.P. Dodać należy, że Komendant Oddziału Sowieckiego w czasie interwencji zaczął w dosyć obelżywych słowach wymyślać pod adresem Polaków oraz wydał rozkaz żołnierzom ustawienia r.k.m. i strzelania. Z Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa w Płońsku delegowano 4-ch żołnierzy celem przeprowadzenia rozmowy z Komendantem Jednostki oraz odebrania zabranej krowy.

⁶⁵ APW, UWW-WSP, sygn. 63, skargi na nadużycia i rabunki jednostek stacjonujących Armii Czerwonej 1945 r., pismo starosty powiatowego płońskiego z 20 lipca do komendanta twierdzy Modlin skierowane do UWW, k. 18.

Pomiędzy godz. 14.30 - 15.00 wydelegowani żołnierze podeszli do oficera, który prowadził oddział przez Płońsk z prośbą o zwrócenie skradzionej krowy. Oficer zakomunikował im, żeby sprowadzili właściciela krowy, gdyż on posiada duże stado i nie wie, która jest zabrana. Gdy sprowadzony właściciel w obecności funkcjonariuszy U.B.P. w Płońsku wskazał omawianemu oficerowi krowę, która była jego własnością, oficer wyjął rewolwer i skierował go w kierunku poszkodowanego. Poszkodowany uciekł i w międzyczasie powiadomił Komendę Powiatową Milicji Obywatelskiej. Po ucieczce poszkodowanego oficer wraz z żołnierzami skierowali automaty w kierunku funkcjonariuszy U.B.P. z Płońsk. W tym czasie jeden z żołnierzy sowieckich podjechał konno i począł batem chłostać funkcjonariuszy U.B.P. Komendant prowadzący konwój Lejtnant Spiryn przystawił rewolwer do głowy funkcjonariuszowi U.B.P. Ob. Kosteckiemu Henrykowi, pytając go - Ty Komendant?, a gdy indagowany odpowiedział, że jest delegowany celem przeprowadzenia interwencji w sprawie skradzionej krowy, usłyszał od wymienionego oficera odpowiedź - ach, ty dyżurny, my ciebie zastrzelimy. W tym momencie z furi, na której siedzieli żołnierze sowieccy padła seria strzałów z automatów, skierowana w funkcjonariuszy U.B.P.

W tymże czasie przybyła Powiatowa Milicja Obywatelska na skutek powiadomienia przez poszkodowanego. Żołnierze sowieccy zaczęli gwałtownie strzelać w ich kierunku, na co odpowiadano im strzałami. Gdy funkcjonariusze U.B.P. skryli się do sieni pobliskiego domu, jeden z żołnierzy sowieckich zeskoczy z konia i zaczął ostrzeliwać funkcjonariuszy U.B.P. W odpowiedzi padły strzały tak ze strony U.B.P., jak i M.O. Wynikiem strzelaniny zostało rannych 2-ch żołnierzy sowieckich. Na skutek usłyszanych strzałów udałem się na miejsce wypadku, gdzie stwierdziłem niemożliwość przeprowadzenia rozmowy z żołnierzami sowieckimi, którzy zajęli stanowiska wyzywające oraz z bronią w ręku. Zwróciłem się wówczas o interwencję do jednego z kapitanów Armii Czerwonej z stacjonującego w Płońsku szpitala chirurgicznego, który wraz z Ob. Burmi- strzem m. Płońsk i Komendantem Powiatowym M.O. por. Wojtkowiakiem udali się na miejsce wypadku.

W wyniku rozmowy została zwrócona właścicielowi zabrana krowa. Natomiast zabraną z sobą żonę gospodarza ze wsi Rakowo Ob. Zdunowską Marię i oraz jej córkę 19-letnią od- dania odmówili. Wobec tego, że cały ten

wypadek miał miejsce przy szosie prowadzącej do Warszawy, wytworzył się zator, a po otrzymaniu meldunku od M.O. bałem się, aby sprawa nie przybrała groźniejszych rozmiarów, tym bardziej, że według posiadanych meldunków, żołnierze sowieccy, którzy wywołali awanturę byli w stanie nietrzeźwym. Poleciałem wysłanie telefonogramu do Obywatela Pułkownika Czerwińskiego, Komendanta Twierdzy Modlin.

Okolo godz. 18-ej żołnierze sowieccy tejże samej jednostki znowu oddali serię strzałów. Na miejsce wyjechali przedstawiciele U.B.P. i M.O. oraz zaproszony przez nich major Kozakow z tuł. szpitala. Rezultat ich rozmowy spowodował odejście żołnierzy na przestrzeni 2-ch kilometrów od miasta i ustanowienie się na nocleg we wsi Siedlin, gminy Wojty Zamoście, gdzie pobili dwóch osobników cywilnych, pochodzących z Warszawy. Osobnicy ci zostali zatrzymani przez U.B.P. w Płońsku i przeciwko nim prowadzone jest dochodzenie o rzekome posiadanie broni.

O godz. 20-ej przybył do Płońska Pułkownik Czerwiński, Komendant Twierdzy Modlin wraz z lejtnantem Armii Czerwonej, który osobiście przeprowadził dochodzenie w sprawie powyższej. W dniu 11 b.m. przybyli do U.B.P. w Płońsku dwaj kapitanowie oraz lejtnant Armii Czerwonej, pochodzący z Jednostki, Nr poczty polowej 11 707, którzy osobiście w Urzędzie Bezpieczeństwa prowadzili dochodzenie w sprawie podanego wypadku. Wszelkie podejrzenia natury politycznej zostały przez nich wykluczone. Nadto w dniu dzisiejszym dowiedziałem się od Sztabu, kierującego przepędzaniem bydła przez tuł. powiat, że akcja ta została zakończona i w dniu dzisiejszym przystąpiłem za pośrednictwem gmin do spisania strat, jakie ponieśli rolnicy przy przepędzaniu bydła⁶⁶.

W kontekście przedstawionych faktów nie dziwi, że w sprawozdaniu za miesiąc sierpień 1945 r. starosta napisał, że:

*[...] stosunek ludności do Armii Czerwonej jest nieprzychylny, co należy przypisywać poszczególnym jednostkom, które skandalicznym swym zachowaniem podrywają autorytet Armii. W dalszym ciągu zdarzają się wypadki grabieży, itp. ze strony żołnierzy Armii Czerwonej*⁶⁷.

⁶⁶ APW, UWW-WSP, sygn. 139, pismo starosty płońskiego B. Brzuskiego z 11 sierpnia 1945 r. do wojewody warszawskiego, k. 100-101.

⁶⁷ APW, UWW-WSP, sygn. 139, sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc sierpień 1945 r. z 4 września 1945 r., k. 103.

Podobnie pisał w sprawozdaniu za wrzesień 1945 r.:

*Stosunek ludności do Armii Czerwonej jest w dalszym ciągu częściowo nieprzychylny z uwagi na gorszące zachowanie niektórych żołnierzy-maruderów Armii Czerwonej*⁶⁸.

Na początku listopada 1945 r. wójt gminy Szumlin zawiadamiał, że na terenie gminy:

*[...] od pewnego czasu daje się zauważyć, włóczęgo się żołnierza rosyjskiego. [...] Według zaczerpniętych w tej sprawie wiadomości wynika, że zamieszkuje on u jednej rodziny w Omiecinach, gm. tuł. i podaje się Stepasiuk Iwan, syn Pilipa i Fiedoty, ur. w Kamieniu Koszyrskim, dnia 12.3.1912 r.*⁶⁹

27 listopada starosta B. Brzuski meldował do Warszawy:

Dnia 26 b.m. w godzinach wieczorowych został zabrany przez przemaszewujące oddziały Armii Czerwonej samochód osobowy P.K.W., własność Min. Apr. i Handlu Nr AO 6221. Zabierający po usunięciu szofera oraz będącego w samochodzie pracownika „Społem” Ob. KO-STECKIEGO odjechali w niewiadomym kierunku.

*Równocześnie donoszę, że przemaszewujący żołnierze zachowują się arogancko w stosunku do ludności, z tych względów ponawiam swoją prośbę o natychmiastowe przystanie na okres przemarszu oddziału ochronnego, celem zabezpieczenia bezpieczeństwa i spokoju*⁷⁰.

Prośba musiała zostać uwzględniona, bowiem na piśmie widnieje adnotacja o wysłaniu do Płońska oddziału ochrony w sile 40 ludzi.

W sprawozdaniu za miesiąc listopad 1945 r. starosta pisał, że:

[...] przejeżdżające samochodami oddziały Armii Czerwonej zachowują się skandalicznie, co zmusiło mnie do wydania zarządzenia o zakazie sprzedaży alkoholu. Nadto oddany na noclegi dla przejeżdżających barak, będący izbą harcerską tegoż związku, postawiony z dużym wysiłkiem, tak pracy jak i pieniędzy, przez tę młodość, został w 25% zniszczony. W związku z tym

⁶⁸ APW, UWW-WSP, sygn. 139, sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc wrzesień 1945 r. z 10 października 1945 r., k. 134 verso.

⁶⁹ APW, UWW-WSP, sygn. 64, pismo wójta gm. Szumlin L. Bańki i sekretarza gminy W. Dworakowskiego z 5 listopada 1945 r. do Starostwa Powiatowego w Płońsku, k. 116.

⁷⁰ APW, UWW-WSP, sygn. 64, pismo starosty powiatowego w Płońsku z 27 listopada 1945 r. do WSP UWW, k. 185.

koniecznym jest przystanie grupy żołnierzy sowieckich dla zapewnienia porządku i bezpieczeństwa.

Miejscowa Komenda nie jest w możności dać rady, a organa M.O. i U.B.P. są w tej akcji bezsilnymi. Sprawę tę należy traktować jako bardzo pilną, gdyż taka grupa mogłaby w wielu wypadkach zapobiec oraz unieszkodliwić wszelkie wypadki kradzieży, itp.⁷¹

W sprawozdaniu za grudzień 1945 r. starosta znowu donosił:

Stosunek ludności do Armii Czerwonej jest nieprzychylny, a to z uwagi na masowy ostatnio przejazd dużej ilości samochodów przez teren m. Płońska, gdzie poszczególne jednostki dopuszczają się grabieży. Wypadki kradzieży miały miejsce nie tylko na terenie m. Płońska, ale również w gminie Wójtę Zamoście, która jest położona przy szosie warszawskiej⁷².

Poza tym problemem było nabywanie przez ludność od przejeżdżających żołnierzy Armii Czerwonej broni krótkiej, przez co wzrastała w powiecie liczba napadów z bronią w rękę⁷³.

1 stycznia 1946 r. starosta B. Brzuski sam padł ofiarą samowoli żołnierzy sowieckich. Otóż próbowali oni ukraść mu jego samochód służbowy. W piśmie do Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego tak opisał to zdarzenie i inne problemy z żołnierzami AC:

W dniu 1 stycznia r.b. o godz. 15-ej podjechał samochód osobowy Starostwa marki Mercedes-Benc pod moje mieszkanie i kierowca przyszedł mi dać znać, że jest obecny. W tym momencie dwaj sowieccy żołnierze doszli do samochodu, a jeden z nich uruchomił maszynę i odjechał. Zarządziłem natychmiastową obławę i przy pomocy M.O., gdzie najwięcej energii wykazał milicjant Ob. MŁYNIK JERZY, który doprowadził po śladach do [jego] odnalezienia i wraz z funkcjonariuszem U.B.P. udało się przeszkodzić dalszej ekspedycji samochodu. Pomagali przy poszukiwaniu również oficerowie i szeregowcy Komendy Drogowej Armii Czerwonej.

Samochód został wyprowadzony na tory kolejowe, gdzie stały przejeżdżające trzy pociągi towarowe (eszelony) z żołnierzami sowieckimi i w każdej chwili mógł być załadowany na plat-

formę kolejową. Wymontowano już sztych z chorągiewką państwową. Istnieje podejrzenie, że omawianego [czynu] dokonał jeden z [żołnierzy z] przejeżdżającego transportu przy pomocy tankisty.

Wnoszę raz jeszcze o usunięciu tankistów z mojego terenu, jest ich jeszcze 6-ciu, nie mają środków żywności i nachodzą stale Starostwo o danie im pomocy, co jest wprost niemożliwe, a z drugiej strony konieczne z uwagi na odcięcie od jednostki, a nadto stale chodzą pijani.

Chociaż na okres przejściowy przydałby się nadzór, gdyż interwencje nasze są niewystarczające w tych sprawach. Stacjonuje tutaj również jednostka polska łączności, w której są sowieccy żołnierze i trudna jest wszelkiego rodzaju interwencja. Ten stan rzeczy wywołuje nastrój zupełnie nieprzychylny do Armii Czerwonej i jest wykorzystywany przez czynniki źle ustosunkowane [do obecnej władzy].

Jednocześnie zapytuję, czy zniszczenia jakie zostały dokonane, mogą być pokryte, aby uspokoić młodzież harcerską, która włożyła tyle wysiłku oraz pomocy finansowej tej imprezy przez Wydział Powiatowy i Zarząd Miejski m. Płońska⁷⁴.

Pismo starosty musiało odnieść pozytywny skutek, ponieważ widnieje na nim adnotacja, że 14 I 46 r. aresztowany 1 lejtnant i 1 z żołnierzy i przekazani gen. Furtowi, a na piśmie w języku rosyjskim, opisującym zaistniałą sytuację znajduje się adnotacja, że zostało aresztowanych 2 żołnierzy, oddanych pod sąd wojskowy⁷⁵.

Jeszcze w kwietniu 1946 r. starosta miał problem z żołnierzami sowieckimi, którzy dokonywali samowolnego wyrębu lasu na terenie powiatu płońskiego. W piśmie nadleśniczego Barbulanta czytamy, że:

N-ctwo komunikuje, że żołnierze Armii Czerwonej, stacjonowani w Płońsku, w gmachu Zarządu Miejskiego dopuszczają się masowych samowoli przy wyrębie lasu państwowego. Szczególnie często nawiedzają uroczysko Niewikla lub Drożdżyn, wycinają tam drzewostan, niszczą go i wywożą do Płońska. Czynią to w sposób bardzo bolesny dla lasu, ponieważ poszerzają luki, zaś przechodzące wiatry właśnie w tych lukach wyrządzają spustoszenia i w ten sposób powstają płazowiny, tak bardzo niepożądane dla lasu.

⁷¹ APW, UWW-WSP, sygn. 139, sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc listopad 1945 r. z 5 grudnia 1945 r., k. 206 i verso 206.

⁷² APW, UWW-WSP, sygn. 139, sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc grudzień 1945 r. z 6 stycznia 1946 r., k. 236.

⁷³ Tamże, k. 237.

⁷⁴ APW, UWW-WSP, sygn. 90, pismo starosty powiatowego w Płońsku B. Brzuskiego do Wydziału Społ.-Polit. UWW z 2 stycznia 1946 r., k. 27, verso k. 27.

⁷⁵ APW, UWW-WSP, sygn. 90, pismo z 2 lutego do UWW, k. 28 i verso.

W ten sposób żołnierze Armii Czerwonej samowolnie wycięli ponad 50 sztuk dębów, pozostawiając 0,5 metra wysokości karpy oraz zabrali nielegalnie 9 mb. opatu wyrobionego kosztem Skarbu Państwa. Na zwracane im uwagi przez gaj. Czachowskiego, żołnierze ci odpowiadają zazwyczaj, że mają taki rozkaz swego dowódcy i ich w ogóle nie obchodzi formalne załatwienie sprawy.

Interwencja N-ctwa w Powiatowej Komendzie M.O. oraz w dowództwie R.K.U.⁷⁶ nie dały żadnych wyników.

Komunikując o powyższym N-ctwo prosi o ukrócenie samowoli żołnierzy Armii Czerwonej, którzy prze swoje postępowanie przynoszą Skarbowi Państwa wielkie szkody. N-ctwo skłonne jest zaspokajać potrzeby opałowe jednostek wojskowych, jednak chce czynić to racjonalnie i zgodnie z obowiązującymi przepisami.⁷⁷

Starosta B. Brzuski oczywiście zwrócił się z prośbą o interwencję i ukrócenie szkodliwej działalności żołnierzy do Urzędu Wojewódzkiego⁷⁸, jednak chyba niewiele to pomogło, gdyż 17 maja 1946 r. Nadleśnictwo Powiatowe w Płońsku znowu zwracało się o interwencję. Według pisma do starostwa:

[...] Wg ostatniego meldunku Gajowego, pełniącego ochronę omawianego obiektu [uroczyńska Niewikla] w dniu 14 i 15 b.m. zostało wywiezione z lasu 4 mp szczap sosnowych, wyrobionych i ustawionych, kosztem Skarbu Państwa. Interwencje Nadleśnictwa zgłaszane bezpośrednio do żołnierzy, do dowództwa jednostki w

Płońsku, w Starostwie, w Powiatowej Kom. M.O., Urzędzie Bezpieczeństwa – nie dały wyniku w postaci uśmierzenia samowoli, której objawy dają się już zauważyć od początków ubiegłego miesiąca, potęgując ciągle wynikłą stąd sumę strat Skarbu Państwa. Fakt powyższy nie może mieć miejsca nadal, tak ze względu szkód materialnych, jakie przynosi, jak i szkód o naturze czysto moralnej (demoralizacja ludności) i starań o zachowanie należytego ładu w gospodarce Lasów Państwowych.

Nadleśnictwo, podobnie jak w uprzednim piśmie, dotyczącym tejże sprawy, stwierdza, że jest w stanie zaspokoić potrzeby, zgłaszane formalnie w tut. Urzędzie, lecz zawsze w granicach swych możliwości popartych odnośnymi przepisami, zarządzeniami Władz Zwierzchnich⁷⁹.

Starosta znowu wystąpił pismo do Urzędu Wojewódzkiego⁸⁰, jednak nic się nie zmieniło, bowiem 31 maja Nadleśnictwo ponownie meldowało o samowolnym pobraniu 30 maja 1946 r. 2 mb. drewna⁸¹. Staroście nie pozostało nic innego, jak wystąpić odpis pisma Nadleśnictwa do Wydziału Społeczno-Politycznego UWW⁸². Co do rezultatu tych działań – dokumenty milczą.

Ciąg dalszy w następnym numerze „Notatek Płockich”

⁷⁶ R.K.U. – Rejonowa Komenda Uzupełnień.

⁷⁷ APW, UWW-WSP, sygn. 65, pismo Nadleśnictwa Państwowego w Płońsku z 9 kwietnia 1946 r. do Starostwa Państwowego w Płońsku, k. 31.

⁷⁸ APW, UWW-WSP, sygn. 65, pismo starosty powiatowego w Płońsku z 12 kwietnia 1946 r. do Wydziału Wojskowego UWW, k. 98.

⁷⁹ APW, UWW-WSP, sygn. 65, pismo Nadleśnictwa Państwowego w Płońsku z 17 maja 1946 r. do Starostwa Państwowego w Płońsku, k. 99.

⁸⁰ APW, UWW-WSP, sygn. 65, pismo starosty powiatowego w Płońsku z 21 maja 1946 r. do Wydziału Społeczno-Politycznego UWW, k. 98.

⁸¹ APW, UWW-WSP, sygn. 65, pismo Nadleśnictwa Państwowego w Płońsku z 31 maja 1946 r. do Starostwa Państwowego w Płońsku, k. 99.

⁸² APW, UWW-WSP, sygn. 65, pismo starosty powiatowego w Płońsku z 5 czerwca 1946 r. do Wydziału Społeczno-Politycznego UWW, k. 109.

BEHAVIOR OF RED ARMY SOLDIERS IN NORTH WEST POVIATS WARSAW VOIVODESHIP IN 1945 AND 1946 IN ARCHIVAL DOCUMENTS. PART I – POVIATS SIERPC AND PŁOŃSK

Summary

Red Army soldiers passed through Warsaw voivodeship twice: in January 1945 during the offensive against German troops and this summer, returning to the Soviet Union after winning the war. In both cases, some of them committed assaults, rape, theft and illegal requisition against the Polish population, which was noted in the documents of poviat and voivodeship authorities.

Keywords: Red Army, 1945, Warsaw voivodeship, Sierpc poviat, Płońsk poviat

DZIAŁANIA WŁADZ KOMUNISTYCZNYCH WOBEK KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W POWIECIE PŁOCKIM W LATACH 1945-1956 (WYBRANE ASPEKTY). CZĘŚĆ II

Abstrakt

Niniejszy artykuł przedstawia działania jakie prowadziły władze komunistyczne przeciwko Kościołowi katolickiemu na terenie powiatu płockiego w latach 1945-1956. W artykule szczególny nacisk położono na scharakteryzowanie roli aparatu bezpieczeństwa w walce z Kościołem katolickim. Totalitarny reżim komunistyczny podejmował działania mające na celu usunięcie Kościoła z przestrzeni publicznej. Pomimo stosowania różnych działań represyjnych, Kościół katolicki przetrwał ten trudny okres i wyszedł zwycięsko ze zmagania z systemem komunistycznym.

Słowa kluczowe: relacje państwo-Kościół katolicki, stalinizm, powiat płocki, Płock

3. UB wobec działalności Związku Diecezjalnego „Caritas”

30 października 1945 r. reaktywował swoją działalność Związek Diecezjalny „Caritas” w Płocku. W skład wybranego w tym dniu Zarządu „Caritas” diecezji płockiej weszły następujące osoby: ks. Stanisław Tenderenda – prezes, Dobrzyński – wiceprezes, ks. Seweryn Wyczałkowski – sekretarz, ks. Wacław Jezusek – skarbnik oraz członkowie – dr. K. Kamiński, inż. M. Kozielski, A. Jechna i Markiewicz. Funkcję dyrektora pełnił jednocześnie ks. Stanisław Tenderenda¹. Według danych za rok 1946, „Caritas” w diecezji płockiej posiadał 149 oddziałów i prowadził działalność charytatywną na bardzo szeroką skalę, udzielając pomocy osobom ubogim i dotkniętym wojną. W ramach prowadzonej działalności charytatywnej do 1946 r. ze stałej pomocy płockiego „Caritas” skorzystało 16 tys. osób, a 28 tys. z pomocy o charakterze doraźnym (głównie rozdawanie żywności i odzieży). Obok tego „Caritas” posiadał i prowadził 11 domów dziecka, 4 domy starców, 3 internaty i 15 przedszkoli oraz organizował kolonie, półkolonie i kuchnie z których wydawano posiłki².

Władze komunistyczne stopniowo, wszelkimi sposobami starały się ograniczyć, a następnie doprowadzić do całkowitej likwidacji organizacji kościelnej

„Caritas” w Polsce i podporządkować ją państwu poprzez przejęcie jej całego mienia i własności. Stąd też bezpieka prowadziła różne działania, które miały służyć osiągnięciu tych celów.

Współpraca katolickiej organizacji charytatywnej „Caritas” z władzami państwowymi w Polsce przez pierwsze ponad trzy lata – jak zauważył ks. Dominik Zamiatąta – układała się na ogół dobrze. Aktywna działalność organizacji kościelnej na wielu płaszczyznach pracy dobroczynnej zaczęła budzić duże niezadowolenie władz komunistycznych na początku 1948 roku³.

Działania skierowane przeciwko płockiemu „Caritasowi” bezpieka rozpoczęła już w drugiej połowie 1947 r. W okresie tym funkcjonariusze Referatu V PUBP w Płocku rozpoczęli prowadzenie działań operacyjnych, które polegały na zbieraniu materiałów poprzez przeprowadzanie wywiadów na osoby, które pracowały w kancelarii płockiego „Caritasu”. Celem tych działań było rozpracowanie dyrektora „Caritasu”, księdza Stanisława Tenderendy⁴.

W raporcie za koniec sierpnia i początek września 1947 r. płocka bezpieka zwracała uwagę na to, że członkowie Zarządu „Caritas” księża Stanisław Tenderenda i Seweryn Wyczałkowski dokładają wszelkich starań by na terenie diecezji założyć Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, według opinii

¹ Sprawozdanie ze Zjazdu XX Dyrektorów „Caritas” diecezji płockiej dnia 6 maja 1947 roku, MPP 1947, nr 6-7, s. 218.

² L. Müllerowa, *Diecezja płocka w okresie powojennym*, „Studia Płockie” 1975, t. III, s. 406-407.

³ D. Zamiatąta, *Caritas. Działalność i likwidacja organizacji 1945-1950*, Lublin 2000, s. 285.

⁴ AIPN, 0206/124/CD/1, Sprawozdanie Referatu V PUBP w Płocku za okres od dn. 15 VIII do dn. 15 XI 1947 r., Płock 17 XI 1947 r., s. 266.

funkcjonariuszy *by wzmocnić pozycję kleru, przez zjednanie dla siebie jak najwięcej młodzieży*⁵.

Z kolei w raporcie za przełom września i października 1947 r. szef powiatowej bezpieki w Płocku informował, że 23 września tegoż roku odbyło się zebranie kierowników „Caritas” dekanatu płockiego w związku z „Tygodniem Miłosierdzia Chrześcijańskiego”, który to miał trwać w dniach od 12 do 19 października 1947 r. W czasie tego zebrania omawiano sprawy organizacyjne akademii i zbiórek dobrowolnych⁶.

Według ustaleń bezpieki z końca 1948 r., w dniu 9 grudnia tegoż roku odbyła się konferencja księży dziekanów, na której ks. Seweryn Wyczałkowski przedstawił sprawozdanie z działalności „Caritasu” w zastępstwie chorego dyrektora tej organizacji, księdza Tenderendy. W czasie swojego wystąpienia ks. Wyczałkowski podkreślił, że mimo trudności praca „Caritas” trwa nadal, a nawet powstają nowe placówki, jak np. internat w Pułtusku, czy przedszkole w Mławie. Następnie stwierdził, że „Caritas” coraz bardziej będzie skazany na własne siły, w związku z czym należy u wiernych szukać wsparcia w zakresie ofiarności oraz sprawiedliwie i bezzwłocznie dokonywać wszelkiego rozdzielania darów i przydziałów⁷.

W styczniu 1949 r. PUBP w Płocku prowadził dwie sprawy ewidencyjne związane z funkcjonowaniem płockiego „Caritasu”. Jedna z nich dotyczyła prezesa „Caritasu” diecezji płockiej, księdza Tenderendy, a druga rozpracowania wiceprezesa tej organizacji, sędziego Władysława Siemińskiego⁸. Według informatora UB ps. „Płoczanin” w dniu 11 stycznia 1949 roku odbyło się zebranie Rady „Caritas” diecezji płockiej z udziałem biskupa Zakrzewskiego, na którym omawiano problem dalszego istnienia tej organizacji, plan prac oraz jej relacje z władzami państwowymi, które powinny być upozorowane i przychylne⁹.

Ten sam informator podawał, że w dniu 7 kwietnia 1949 r. odbyło się zebranie Zarządu i przedstawicieli poszczególnych placówek „Caritas”, na którym ks. Tenderenda stwierdził, że organizacja powinna podporządkować się akcji oszczędnościowej

zarządzonej przez Ministerstwo Opieki Społecznej, bo jeżeli się jej nie podporządkuje to resort ten odbierze „Caritasowi” subsydia. Działania władz ocenił jako dążenie do całkowitej kontroli „Caritas”. Wszyscy uczestnicy zebrania uznali, że należy zaprowadzić akcję oszczędnościową¹⁰.

23 stycznia 1950 r. władze komunistyczne w Polsce przystąpiły do akcji likwidacji „Caritas”. Jej przebieg był analogiczny w całym kraju. Do wyznaczonych wcześniej siedemnastu diecezjalnych związków „Caritas” oraz jej centrali i przedstawicielstw w Warszawie i Gdyni, bez wiedzy i zgody Episkopatu Polski, weszły komisje likwidacyjne. Liczyły one najczęściej 5 osób i były tworzone przez I sekretarza miejscowego KW PZPR. W ich skład wchodził przedstawiciel: władz województwa, NIK, prokuratury, PZPR, UB, MO i społeczeństwa. Po wkroczeniu do siedzib „Caritas” członkowie komisji dokonywali opieczutowania ich biur i magazynów oraz zablokowali wszystkie konta bankowe związków i oddziałów parafialnych bez żadnych formalności administracyjnych¹¹.

Tego samego dnia, czyli 23 stycznia 1950 r. wprowadzono zarząd przymusowy w organizacji „Caritas” i jej zakładach opiekuńczych. Następnie komisje państwowe zaczęły inwentaryzować majątek organizacji, a funkcjonariusze UB i MO rozpoczęli w całej Polsce indywidualne rozmowy z księżmi dotyczące ich udziału w nowych władzach „Caritasu”¹².

Pod koniec marca 1950 r. naczelnik Wydziału V WUBP w Warszawie informował naczelnika Wydziału V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego (MBP), że w Płocku został powołany nowy Zarząd Diecezjalnego „Caritas”. Jego skład był następujący: ks. Stefan Nowak – prezes, ks. Czesław Jeżewski – wiceprezes, ks. Marian Kubal – sekretarz oraz członkowie – inż. Mateusz Kocięcki, adwokat Jan Zambrzycki i Jadwiga Witkowska. Dyrektorem nowego „Caritas” całkowicie podległego i zależnego od władz państwowych został sędzia Władysław Siemiński, który zasiadał we władzach poprzedniego Zarządu Diecezjalnego „Caritasu”¹³.

⁵ Tamże, Raport dekadowy szefa PUBP w Płocku za okres od dn. 28 VIII do dn. 8 IX 1947 r., Płock 8 IX 1947 r., s. 275.

⁶ Tamże, Raport dekadowy szefa PUBP w Płocku za okres od dn. 28 IX do dn. 8 X 1947 r., Płock 9 IX 1947 r., s. 284.

⁷ Tamże, Raport miesięczny szefa PUBP w Płocku za okres od 27 XI do dn. 25 XII 1948 r., Płock 25 XII 1948 r., s. 404; Konferencja dziekanów diecezji płockiej odbyła się 9 XI 1948 r., a nie 9 XII tegoż roku, jak podaje raport PUBP w Płocku. Zob. Protokół Kongregacji Księży Dziekanów z dn. 9 XI 1948 r., MPP 1948, nr 11, s. 452-473.

⁸ Tamże, Raport miesięczny szefa PUBP w Płocku za okres od dn. 25 XII 1948 r. do dn. 25 I 1949 r., Płock 25 I 1949 r., s. 418.

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże, Raport szefa PUBP w Płocku za okres od dn. 31 III do dn. 30 IV 1949 r., Płock 26 IV 1949 r., s. 466.

¹¹ D. Zamiatała, *Caritas...*, s. 305.

¹² Tamże, s. 306, 307.

¹³ AIPN, 01283/1403, V14-57-7/-3 (mikrofilm), Raport specjalny naczelnika Wydziału V WUBP w Warszawie do naczelnika Wydziału V Departamentu V MBP, Warszawa 28 III 1950 r., k. 10; Wymienieni wyżej trzej księża, którzy weszli w skład nowego Zarządu „Caritas” byli działaczami tzw. ruchu „księży-patriotów”, członkami Okręgowej Komisji Księży przy ZBoWiD w Warszawie.

Według oceny WUBP w Warszawie z tego samego okresu, udział księży, jak i aktywu katolickiego w pracach nowego Zarządu „Caritas” był mały. Księża, którzy wchodziłi w jego skład nie przejawiali żadnej aktywnej działalności. Ograniczyli się jedynie do wzięcia udziału w dwóch zebraniach, na których ukonstytuował się nowy Zarząd, a cały ciężar pracy spadł na dyrektora Władysława Siemińskiego. Akcja przeprowadzona przez UB, która miała na celu włączenie do prac nowego „Caritasu” tzw. księży postępowych zakończyła się niepowodzeniem, gdyż poza kilkunastoma księżmi, którzy zadeklarowali swój udział we współpracy z nowo wybranym Zarząd „Caritas”, większość duchownych odmówiła, powołując się przy tym na polecenia biskupa oraz na to, że wcześniej na terenie ich parafii nie istniała struktura „Caritasu”. Nowy Zarząd Diecezjalny „Caritas” w Płocku, który bezpośrednio podlegał władzom komunistycznym przejął wszystkie zakłady należące wcześniej do kościelnej organizacji „Caritas”¹⁴.

Pod koniec stycznia 1950 r. Episkopat Polski zredagował list do wiernych, w którym zostały określone rzeczywiste przyczyny likwidacji „Caritasu”. Władze komunistyczne podjęły działania w celu niedopuszczenia do jego odczytania przez księży z ambon w dniu 12 lutego 1950 r. W związku z tym funkcjonariusze UB wspólnie z przedstawicielami PZPR odwiedzali księży, aby wywrzeć na nich wpływ, żeby nie odczytywali listu Episkopatu, grożąc w razie odmowy różnymi surowymi karami¹⁵. Takie działania władz w konsekwencji doprowadziły do sytuacji, gdzie niektórzy biskupi odwołali decyzję w sprawie odczytania listu, wśród nich m.in. biskup Tadeusz Zakrzewski, ordynariusz diecezji płockiej¹⁶. Jak informował szef PUBP w Płocku, oświadczenie Episkopatu Polski dotyczące likwidacji „Caritasu” w terenie odczytał jedynie ksiądz Józef Batóg, administrator parafii Blichowo¹⁷.

4. Agentura UB wykorzystywana w rozpracowywaniu Kościoła katolickiego na terenie powiatu płockiego

Zorganizowane działania przeciwko Kościołowi katolickiemu płocka bezpieka zaczęła prowadzić w połowie 1947 r. Referat V PUBP w Płocku w drugiej połowie tegoż roku zwerbował informatora,

który był osobistym kierowcą biskupa Tadeusza Zakrzewskiego i miał informować UB o każdym ruchu i prowadzonej rozmowie w czasie jazdy. Jak już wyżej wspomniano w tym samym okresie zbierano materiały w celu rozpracowania dyrektora Zarządu Związku Diecezjalnego „Caritas” w Płocku, księdza Stanisława Tenderendy¹⁸.

Stan agentury Referatu V PUBP w Płocku, który zajmował się m.in. inwigilacją i zwalczaniem Kościoła katolickiego w lutym 1948 r. wynosił 51 osób, spotkań z agenturą zaplanowano 137, z czego odbyło 126, a meldunków otrzymano 88¹⁹.

W raporcie za miesiąc maj 1948 r. szef PUBP w Płocku informował szefa WUBP w Warszawie, iż odbyła się konferencja dziekanów diecezji płockiej. Płocki Urząd Bezpieczeństwa nie otrzymał żadnych informacji, jakie sprawy były omawiane na niej ze względu na to, że nie posiadał agentury wśród duchowieństwa²⁰. Jesienią 1948 r. szef płockiej bezpieki meldował, że PUBP nie prowadzi żadnej sprawy związanej z agenturalnym rozpracowaniem Kurii Biskupiej, gdyż nie ma do niej żadnego dostępu²¹. Analogiczny meldunek dotyczący Seminarium Duchownego złożył kilka tygodni później, informując, że w instytucji tej nie udało się zbudować sieci agenturalnej, w związku z czym bezpieka płocka nie posiadała żadnych danych o wewnętrznej działalności seminarium²².

Wraz z upływem czasu bezpieka zaczęła powoli tworzyć sieć agenturalną, która przekazywała coraz więcej informacji dotyczących Kościoła katolickiego. We wrześniu 1953 r. Wydział XI WUBP w Warszawie posiadał na kontakcie sieć agenturalną, która przekazywała informacje dotyczące niektórych członków kapituły katedralnej, Kurii Biskupiej oraz Seminarium Duchownego w Płocku. Liczyła ona 4 osoby, jednego agenta i trzech informatorów. Byli to:

Agent „Ziutek” wywodzący się ze środowiska kleru na kontakcie St. Ref. Sekcji I-szej Wydz. XI-go Kiliszka ma dotarcie do księży kurialistów z racji zajmowanego stanowiska w kurii, posiada on szerokie możliwości informowania nas o sytuacji politycznej i zamierzeniach w kurii. Poprzez niego ustalać będziemy kontakty biskupa

¹⁸ Tamże, 0206/124/CD/1, Sprawozdanie Referatu V PUBP w Płocku za okres od dn. 15 VIII do dn. 15 XI 1947 r., Płock 17 XI 1947 r., s. 266.

¹⁹ Tamże, Raport miesięczny szefa PUBP w Płocku za okres od dn. 31 I do dn. 29 II 1948 r., Płock 1 III 1948 r., s. 312.

²⁰ Tamże, Raport szefa PUBP w Płocku za okres od dn. 1 V do dn. 1 VI 1948 r., Płock 1 VI 1948 r., s. 326.

²¹ Tamże, Raport miesięczny szefa PUBP w Płocku za okres od dn. 1 IX do dn. 30 IX 1948 r., Płock 30 IX 1948 r., s. 368.

²² Tamże, Raport miesięczny szefa PUBP w Płocku za okres od dn. 1 X do dn. 28 X 1948 r., Płock 28 X 1948 r., s. 378.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ D. Zamiatła, *Caritas...*, s. 323-324.

¹⁶ Tamże, s. 324-325; J. Stefaniak, *Postawy duchowieństwa...*, s. 36.

¹⁷ AIPN, 0206/125/CD/1, Raport szefa PUBP w Płocku za okres od dn. 1 II do dn. 1 III 1950 r., Płock 1 III 1950 r., s. 33.

Zakrzewskiego i innych z przedstawicielami obcych ambasad państw imperialistycznych, wykorzystywać będziemy po linii opracowań zewnętrznych i wewnętrznych form działalności poszczególnych figurantów [...]

Inf. ps. „Cygaro” wywodzący się ze środowiska kleru również będący na kontakcie St. Ref. Kiliszka ma dotarcie bezpośrednie do figurantów. Poprzez niego ustalać będziemy kontakty świeckie oraz formy tych kontaktów z figurantami z terenu Płocka. Ponadto zostanie on wykorzystany na opracowanie ks. Pomaskiego, ks. Fronczaka, ks. Targowskiego i innych, ponieważ styka się bezpośrednio z wyżej wymienionymi.

Inf. ps. „Rzymianin” wywodzący się ze środowiska kleru będący na kontakcie St. Ref. Kiliszka [...] Wykorzystany zostanie na ustalenie i opracowanie osób świeckich mających kontakty z kurią, oraz dla ustalenia zewnętrznych form działalności poszczególnych figurantów.

Inf. ps. „Paweł” wywodzący się z grona księży profesorów wyższego Seminarium Duchownego w Płocku również będący na kontakcie St. Ref. Kiliszka ma bezpośrednie dotarcie do księży prof. Seminarium Duchownego, ponieważ razem pracują. Poprzez niego ustalać będziemy kontakty świeckie jak i duchowne z terenu diecezji płockiej, wykorzystany zostanie po linii opracowania zewnętrznych i wewnętrznych form o stosunkach panujących w Sem. Duchownym w Płocku²³.

Oprócz agentury WUBP w Warszawie, która dostarczała informacji o duchowieństwie katolickim z terenu pow. płockiego w tamtym okresie, istniała również sieć agenturalna będąca na kontakcie PUBP w Płocku. Do niej należał m.in. informator ps. „Andrzej VII”, którego tak charakteryzowano:

[...] ma bezpośredni kontakt z członkami kapituły i kuriją jako dziekan jednego z dekanatu diecezji płockiej. Poprzez niego ustalać będziemy formy wrogiej działalności członków kapituły i księży kurialistów. Ponadto wykorzystany zostanie po linii informowania nas o sytuacji politycznej i zamierzeniach kurii, o wydawanych

zarządzeniach, poleceniach przez kuriją dla kleru parafialnego na terenie diecezji płockiej.

Innymi członkami sieci agenturalno-informacyjnej na kontakcie PUBP w Płocku byli wtedy: „Orzeł”, „Watykan”, „Józef”, „Gołębek”, którzy wywodzili się z duchowieństwa parafialnego oraz osoby świeckie o pseudonimach: „Płocczanin”, „Szofer”, „Szerszeń” i „Orzech”²⁴.

Kiedy we wrześniu 1955 r. postanowiono prowadzić bardziej systematyczną inwigilację Kurii Biskupiej i Seminarium Duchownego w Płocku, wyznaczono do realizacji celów operacyjnych z nią związanych następujących nowych i dawnych informatorów bezpieki o pseudonimach: „Krzysztof”, „Adam”, „Józef”, „Andrzej VII”, „Uczeń”, „Ziutek”, „Wychowawca”, „Róża” i „Płocczanin”²⁵.

III. Inne działania władz państwowych wobec Kościoła katolickiego

Jedną z istotnych kwestii w relacjach między państwem a Kościołem katolickim był stosunek władz komunistycznych do istnienia i działalności zakonów oraz zgromadzeń zakonnych męskich i żeńskich. Pod koniec lat 40. władze partyjno-rządowe w Polsce rozpoczęły działania, których celem była ich eliminacja ze sfery życia publicznego²⁶.

W 1784 r. do Płocka sprowadzono siostry zakonne ze Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincenego a Paulo, zwane szarytkami. Siostry z tego zgromadzenia pracowały w miejscowym szpitalu św. Trójcy przez cały czas, w różnych okresach historycznych i niosły pomoc osobom chorym. Pod koniec 1947 r. stan osobowy szarytek w płockim szpitalu wynosił 12 sióstr, gdzie obsługiwano 150 chorych²⁷.

Władze państwowe bardzo negatywnie ustosunkowywały się do pracy sióstr szarytek w płockim szpitalu i podejmowały różne działania, których celem było odsunięcie sióstr od pracy w szpitalu. W raporcie PUBP w Płocku za koniec grudnia 1948 i styczeń 1949 r. informowano, że na terenie szpitala św. trójcy w Płocku, siostry szarytki jak siostra Czesława i Eugenia, stale wyrażają się źle przeciw

²³ Tamże, 01283/1000/CD, Streszczenie materiałów i plan opracowania członków kapituły, pracowników kurii biskupiej i Seminarium Duchownego w Płocku, Wydział XI WUBP w Warszawie, Warszawa 25 IX 1953 r., s. 283-284; Agent „Ziutek” to ks. Czesław Pacuska, natomiast informator „Cygaro” to ks. Jan Radomski. Zob. L. Zygmier, *Postawa duchowieństwa diecezji płockiej wobec uwięzienia prymasa Stefana Wyszyńskiego w świetle akt aparatu bezpieczeństwa*, „Studia Mazowieckie” 2013, nr 3, s. 61-63.

²⁴ Tamże, s. 284.

²⁵ J. Pawłowicz, *Ludzie płockiej bezpieki...*, s. 146-147.

²⁶ Na ten temat zob.: E. Kaczmarek, *Dlaczego przeszkadzały? Polityka władz partyjnych i rządowych wobec żeńskich zgromadzeń zakonnych w Polsce w latach 1945-1956*, Warszawa 2007; D. Zamiatała, *Zakony męskie w polityce władz komunistycznych w Polsce w latach 1945-1989*, t. 1, Problematyka personalno-organizacyjna, Kielce 2009.

²⁷ A. Gretkowski, *Siostry szarytki w szpitalu św. Trójcy w Płocku*, „Notatki Płockie” 2005, nr 2, s. 6, 8.

obecnemu ustrojowi²⁸. Na mocy wydanych przepisów uchwały Rady Ministrów z dnia 21 września 1949 r. dotyczących przejęcia na własność przez związki samorządu terytorialnego niektórych szpitali utrzymywanych przez stowarzyszenia, w tym samym roku Fundacja „Szpital św. Trójcy w Płocku” utraciła na rzecz miejscowej gminy miejskiej lecznicę. Siostronom zagwarantowano w protokole przejęcia szpitala dalszą w nim pracę. Jednakże 1 marca 1953 r. Wydział Zdrowia Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku w wyniku ustnego zarządzenia zwolnił z pracy dwie siostry szarytki, które nie otrzymały wypowiedzenia umowy o pracę i należnej trzymiesięcznej odpłaty. Natomiast 1 września 1953 r. zwolniono następne dwie zakonnice, motywując to brakiem etatów, a pod koniec tegoż miesiąca władze wypowiedziały pracę ostatnim sześciu szarytkom. W obronie zwolnionych sióstr interweniował biskup Tadeusz Zakrzewski, wskutek czego części z nich Wydział Zdrowia Prezydium WRN w Warszawie pozwolił dalej pracować. Zwolnione siostry nadal zamieszkiwały w budynku należącym do szpitala, gdzie zostały usunięte przez władze komunistyczne w 1962 r.²⁹

Jedną z form represji wobec zgromadzeń zakonnych było przejmowanie ich własności za niespełnianie nakazów narzucanych przez władze partyjno-rządowe. Taka forma represji w powiecie płockim dotknęła Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia. Najpierw w roku 1950 dokonano upaństwowienia majątku zgromadzenia w Białej. Po tym został przejęty na rzecz państwa Zakład „Anioła Stróża” i dom zakonny w Płocku, które należały do niego. Cała akcja przejęcia majątku zgromadzenia była prowadzona według wytycznych Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Miała ona miejsce 22 czerwca 1950 r. i polegała na wywiezieniu 32 sióstr zakonnych z ich płockich placówek do domu filialnego w Białej. Formalne przejęcie Zakładu „Anioła Stróża” i domu zakonnego w Płocku nastąpiło na podstawie decyzji Prezydium WRN w Warszawie z dnia 21 czerwca 1950 r. W ramach akcji przeciwko Zgromadzeniu Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia zwolniono część personelu roboczego, który zdaniem władz komunistycznych był pod wpływem sióstr i wrogo nastawiał wychowanki. Te działania władz miały być karą za brak złożenia podpisów przez siostry zakonne pod „Apelem Pokoju”³⁰.

²⁸ AIPN, 0206/124/CD/1, Raport miesięczny szefa PUBP w Płocku za okres od dn. 25 XII 1948 r. do dn. 25 I 1949 r., Płock 25 I 1949 r., s. 422.

²⁹ A. Szymański, *Proces likwidacji działalności charytatywnej Kościoła katolickiego w sferze publicznoprawnej w latach 1944-1965. Studium historyczno-prawne*, Opole 2010, s. 192-194.

³⁰ AIPN, 0206/125/CD/1, Sprawozdanie szefa PUBP

Działania represyjne władze komunistyczne prowadziły na terenie pow. płockiego również wobec męskich zgromadzeń zakonnych. Dotknęły one salezjanów z parafii „Stanisławówka” w Płocku. Po zakończeniu wojny, późną jesienią 1945 r. salezianie przejęli zakład, który prowadzili w okresie międzywojennym i w początkach okupacji niemieckiej. Składał się on z internatu i sierocińca. Po zakończeniu wojny przystąpiono do remontu odzyskanych obiektów. W 1947 r. w zakładzie przebywało 75 chłopców w wieku od 7 do 18 lat, a w roku szkolnym 1948/49 120 wychowanków. Salezianie prowadzili również bursę dla 24 uczniów gimnazjum ogólnokształcącego i gimnazjum zawodowego. W 1947 r. swą działalność wznowiło również przedszkole parafialne pod kierunkiem sióstr pasjonistek. Zakład Wychowawczy „Stanisławówka” sprawował opiekę nad sierotami i chłopcami pozbawionymi opieki rodziców. 3 kwietnia 1950 r. parafii na „Stanisławówce” władze komunistyczne odebrały gospodarstwo rolne liczące 14 ha powierzchni na podstawie ustawy o przejęciu dóbr „martwej ręki”³¹.

6 marca 1952 r. władze państwowe przystąpiły do przejęcia Zakładu Wychowawczego należącego do salezjanów. Dzień później, tj. 7 marca 1952 r. na „Stanisławówce” pojawiła się 14-osobowa komisja z polecenia Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie, która rzekomo miała dokonać wizytacji. Przeprowadziła ona inwentaryzację internatu i warsztatów szkolnych. Dyrektor zakładu i proboszcz parafii „Stanisławówka”, ksiądz Jan Żak po uzyskaniu od członków komisji pisma Prezydium Miejskiej Rady Narodowej o zamknięciu zakładu i otwarciu Państwowego Domu Młodzieży, wyraził protest, odmawiając wydania kluczy i stwierdzając, że dokument o upaństwowieniu zakładu jest nieważny. Dwa dni później, czyli 9 marca komisja ponownie przybyła na „Stanisławówkę” i dokonała opieczutowania pomieszczeń oraz magazynów. Oprócz przejęcia Zakładu Wychowawczego, władze komunistyczne zamknęły przedszkole parafialne, powołując na jego miejsce Państwowe Przedszkole nr 3 podległe prorządowemu Zrzeszeniu Katolików „Caritas”. Natomiast 10 marca 1952 roku Wydział Finansowy Prezydium MRN zablokował konto bankowe „Stanisławówki”. Według płockiej bezpieki w czasie akcji przejmowania

w Płocku za okres od dn. 10 VI do dn. 1 VII 1950 r., Płock 4 VII 1950 r., s. 68; A. Gretkowski, *Dłonie pełne dobra. Charytatywno-społeczna działalność zgromadzeń zakonnych na terenie diecezji płockiej w I połowie XX wieku*, Płock 2002, s. 61-62.

³¹ J. Pietrzykowski, *Salezianie w Polsce 1945-1989*, Warszawa 2007, s. 303-304.

zakładu najbardziej wrogo występowali księża – Jan Żak, Julian Zawadzki oraz ks. Konieczny³².

Oprócz działań represyjnych związanych z przejmowaniem mienia i własności zakonnej, władze komunistyczne stosowały też inne formy represji, jak np. usuwanie księży i zakonników z zajmowanych stanowisk prefektów, czyli nauczycieli religii w szkołach. W lutym 1952 r. kierownik Referatu ds. Wyznań Prezydium WRN w Warszawie informował, że ks. Kazimierz Głęb, salezjanin ze „Stanisławówki” i prefekt w Liceum Mechanicznym w Płocku rozdał uczniom ankiety z pytaniami dotyczącymi ich wiary i praktyk religijnych. W związku z tym władze postanowiły księdza Głęba zwolnić z zajmowanego stanowiska prefekta w szkole, oceniając go następująco: *w/w należy do księży negatywnie ustosunkowanych do obecnej rzeczywistości, żadnego udziału w akcjach społecznych nie bierze*³³.

W końcu sierpnia 1955 r. referent Referatu VI PUdsBP w Płocku, chor. Józef Bodal założył „teczkę zagadnieniową” dotyczącą zbierania materiałów na męskie i żeńskie zgromadzenia zakonne, co oznaczało, że bezpieka postanowiła rozszerzyć działania inwigilacyjne wobec tych struktur Kościoła. Uzasadniając postanowienie o jej założeniu funkcjonariusz ten pisał:

*Rozpatrzywszy materiały dotyczące zakonów stwierdziłem, że na podległym nam terenie znajduje się siedem zakonów w tym dwa zakony męskie. Posiadane materiały mówią, że kler zakonnny jak i zakonnicy prowadzili wrogą działalność, jak ks. zakonnik Chomiuk wrogo występował z ambony, zakonnicy Franciszkanie starają się w jak największym stopniu przyciągnąć ludzi do kościoła a szczególnie odwołują się do młodzieży. Zakony żeńskie są w ścisłym kontakcie z kurią biskupią a nawet z samym biskupem Zakrzewskim. Całkowicie działalność zakonów nie jest nam znana, jednak ze względu na dużą ilość zakonów mogą wrogo oddziaływać na ludzi, dlatego koniecznym jest założyć teczkę zagadnieniową po tym zagadnieniu*³⁴.

Na początku lat 50. władze państwowe przystąpiły do likwidacji i ograniczania wydawnictw oraz

prasy katolickiej w Polsce. Takie działania również zostały podjęte wobec „Miesięcznika Pastorskiego Płockiego”, organu Kurii Diecezjalnej Płockiej. W 1950 r. wyszły jedynie trzy zeszyty liczące 202 strony. Podobnie w 1951 r. ukazały się trzy zeszyty liczące już tylko 159 stron. Z kolei w 1952 r. wyszły dwa zeszyty, które liczyły łącznie 62 strony. W latach 1953-1956 „Miesięcznik Pastorski Płocki” wskutek ingerencji władz komunistycznych nie ukazywał się. Dopiero po przemianach październikowych został wydany tom za 1957 rok³⁵.

*

Niniejszy artykuł przedstawia główne kierunki polityki władz komunistycznych wobec Kościoła katolickiego w powiecie płockim w latach 1945-1956, czyli w okresie przejmowania władzy przez komunistów i terroru stalinowskiego w Polsce. Totalitarny reżim komunistyczny podejmował różne działania, których celem było zdyskredytowanie i całkowite usunięcie Kościoła z przestrzeni publicznej w ramach prowadzonej polityki ateizacji i laicyzacji społeczeństwa.

W artykule przedstawiono i skoncentrowano się na działaniach władz państwowych, ze szczególnym uwzględnieniem działalności komunistycznego aparatu represji przeciwko Kościołowi katolickiemu w powiecie płockim. Dotyczyły one różnych struktur Kościoła: parafii, dekanatów, zgromadzeń zakonnych i instytucji diecezjalnych, które miały swą siedzibę w Płocku. Temat artykułu nie został do końca wyczerpany. Skupiono się w nim na wybranych aspektach relacji między państwem a Kościołem i temat ten wymaga dalszych badań i ustaleń. Do zbadania w przyszłości, należy wymienić np. kwestie takie, jak: problem odbudowy, renowacji świątyń i budownictwa sakralnego; działania związane z odbieraniem mienia i własności parafiom położonym na terenie pow. płockiego i kurii diecezji płockiej; polityka władz wobec nauczania religii w szkołach (np. usuwanie katechetów) itp. Poza tym, niektóre kwestie przedstawione w referacie wymagają dalszych specjalistycznych badań jak np. współpraca niektórych duchownych z aparatem bezpieczeństwa, czy też polityka władz partyjno-rządowych wobec zakonów i zgromadzeń zakonnych.

Podsumowując należy stwierdzić, że działania komunistycznego aparatu represji przeciwko Kościołowi katolickiemu w pow. płockim w sposób stały i zorganizowany rozpoczęły się w roku 1947 i trwały nie tylko do końca analizowanego okresu,

³² AIPN, 0206/125/CD/1, Sprawozdanie szefa PUBP w Płocku za okres od dn. 3 III do dn. 3 IV 1952 r., Płock 2 IV 1952 r., s. 434; J. Pietrzykowski, *Salezjanie...*, s. 304; M.M. Grzybowski, *Sytuacja Kościoła katolickiego w Płocku w latach 1945-1956*, „Studia Płockie” 2015, t. XLIII, s. 146.

³³ AAN, Urząd ds. Wyznań, 84/106, Pismo kierownika Referatu ds. Wyznań Prezydium WRN w Warszawie do Urzędu ds. Wyznań, Warszawa 26 II 1952 r., k. 47.

³⁴ AIPN, 0201/57, Postanowienie o założeniu teczki zagadnieniowej na zakony, Płock 30 VIII 1955 r., k. 4.

³⁵ M.M. Grzybowski, *Prasa wyznaniowa w Płocku w latach 1945-1991*, „Notatki Płockie” 1991, nr 4, s. 17-18.

do 1956 r., ale później, przez cały okres istnienia komunizmu w Polsce. Kościół katolicki w powiecie płockim, jak i w całej Polsce był uznawany przez komunistów za wroga, a duchowieństwo w zdecydowanej większości za reakcyjny kler katolicki. Był to okres intensywnej walki z Kościołem w Polsce

i represji wobec niego (proces biskupa kieleckiego Czesława Kaczmarka; aresztowanie i internowanie prymasa Stefana Wyszyńskiego). Pomimo różnych szykan, represji, osaczania, Kościół katolicki przeżywał te trudne próby i wyszedł zwycięsko ze zmagania z systemem komunistycznym.

Bibliografia

Archiwalia

- Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie:

Reakcyjny kler katolicki powiat Płock, sygn. 0201/57.

Sprawozdania PUBP w Płocku z lat 1945–1956, sygn. 0206/124/CD/1, 0206/125/CD/1, 0206/126/CD/1.

Sprawozdania, meldunki, informacje z województw. Warszawa z lat 1951–1954, sygn. 01283/1000/CD.

Komisja Księży przy ZBoWiD. Warszawa, sygn. 01283/1403.

- Archiwum Akt Nowych w Warszawie:

Główna Komisja Księży przy ZBoWiD. Okręgowa Komisja Księży w Warszawie, sygn. 265.

Urząd ds. Wyznań, sygn. 84/106.

Źródła drukowane

Materiały do dziejów diecezji płockiej z lat okupacji 1939–1945, przygot. do druku i oprac. M. M. Grzybowski, Płock 2005.

Opracowania

Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza, t. 1, 1944–1956, red. K. Szmagryk, Warszawa 2005.

A. Dudek, *Państwo i Kościół w Polsce 1945–1970*, Kraków 1995.

A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce 1945–1989*, Kraków 2003.

A. Dziurok, Wstęp [w:] *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989*, red. A. Dziurok, Warszawa 2004.

B. Fijałkowska, *Partia wobec religii i Kościoła w PRL*, t. 1-2, Olsztyn 1999-2001.

W. Graczyk, *Wyższe Seminarium Duchowne w latach 1865–2010* [w:] *Wyższe Seminarium Duchowne w Płocku 1710–2010*, red. W. Graczyk, Płock 2010.

W. Graczyk, J. Pawłowicz, *Dąbrowski Jerzy (1908–1982), kapłan diecezji płockiej*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989. Pomordowani – więzieni – wygnani*, t. 2, red. J. Myszor, Warszawa 2003.

A. Gretkowski, *Dłonie pełne dobra. Charytatywno-społeczna działalność zgromadzeń zakonnych na terenie diecezji płockiej w I połowie XX wieku*, Płock 2002.

A. Gretkowski, *Siostry szarytki w szpitalu św. Trójcy w Płocku*, „Notatki Płockie” 2005, nr 2.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, t. 1, cz. 1, Płock 2007.

M.M. Grzybowski, *Kościół katolicki w Płocku 1793–2003*, Płock 2004.

M.M. Grzybowski, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939–1945*, Włocławek-Płock 2002.

M.M. Grzybowski, *Prasa wyznaniowa w Płocku w latach 1945–1991*, „Notatki Płockie” 1991, nr 4.

M.M. Grzybowski, *Sytuacja Kościoła katolickiego w Płocku w latach 1945–1956*, „Studia Płockie” 2015, t. XLIII.

M.M. Grzybowski, *Tadeusz Paweł Zakrzewski. Biskup płocki 1946–1961*, Płock 2011.

M.M. Grzybowski, M. Piotrowski, *„Antoniówka”. Letnisko Płockiego Seminarium Duchownego 1926–1962*, Płock 2000.

E. Kaczmarek, *Dlaczego przeszkadzały? Polityka władz partyjnych i rządowych wobec żeńskich zgromadzeń zakonnych w Polsce w latach 1945–1956*, Warszawa 2007.

L. Müllerowa, *Diecezja płocka w okresie powojennym*, „Studia Płockie” 1975, t. III.

J. Pawłowicz, *Chwała Bohaterom! Mieszkańcy Mazowsza Zachodnio-Północnego sądzeni przez Wojskowe Sądy Rejonowe 1946-1955*, Warszawa 2003.

J. Pawłowicz, *Ludzie płockiej bezpieki. Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku 1945–1956*, Warszawa 2007.

J. Pietrzykowski, *Salezjanie w Polsce 1945–1989*, Warszawa 2007.

J. Stefaniak, *Postawy duchowieństwa w powiecie płockim w latach apogeum stalinizmu (1948–1953) w ocenie władz państwowych*, „Notatki Płockie” 1999, nr 4.

A. Szymański, *Proces likwidacji działalności charytatywnej Kościoła katolickiego w sferze publicznoprawnej w latach 1944–1965. Studium historyczno-prawne*, Opole 2010.

N. Wójtowicz, *Biskupi płocki w dokumentach sprawy obiektywnej „Credo”* [w:] *Aparat bezpieczeństwa wobec kurii biskupich w Polsce*, red. A. Dziurok, Warszawa 2009.

- D. Zamiatała, *Caritas. Działalność i likwidacja organizacji 1945–1950*, Lublin 2000.
- D. Zamiatała, *Zakony męskie w polityce władz komunistycznych w Polsce w latach 1945–1989*, t. 1, *Problematyka personalno-organizacyjna*, Kielce 2009.
- Z. Zieliński, *Kościół w Polsce 1944–2007*, Poznań 2009.
- L. Żygner, *Postawa duchowieństwa diecezji płockiej wobec uwięzienia prymasa Stefana Wyszyńskiego w świetle akt aparatu bezpieczeństwa*, „*Studia Mazowieckie*” 2013, nr 3.
- J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944–1989)*, Warszawa 2003.
- J. Żaryn, *Kościół a władza w Polsce (1945–1950)*, Warszawa 1997.
- M. Żuławnik, *Zakrwawione sztandary. Zjazd Polskiego Stronnictwa Ludowego w Płocku 18 sierpnia 1946 r.*, „*Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny*” 2016, t. 8.
- J. Żurek, *Aparat bezpieczeństwa wobec Kościoła katolickiego w Polsce. Wybrane struktury (1944–1953)*, „*Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989*” 2006, nr 1(3).

Artykuły

- Protokół Kongregacji Księży Dziekanów z dn. 9 XI 1948 r., „*Miesięcznik Pastorski Płocki*” 1948, nr 11.
- Spis kościołów i duchowieństwa diecezji płockiej na rok 1951, „*Miesięcznik Pastorski Płocki*” 1951, nr 7-8.
- Sprawozdanie ze Zjazdu XX Dyrektorów „*Caritas*” diecezji płockiej dnia 6 maja 1947 roku, „*Miesięcznik Pastorski Płocki*” 1947, nr 6-7.

FUNCTIONINGS OF COMMUNIST AUTHORITIES TOWARDS THE ROMAN CATHOLIC CHURCH IN THE PŁOCK DISTRICT IN THE YEARS 1945-1956 (SELECTED ASPECTS). PART II

Summary

The present article is describing action communist authorities conducted which against the Roman Catholic Church in the Płock district in years 1945-1956. In the article the special stress was put for characterizing the role of the security service in the fight with the Roman Catholic Church. The totalitarian communist regime took action being aimed at removing the Church from the public sphere. In spite of applying coercive various actions, the Roman Catholic Church survived throughout this difficult period and emerge victorious from the struggle with the Communist system.

Keywords: the state-Church relations, Stalinism, Płock district, Płock

DZIEJE I DZIAŁALNOŚĆ KOŚCIOŁA CHRYSZTUSOWEGO W PŁOCKU

Abstrakt

Artykuł jest poświęcony historii i działalności Kościoła Chrystusowego w Płocku od 1990 roku do czasów obecnych. Omówiono w nim dwie fazy funkcjonowania tego Kościoła w najstarszym mieście Mazowsza. Pierwszy okres obejmuje działalność niezależnej grupy modlitwowej i Stacji Misyjnej w latach 1990–2000, drugi zaś powstanie i rozwój samodzielnej wspólnoty poczynąwszy od 2000 roku do współczesności.

Słowa kluczowe: Społeczność Chrześcijańska w Płocku, Kościół Chrystusowy w Płocku, pastor

Wprowadzenie

Przedmiotem artykułu są dzieje oraz działalność religijna i społeczna Kościoła Chrystusowego w Płocku od 1990 roku do dnia dzisiejszego. Opracowanie ma na celu przybliżenie genezy, rozwoju i form działalności tej protestanckiej wspólnoty chrześcijańskiej w historycznej stolicy Mazowsza.

Kościół Chrystusowy (*Church of Christ*) wywodzi się z prezbiteriańskiego Ruchu Odnowy (*Restoration Movement*). Jako samodzielny związek wyznaniowy powstał na początku XIX stulecia podczas drugiego wielkiego przebudzenia (ang. *Second Great Awakening*) w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, przyjmując za swoje motto słowa: „Gdzie Biblia mówi – my mówimy, gdzie Biblia milczy – my milczymy”¹. W 1809 roku zostało utworzone Waszyngtońskie Zjednoczenie Chrześcijańskie (*Christian Association of Washington*), które w 1827 roku po połączeniu się z grupą prezbiterian Bartona W. Stone’a (1772–1844) przekształciło się w Kościół Chrystusowy². Inicjatorami powstania Waszyngtońskiego Zjednoczenia Chrześcijańskiego i Kościoła Chrystusowego byli dwaj pastory prezbiteriańscy, Tomasz (Thomas) Campbell³ (1763–1854) i jego brat Aleksander (1788–1866), którzy pochodzili z Irlandii

Północnej⁴. Idea założenia Kościoła Chrystusowego miała ścisły związek z nawiązaniem do programu i porządku wczesnego chrześcijaństwa czasów apostołskich na bazie uznania wyłącznego autorytetu Pisma Świętego w sprawach wiary, moralności i ustroju kościelnego oraz z potrzebą odnowy przez odrzucenie praktyki chrztu niemowląt i nauki o predestynacji.

Obecnie religijny nurt Kościołów Chrystusowych nie jest jednolity pod względem doktrynalnym i organizacyjnym. Na świecie działają Kościoły Chrystusowe o profilu konserwatywnym (Kościół Chrystusowy nie używające instrumentów muzycznych), umiarkowanym (Kościół Chrześcijański/Chrystusowy) i liberalnym (Uczniowie Chrystusa). Obecnie skupiają one łącznie na sześciu kontynentach około pięciu milionów wiernych⁵. Zalicza się je do grupy Kościołów wolnych (*Free Churches*) i do nurtu ewangelikalnego protestantyzmu. Kościoły i wspólnoty chrześcijańskie należące do Kościołów wolnych wyróżnia niezależność od struktur państwowych, wolność wyboru w sprawach wiary, praktykowanie chrztu w wieku dojrzałym przez całkowite zanurzenie w wodzie (z wyjątkiem metodystów) i rezygnacja z orzeczeń dogmatycznych. W Kościołach ewangelikalnych szczególnie nacisk kładzie się na nowe narodzenie przez osobiste, świadome nawrócenie, chrzest w wieku świadomym i chrzest w Duchu Świętym oraz dojrzałe i odpowiedzialne życie chrześcijańskie w ścisłej łączności z Chrystusem i zgodne z zasadami Ewangelii. Warto pamiętać, że Kościoły Chrystusowe szczególnie nacisk kładą na nawrócenie i odrodzenie człowieka. Zamiast sakramentów uznają dwa nakazy Chrystusa: świadomy chrzest

¹ P. Bryk, *Historia powstania Kościołów Chrystusowych i ich funkcjonowania na ziemiach polskich na przykładzie Kościoła Chrystusowego w Rzeczypospolitej Polskiej*, „Ex Nihilo” 2014, nr 1 (11), s. 11.

² Z. Pasek, *Wyznania wiary. Protestantyzm*, wyd. II, Kraków 1999, s. 180.

³ Więcej na temat życia i działalności obu braci oraz dziejów Kościoła Chrystusowego zob. K. Jakoniuk, Tomasz i Aleksander Campbellowie w: „Kalendarz Chrześcijanina na rok 1977”, Warszawa 1977, s. 257–270; D.A. Foster, P.M. Blowers, A.L. Dunnivant, D.N. Williams (red.), *The Encyclopedia of the Stone-Campbell Movement*, Grand Rapids (Michigan) 2004; D.N. Williams, D.A. Foster, P.M. Blowers (red.), *The Stone-Campbell Movement: a global history*, Atlanta 2013.

⁴ T.J. Zieliński, *Protestantyzm ewangelikalny. Studium specyfiki religijnej*, Warszawa 2013, s. 247.

⁵ W. Robinson, *Gdzie stoimy. Powstanie, rozwój i przesłanie religijnego ruchu Kościołów Chrystusowych*, Warszawa 1996, s. 55.

wiary przez całkowite zanurzenie oraz Pamiątkę Wieczerzy Pańskiej. Za główne święta uznają Wielki Piątek i Niedzielę Wielkanocną oraz Zielone Świątki czyli zesłanie Ducha Świętego w Jerozolimie. Struktura organizacyjna Kościołów Chrystusowych nawiązuje do czasów apostoelskich opisanych w księgach Nowego Testamentu. W związku z przyjęciem takiego rozwiązania Kościoły te przyjmują ustrój kongregacyjny oraz rozróżniają biblijne urzędy kościelne: ewangelisti lub misjonarze, biskupi lub przebiterzy oraz diakoni. O wysokiej moralności Kościołów Chrystusowych świadczy fakt, że od początku swojej działalności występowały przeciw wszelkim formom niewolnictwa.

W Polsce Kościół Chrystusowy rozpoczął działalność w odrodzonej II Rzeczypospolitej w początkach lat 20. XX wieku za sprawą Konstantego Jakoniuka-Jaroszewicza (1891–1984)⁶, pochodzącego ze Starej Wsi koło Bielska Podlaskiego (Białostoczczyzna), polskiego misjonarza i ewangelisty, absolwenta Johnson Bible College, który w 1921 roku przyjechał do Polski z USA⁷. Pierwsze placówki tego Kościoła w naszym kraju powstały na terenach wschodnich państwa polskiego. Pierwszy zjazd Zjednoczenia Kościołów Chrystusowych odbył się w Kobylniu w dniach 12-14 października 1929 roku. W okresie międzywojennym Zjednoczenie Kościołów Chrystusowych bardzo ściśle współpracowało ze Związkiem Zborów Słowiańskich Baptystów w Polsce.

Po II wojnie światowej Kościół Chrystusowy przez pierwsze 8 lat prowadził samodzielną działalność jako Zjednoczenie Kościołów Chrystusowych. W 1953 roku Kościół ten pod naciskiem komunistycznych władz państwowych został rozwiązany i przyłączył się do Zjednoczonego Kościoła Ewangelicznego, który istniał do 1987 roku.

W 1988 roku, czyli rok po reorganizacji ZKE, Kościół Chrystusowy usamodzielniał się i został zarejestrowany przez władze państwowe jako Kościół Zborów Chrystusowych, ze względu na to, że od 1982 roku działał legalnie niezależny Kościół Chrystusowy w Polsce z siedzibą w Sopocie. W 2000 roku KZCh został przyjęty do Aliansu Ewangelicznego w RP⁸ jako jeden z Kościołów członkowskich.

⁶ Więcej o tej postaci zob.: N. Hury, *Kościół Chrystusowy w RP. 90 lat w skrócie*, Warszawa 2012, s. 43-44; M.R. Weremiejewicz, *Kościół Chrystusowy w Polsce w latach 1921–2006*, Toruń 2014, s. 295; N. Hury, *30. rocznica śmierci Konstantego Jaroszewicza (1891–1984)*, „Słowo i Życie” 2014, nr 4, s. 23.

⁷ H.R. Tomaszewski, *Wspólnoty chrześcijańskie typu ewangeliczno-baptystycznego na terenie Polski w latach 1858–1939*, Warszawa 2006, s. 89.

⁸ Do Aliansu Ewangelicznego w RP, utworzonego w 1999 roku, należą następujące chrześcijańskie Kościoły i wspólnoty

W latach 2004–2011 działał on pod nazwą Wspólnota Kościołów Chrystusowych. W końcu lat 80. XX wieku jako ponownie samodzielny pod względem organizacyjnym Kościół przystąpił do organizowania własnych zborów i placówek kościelnych. Nowe perspektywy rozwojowe dla tego Kościoła powstały wraz z rozpoczęciem transformacji ustrojowo-politycznej w Polsce i przyjęciem przez Sejm 17 maja 1989 roku Ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, co stworzyło sprzyjające warunki do tworzenia w naszym kraju nowych związków wyznaniowych. W 2011 roku przyjął on obecnie obowiązującą nazwę Kościół Chrystusowy w RP. Kościół ten razem z dziesięcioma innymi Kościołami chrześcijańskimi w Polsce uczestniczył w pracach nad przekładem Biblii Ekumenicznej. W pełnym wydaniu ekumenicznym Pisma Świętego, ogłoszonym drukiem przez Towarzystwo Biblijne w Polsce w Warszawie w 2017 roku, widnieje również podpis zwierzchnika Kościoła Chrystusowego w RP Prezbitera Naczelnego W. Andrzeja Bajeńskiego, któremu przysługuje tytuł Biskupa Kościoła. Ze względu na istniejące różnice teologiczne (m.in. dotyczące świadomego chrztu wiary) Kościół ten nie nawiązał bliskiej współpracy z Kościołem Rzymskokatolickim i Kościołami zrzeszonymi w Polskiej Radzie Ekumenicznej, z wyjątkiem Kościoła Chrześcijan Baptystów. Obecnie w Polsce do najliczniejszych lokalnie należą warszawskie wspólnoty Kościoła Chrystusowego w RP (z siedzibą władz w Warszawie) liczące łącznie ok. 3000 wiernych.

Społeczność Chrześcijańska w Płocku jako Grupa Modlitewna i Stacja Misyjna

Geneza Płockiej Społeczności Chrześcijańskiej Kościoła Chrystusowego wiąże się z pierwszą ewangelizacją, która odbyła się w Płocku latem 1989 roku w ramach akcji „Biblia pod namiotem” oraz z przybyciem na początku 1990 roku z Warszawy do stolicy województwa płockiego młodego małżeństwa Tadeusza i Małgorzaty Dworakowskich⁹. Początkowo działała lokalna Grupa Modlitewna,

protestanckie typu charyzmatycznego, baptystycznego, zielonoświątkowego i ewangelicznego: Centrum Chrześcijańskie Nowa Fala, Chrześcijański Kościół Reformacyjny, Kościół Armia Zbawienia w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Boży w Chrystusie, Kościół Boży w Polsce, Kościół Chrześcijan Baptystów w RP, Kościół Chrześcijan Wiary Ewangelicznej, Kościół Dobrego Pasterza, Kościół Ewangelicznych Chrześcijan, Kościół Zielonoświątkowy w RP, Ursynowska Społeczność Ewangeliczna, Kościół Chrystusowy w RP. Szerzej na temat tej organizacji ekumenicznej zob.: A. Kryszewicz, M. Weremiejewicz, W. Dwulat, *Alians Ewangeliczny w RP*, wyd. I, Warszawa 2009.

⁹ 25-lecie w Płocku, brak autora, „Słowo i Życie” 2015, nr 4, s. 14.

której w pierwszym roku działalności zorganizowała trzy akcje ewangelizacyjne w ścisłej współpracy ze Zborem Warszawskim Wola, misją międzykościelną „Organizacja Mobilizacja” i misją „Sukkot”¹⁰. W 1991 roku z inicjatywy pastora Andrzeja Bajęńskiego grupa ta przekształciła się w Stację Misyjną warszawskiej Społeczności Chrześcijańskiej przy ulicy Puławskiej 114¹¹.

Pierwszym kierownikiem punktu misyjnego w Płocku w latach 1990–1994 był ewangelista Tadeusz Dworakowski¹². W początkach działalności z powodu braku własnej siedziby członkowie miejscowej wspólnoty chrześcijańskiej zbierali się na spotkania biblijno-modlitewne w niewielkim dwupokojowym mieszkaniu małżeństwa Dworakowskich przy ulicy Kochanowskiego 3A¹³. W tygodniu odbywały się trzy spotkania religijne: niedzielne nabożeństwo, poniedziałkowe spotkanie modlitewne i czwartkowe studium biblijne¹⁴. Uczestniczyło w nich kilkanaście osób i kilku sympatyków. Poza tym organizowano akcje ewangelizacyjne w domach kultury oraz na placach i ulicach Płocka, a także w różnych miejscowościach letniskowych w pobliżu miasta. Brało w nich udział nawet kilkadziesiąt osób.

W 1992 roku na potrzeby lokalnej Społeczności Chrześcijańskiej, dzięki pomocy amerykańskiej misji TC¹⁵, został zakupiony dom przy ulicy Arcybiskupa Antoniego Nowowiejskiego 9¹⁶. Remont kaplicy trwał około dwóch lat. Uroczyste nabożeństwo w odremontowanej kaplicy odbyło się w dniu 9 stycznia 1994 roku z udziałem p. Dworakowskich oraz Jacka i Ewy Kozielskich, a także miejscowych wiernych i zaproszonych gości¹⁷. W pierwszej połowie 1994 roku płocka Stacja Misyjna Kościoła Zborów Chrystusowych miała 2 Starszych Zboru i ok. 30 wiernych¹⁸. Warto dodać, że pod jej opieką znajdowali się nie tylko wyznawcy w Płocku, ale również grupy wiernych w Gostyninie i Sierpcu. Od września 1994 do jesieni 1995 roku Stacją Misyjną

Społeczności Chrześcijańskiej w Płocku kierował ewangelista Jacek Kozielski¹⁹. W styczniu 1996 roku kierownikiem Płockiej Społeczności Chrześcijańskiej został pastor Tytus Pikalski, który wcześniej przez 7 lat pełnił posługę pastorską w Grudziądzu²⁰.

Kościół Chrystusowy w Płocku jako samodzielny Zbór

1 stycznia 2000 roku w związku ze wzrostem liczby wiernych miejscowej wspólnoty do 70 osób decyzją płockiej Rady Starszych Stacja Misyjna Kościoła Zborów Chrystusowych w Płocku została podniesiona do rangi samodzielnego Zboru²¹. Pierwszym pastorem Zboru Płockiego został Tytus Pikalski, który pełnił posługę duszpasterską w historycznej stolicy Mazowsza do 2001 roku, potem przez 12 lat w Radomiu, a od 2014 roku w Siedlcach i Garwolinie²².

W lipcu 2001 roku funkcję pełniącego obowiązki pastora Społeczności Chrześcijańskiej w Płocku objął Jarosław Wasiak, wychowanek miejscowego Zboru. Jego ordynacja na pastora odbyła się 21 września 2003 roku w świetlicy Domu Studenta w Płocku. Z jego inicjatywy dokonano przebudowy kaplicy zborowej. W ten sposób znacznie powiększono jej powierzchnię i zwiększono liczbę miejsc siedzących do 80. Posługa pastora Wasiaka w Zborze Płockim trwała do 2010 roku²³.

Od 2010 do 2011 roku Płocki Zbór nie miał stałego pastora. W tym okresie obsługę nabożeństw dla miejscowej wspólnoty sprawowali pastory dojeżdżający z innych miast, głównie z Warszawy. W latach 2011–2014 kolejnym pastorem Społeczności Chrześcijańskiej w Płocku był Lesław Juszczyżyn, który wcześniej służył kolejno jako ministrant, przez 15 lat ksiądz rzymskokatolicki, a potem duchowny Kościoła Chrystusowego Społeczności Chrześcijańskiej „Północ” w Warszawie²⁴. W 2014 roku pastor Juszczyżyn wyjechał z Płocka i przeniósł się do Krakowa, gdzie został dyrektorem szkoły chrześcijańskiej.

Od 2015 roku Pastorem Przełożonym Kościoła Chrystusowego w Płocku jest Jacek Konicki, pochodzący z osiedla Stęgny na warszawskim Mokotowie, mąż żony Katarzyny, ojciec czworga dzieci, czynny policjant w stopniu aspiranta sztabowego oraz

¹⁰ T.D. i J.K., *Raport z Płocka*, „Słowo i Życie” 1993, nr 7-8, s. 22.

¹¹ List pastora Jacka Konickiego z 28 czerwca 2019 roku do autora.

¹² Tamże.

¹³ T.D. i J.K., *Raport z Płocka*, art. cyt., s. 22.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Misja TCM nosiła różne nazwy na początku Toronto Christian Mission, następnie Taking Christ to Millions, potem Training Christians for Ministry, obecnie TCM International Institute, por. List Redakcji czasopisma „Słowo i Życie” z 16 lipca 2019 roku do autora.

¹⁶ *Z życia Kościoła. Płock (stacja misyjna staje się zborom)*, brak autora, „Słowo i Życie” 2000, nr wiosna, s. 12.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ B. Przedpełski, *Wyznania mniejszościowe w Płocku (II)*, „Kurier Mazowiecki” 1994, nr 23 (156) z 26 czerwca, s. 14.

¹⁹ List pastora Jacka Konickiego z 28 czerwca 2019 roku do autora.

²⁰ *25-lecie w Płocku*, art. cyt., s. 14.

²¹ *Z życia Kościoła Płock...*, art. cyt., s. 12.

²² B. Hury, *Radom i Siedlce*, „Słowo i Życie” 2013, nr 4 (116), s. 22.

²³ List pastora Jacka Konickiego z 28 czerwca 2019 roku do autora.

²⁴ *25-lecie w Płocku*, art. cyt., s. 14.

nauczyciel i terapeuta. Jako nastolatek nawrócił się w 1995 roku pod wpływem lektury Nowego Testamentu, zainspirowany kazaniami legendarnego baptystycznego ewangelisty przebudzeniowego, Billy'ego Grahama (1918–2018) ze Stanów Zjednoczonych Ameryki. W 2012 roku został ordynowany w Warszawie na pastora przez Prezbitera Naczelnego Kościoła Chrystusowego w RP Biskupa W. Andrzeja Bajęńskiego, a po przeprowadzce z rodziną do Płocka w 2015 roku na Pastora Przełożonego KCh w Płocku. Pastor Jacek Konicki jest pierwszym (w historii powojennej Polski) czynnym policjantem, który został (formalnie i za zgodą władz państwowych) czynnym duchownym, otrzymując nawet zgodę na występowanie w mundurze podczas chrześcijańskich uroczystości (więcej o pastorze Konickim można przeczytać w internetowej Wikipedii).

W pracy kościelnej pastorowi Konickiemu pomaga Rada Starszych, w skład której obecnie wchodzi Tomasz Zgorzelski i Marcin Szczypecki. Tomasz Zgorzelski, rodowity płocczanin, który pracuje zawodowo jako nauczyciel muzyki w Szkole Muzycznej w Płocku, pełni funkcję pomocniczego pastora Zboru Płockiego. Marcin Szczypecki, z wykształcenia inżynier budownictwa, jest Starszym Zboru, obecnie skoncentrowanym na pracach związanych z rozbudową kaplicy.

Siedziba Kościoła Chrystusowego w Płocku mieści się przy ulicy Arcybiskupa Antoniego Nowowiejskiego 9. Na budynku widać umieszczone krzyże, a obok tablice informacyjno-reklamowe z logo i nazwą Kościoła. Siedziba miejscowego Zboru obejmuje parter i pierwsze piętro. W obecnym budynku na parterze mieści się kaplica, w której odbywają się nabożeństwa, konferencje i koncerty, na pierwszym piętrze zaś znajduje się kawiarenka oraz sale zajęć dla dzieci i toalety.

Nabożeństwo główne, w którym uczestniczą wierni, sympatycy i goście, odbywa się w każdą niedzielę o godzinie 10.00²⁵. Trwa ono około 1,5 godziny. Standardowe nabożeństwo składa się z dwóch części. Na pierwszą część składa się uwielbienie Boga pieśniami oraz modlitwy. W trackie pieśni dzieci opuszczają kaplicę i spotykają się w salach katechetycznych, gdzie uczestniczą w lekcji biblijno-etycznej. W drugiej części nabożeństwa osoby ochrzczone w wieku świadomym przystępują do Pamiątki Wieczerzy Pańskiej (symbolicznej komunii) a następnie pastor wygłasza kazanie w oparciu o teksty Pisma Świętego. Nieco inaczej wyglądają nabożeństwa z chrztem wiary oraz świąteczne, ale

Siedziba Kościoła Chrystusowego w Płocku
Fot. G. Gołębiewski, 2019 r.

zawsze zawierają zwiastowanie Ewangelii. Wszystkie nabożeństwa niedzielne są transmitowane w systemie online na profilu facebook Kościoła Chrystusowego w Płocku, a także ich część na kanale YouTube. Po nabożeństwie wierni spotykają się w górnej kawiarence, gdzie mogą porozmawiać, wymienić poglądy, wypić gorące i zimne napoje oraz zjeść ciasto.

Warto odnotować, że w dniu 6 września 2015 roku Zbór Płocki Kościoła Chrystusowego obchodził jubileusz 25-lecia swojej działalności a 17 października 2020 roku obchodzić będzie swoje 30-lecie, zmierzające do uroczystego otwarcia swojej nowej rozbudowanej siedziby pod nazwą Płockie Centrum Chrześcijańskie.

W uroczystym nabożeństwie wzięli udział Prezbyter Naczelny Kościoła pastor W. Andrzej Bajęński z żoną Urszulą, pastor Kazimierz Barczak – członek Rady Krajowej Kościoła, Jacek i Karolina Koniccy, Tadeusz i Małgorzata Dworakowscy, Jacek i Ewa Kozielscy, Tytus i Jolanta Pikalscy, Lesław i Elżbieta Juszczyńowie oraz licznie zgromadzeni wierni²⁶.

Poza głównymi niedzielnymi nabożeństwami wierni wspólnoty spotykają się w tygodniu w licznych małych grupach biblijnych. Z uwagi na wiele rodzin z dziećmi równie intensywnie rozwijają się relacje członków i sympatyków wspólnoty na rodzinnych spotkaniach prywatnych.

W Zborze Płockim Kościoła Chrystusowego pod nadzorem państwowej placówki edukacyjnej prowadzona jest Szkoła Niedzielną w ramach Pozaszkolnego Punktu Katechetycznego dla dzieci. Odbywają się w niej zajęcia z etyki biblijnej, które opierają się na programach zatwierdzonych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Dzieci prezentują także różne przedstawienia i występy (w tym muzyczne) związane z tematyką biblijną i chrześcijańską.

²⁵ J. Marciniak, *Nowy pastor w Kościele Chrystusowym. Jest też Rada Starszych*, „Tygodnik Płocki” 2017, nr 15 z 11 kwietnia, s. 24.

²⁶ 25-lecie w Płocku, art. cyt., s. 15.

Kościół Chrystusowy w Płocku prowadzi bardzo aktywną działalność ewangelizacyjno-misyjną. Miejskowa wspólnota organizuje w kaplicy i na terenie miasta koncerty współczesnej muzyki chrześcijańskiej, konferencje motywacyjne, seminaria biblijne, wczasy rodzinne, pikniki integracyjne, wyjazdy misyjne oraz misję więzienną. W ramach spotkań na terenie Zakładu Karnego w Płocku Pastor Konicki regularnie organizuje projekcje filmów chrześcijańskich, a także koncerty muzyczne (w dniu 6 października 2017 roku z inicjatywy pastora Jacka Konickiego w płockim więzieniu dla 30 osadzonych odbył się niecodzienny koncert Piotra Płechy, byłego gitarzysty basowego zespołu Budka Suflera, solisty i muzyka specjalizującego się w muzyce chrześcijańskiej)²⁷.

Aktywna jest też Fundacja „Projekt Pomoc”, która pomaga osobom potrzebującym wsparcia indywidualnego. Przy Zborze aktywnie działa Zespół Wokalno-Muzyczny, złożony z solistów i instrumentalistów.

Obecnie Zbór Płocki Kościoła Chrystusowego rozwija się niezwykle dynamicznie. Skupia ok. 100 uczestników nabożeństw (70 dorosłych i 30 dzieci). Wyznawcy KCh w Płocku pracują w różnych zawodach, m.in. jako nauczyciele, lekarze, biznesmeni (właściciele małych firm i kierownicy przedsiębiorstw), ochroniarze, funkcjonariusze, terapeuci i urzędnicy.

W 2019 roku rozpoczął się I etap rozbudowy całego budynku kościoła²⁸. W najbliższych latach siedziba KCh w Płocku będzie nie tylko wyremontowana, ale przede wszystkim trzykrotnie zwiększona i znacząco zmodernizowana. Obecnie powstaje nowoczesny budynek wielofunkcyjny, przystosowany do konferencji, koncertów, edukacji i integracji.

²⁷ Koncert Piotra Płechy w Zakładzie Karnym w Płocku [w:] www.sw.gov.pl/aktualnosci/zaklad-karny-w-plocku-koncert-piotra-plechy-w-zakladzie-karnym-w-plocku.

²⁸ List pastora Jacka Konickiego z 11 sierpnia 2019 roku do autora.

W dolnej części powstanie nowoczesna sala konferencyjna na ok. 250 miejsc z kawiarnią, natomiast w górnej powstaną profesjonalne przestrzenne wielofunkcyjne pomieszczenia. Na ten cel wierni wspólnoty zebrali 1/3 potrzebnej kwoty ze środków własnych, natomiast resztę uzyskano zaciągając komercyjny kredyt zagraniczny, jaki będzie spłacany przez kolejne lata. Wizją wspólnoty jest stworzenie wygodnego nowoczesnego miejsca, które będzie mogło służyć nie tylko gospodarzom, ale przede wszystkim płockiemu społeczeństwu. Trzymając się głównego motta „Wierni Bogu, przyjaźni ludziom, oddani Ewangelii”, stale przypominają też o swoim drugim motcie „Nie religia, a relacja”, prowadząc ludzi do świadomego chrztu wiary i biblijnego ucziostwa.

Podsumowanie

Podsumowując należy stwierdzić, że Kościół Chrystusowy – jako ewangeliczna wspólnota chrześcijańska – od początku swojej działalności w Płocku przejawia niezwykle aktywność nie tylko ewangelizacyjno-misyjną, ale również edukacyjną, artystyczną, kulturalną i charytatywną. Płocka wspólnota chrześcijańska spełnia pozytywną rolę w szerzeniu dobrej nowiny o zbawieniu w Chrystusie, głosząc Ewangelię nie tylko na nabożeństwach w kaplicy, ale także poza tym budynkiem. O jej otwartości na potrzeby ludzi świadczy udział w Europejskiej Nocy Muzeów i innych imprezach edukacyjnych i kulturalnych, jak np. profesjonalne koncerty organizowane we współpracy z Płockim Ośrodkiem Kultury i Sztuki czy tygodnie *nativ-speaker* w płockich liceach z grupami zagranicznych studentów. W ciągu niemal 30 lat obecności w mieście Krzywoustego można powiedzieć, że lokalna wspólnota chrześcijańska KCh w Płocku dzięki swoim działaniom i inicjatywom ma pozytywny wpływ na rozwój duchowy i społeczny mieszkańców Płocka.

Bibliografia

Źródła drukowane

Statut Kościoła Chrystusowego w Rzeczypospolitej Polskiej [w:] (red.) R. Brożyniak, M. Winiarczyk Kossakowska, *Mniejszości wyznaniowe w Polsce. Prawo wewnętrzne (statutowe)*, Warszawa 2014, s. 272-291.

Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 1997–1999, (red.) L. Adamczuk, G. Gudaszewski, GUS, Warszawa 2000.

Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2009–2011, (red.) P. Ciecieląg, M. Haponiuk, GUS, Warszawa 2013.

Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2003–2005, (red.) G. Gudaszewski, GUS, Warszawa 2007.

Zasady wiary Kościoła Zborów Chrystusowych (fragment statutu) [w:] Z. Pasek, *Wyznania wiary. Protestantyzm*, wyd. II, Kraków 1999, s. 181-182.

Listy

List pastora Jacka Konickiego z 28 czerwca 2019 roku do autora.

List pastora Jacka Konickiego z 11 sierpnia 2019 roku do autora.

List Redakcji czasopisma „Słowo i Życie” z 16 lipca 2019 roku do autora.

Opracowania

M.C. Armour, *Kościół Chrystusowy. Kim jesteśmy? W co wierzymy?*, Vienna (Austria) 2012.

W.A. Bajeński, *Ordynacja pastorska w Płocku*, „Słowo i Życie” 2018, nr 2, s. 12.

P. Bajko, *Z dziejów Kościoła Chrystusowego w Polsce*, Bel Air 2001.

R. Brożyniak, M. Winiarczyk-Kossakowska, *Mniejszości wyznaniowe w Polsce. Prawo wewnętrzne (statutowe)*, Warszawa 2014.

P. Bryk, *Historia powstania Kościołów Chrystusowych i ich funkcjonowania na ziemiach polskich na przykładzie Kościoła Chrystusowego w Rzeczypospolitej Polskiej*, „Ex Nihilo” 2014, nr 1 (11), s. 11-27.

E. Czajko, *Chrześcijanie ewangeliczni w Polsce*, Warszawa 1967.

Dobłą Nowinę usłyszałem pod namiotem [świadeństwo Janka], „Słowo i Życie” 1992, nr 7-8, s. 11.

Dusza – psyche – anima, brak autora, Sopot 1986-1990.

T.D i J.K., *Raport z Płocka*, „Słowo i Życie” 1993, nr 7-8, s. 22.

25-lecie w Płocku, brak autora, „Słowo i Życie” 2015, nr 4, s. 14-16.

D.A. Foster, P.M. Blowers, A.L. Dunnavant, D.N. Williams (red.), *The Encyclopedia of the Stone-Campbell Movement*, Grand Rapids (Michigan) 2004.

Grudziądz/Płock [zmiana na stanowisku pastora], „Słowo i Życie” 1996, nr 1-3, s. 22.

B. Hury, *Radom i Siedlce*, „Słowo i Życie” 2013, nr 4 (116), s. 22.

N. Hury, *Kościół Chrystusowy w RP. 90 lat w skrócie*, Warszawa 2012.

N. Hury, *30. rocznica śmierci Konstantego Jaroszewicza (1891–1984)*, „Słowo i Życie” 2014, nr 4, s. 23.

N. Hury, *Więści z Płocka. Ordynacja pastora Jarosława Wasiaka*, „Słowo i Życie” 2004, nr 1, s. 23-24.

K. Jakoniuk, *Tomasz i Aleksander Campbellowie* [w:] „Kalendarz Chrześcijanina na rok 1977”, Warszawa 1977, s. 257-270.

M. Jovanovi, *Czy jestem chrześcijaninem?*, Vienna (Austria) 2014.

E. Juszczyżyn, *Bóg mnie uzdrowił*, „Słowo i Życie” 2014, nr 3, s. 23-24.

L. Juszczyżyn, *Cel, marzenia, wizja*, „Słowo i Życie” 2012, nr 1, s. 24-25

L. Juszczyżyn, *Wydarzenie, które zmienia*, „Słowo i Życie” 2014, nr 3, s. 21-23.

J.R.B., *Kościół Chrystusowy. Kim są ci ludzie?*, „Biblia i Chrześcijanin” 1980, nr 4, s. 8-13.

K. Karski, *Protestanckie wspólnoty wolnokościelne* [w:] „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 1995, nr 1 (35), s. 37-53.

Kim są i w co wierzą Kościoły Chrystusowe?, brak autora, Vienna 2000.

Kościół Chrystusowy. Kim są ci ludzie?, brak autora, Sopot 1983.

A. Kryszylowicz, M. Weremiejewicz, W. Dwulat, *Alians Ewangeliczny w RP*, wyd. I, Warszawa 2009.

A. Lewczuk, *Kościół Chrystusowy w Polsce* [w:] „Kalendarz Chrześcijanina na rok 1977”, Warszawa 1977, s. 121-127.

M. Libiszowska-Żółtkowska, *Kościół i związki wyznaniowe w Polsce. Mały słownik*, Warszawa 2001.

J. Marciniak, *Nowy pastor w Kościele Chrystusowym. Jest też Rada Starszych*, „Tygodnik Płocki” 2017, nr 15 z 11 kwietnia, s. 24.

J. Mironczuk, *Polityka państwa wobec Zjednoczonego Kościoła Ewangelicznego w Polsce (1947–1989)*, Warszawa 2006.

Z. Pawłowicz, *Kościół i sekty w Polsce*, wyd. I, Gdańsk 1992.

Z. Pawłowicz, *Kościół i sekty w Polsce*, wyd. II, Gdańsk 1996.

Pójdź do Jezusa po nowe przymierze, brak autora, Sopot, B.r.w.

B. Przedpełski, *Społeczność chrześcijańska w Płocku*, „Kurier Mazowiecki” 1993, nr 47 (128) z 28 listopada, s. 6-7.

B. Przedpełski, *Wyznania mniejszościowe w Płocku (II)*, „Kurier Mazowiecki” 1994, nr 23 (156) z 26 czerwca, s. 14.

W. Robinson, *Gdzie stoimy. Powstanie, rozwój i przesłanie religijnego ruchu Kościołów Chrystusowych*, przekład M. Krawczyk, M. Weremiejewicz, Warszawa 1996.

L. Rowicka, „Dziennik Płocki” relacjonuje. *Z Bogiem przez życie idzie się inaczej. Kościół Chrystusowy w Płocku*, „Słowo i Życie” 2018, nr 2, s. 13-15, źródło: <https://dziennikplocki.pl/?p=272667>, 5 kwietnia 2018 r. Wykorzystano za pozwoleniem redakcji „Dziennika Płockiego”.

A. Rumpel, *Religie w Polsce*, Łódź 2009.

H. Sacewicz, *Kościół Zborów Chrystusowych*, „Chrześcijanin” 1988, nr 7-8, s. 24-25.

I. Szychowski, *Płockie Kościoły*, Płock 1996.

A. Tomaszewski, *Niecodzienne wydarzenie – chrzest w Płocku*, „Słowo i Życie” 2002, nr jesień, s. 25.

R. Tomaszewski, *Kościół Chrystusowy w Polsce*, „Chrześcijanin” 1977, nr 7-8, s. 26-30.

H.R. Tomaszewski, *Kościół Chrystusowy w Polsce w latach 1921–1953*, Warszawa 1992.

H.R. Tomaszewski, *Wspólnoty chrześcijańskie typu ewangeliczno-baptystycznego na terenie Polski w latach 1858–1939*, Warszawa 2006.

- H.R. Tomaszewski, *Wyznania typu ewangeliczno-baptystycznego wchodzące w skład Zjednoczonego Kościoła Ewangelicznego w latach 1945–1956*, Warszawa 1991.
- H.R. Tomaszewski, *Zjednoczony Kościół Ewangeliczny 1947–1987*, Warszawa 2009.
- R. Tomaszewski, *Zjednoczenie Kościołów Chrystusowych*, „Kalendarz jubileuszowy Zjednoczonego Kościoła, Ewangelicznego na rok 1963”, Warszawa 1963, s. 91-99.
- J. Wasiak, *Wieści z Płocka – powiększona kaplica*, „Słowo i Życie” 2004, nr 1, s. 22.
- M.R. Weremiejewicz, *Kościół Chrystusowy w Polsce w latach 1921–2006*, Toruń 2014.
- D.N. Williams, D.A. Foster, P.M. Blowers (red.), *The Stone-Campbell Movement: a global history*, Atlanta 2013.
- E.C. Wharton., *Kościół Chrystusowy*, Gdańsk 1984.
- T. Zieliński, *Protestantyzm ewangelikalny. Studium specyfiki religijnej*, Warszawa 2013.
- Zmiany w Płocku*, brak autora, „Słowo i Życie” 2002, nr wiosna, s. 24.
- Z życia Kościoła. Płock (stacja misyjna staje się zborem)*, brak autora, „Słowo i Życie” 2000, nr wiosna, s. 12.

Źródła internetowe

- <https://dziennikplocki.pl/?p=272667> [dostęp: 10.05.2019 r.].
- www.plock.chrystusowi.pl [dostęp: 05.06.2019 r.].
- www.sw.gov.pl/aktualnosci/zaklad-karny-w-plocku-koncert-piotra-plechy-w-zakladzie-karnym-w-plocku [15.06.2019 r.].

THE HISTORY AND ACTIVITY OF THE CHURCH OF CHRIST IN THE TOWN OF PŁOCK

Summary

The subject of this article is the history and activity of the Church of Christ in the town of Płock. It describes two periods of the Church of Christ performance in the oldest Mazovian town. The first period covers the activity of the mission station between the year 1990 and 2000. The second period covers the origin and development of the independent Protestant community from the year 2000 up to contemporary days.

Keywords: Community of Christian in Płock, Church of Christ in the town of Płock, pastor

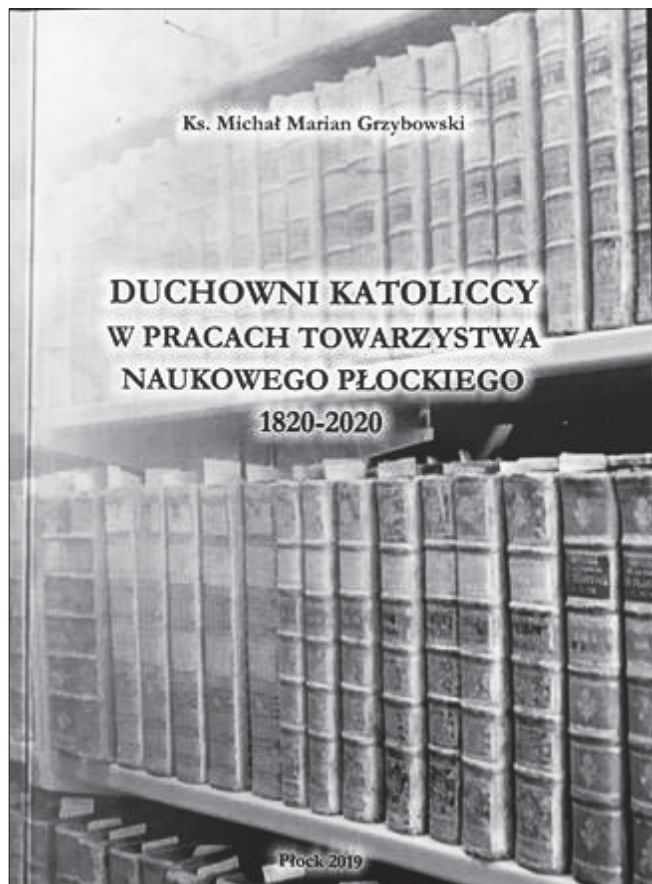
RECENZJA

Michał Marian Grzybowski, *Duchowni katolicy w pracach Towarzystwa Naukowego Płockiego 1820-2020*, wyd. P.P.-H. „Drukarnia” Sp. z o.o. Sierpc, Płock 2019, ss. 104

Badacz dziejów kościoła w Płocku prof. Michał Marian Grzybowski to autor dzieł: *Duchowieństwo diecezji płockiej*, Płock 2008, *Episkopat płocki w latach 1075-2015*, Płock 2015. Napisał też wiele biogramów do *Słownika Polskich Teologów*. Materiały o diecezji płockiej zamieszczał w *Dziejach Płocka* wydanych w 2006 r. Opublikował tu: *Płocki kościół katolicki w Płocku w okresie niewoli narodowej (1793-1918)*, s. 299-335; *Życie Płocka w czasach Drugiej Rzeczypospolitej (1918-1939)*, s. 647-668. W „Płockim Roczniku Historyczno-Archiwalnym” z 1999, T. V, s. 107-113 zamieścił artykuł *Eksterminacja duchowieństwa katolickiego miasta i powiatu płockiego w latach 1929-1945*, pokłosie wcześniejszego opracowania: *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939-1945*, Płock 1982.

Jako członek Towarzystwa Naukowego Płockiego, Wiceprezes Zarządu i prowadzący Seminarium Doktoranckie, interesował się także dziejami i działaczami Towarzystwa. Opublikował też wiele książek o działaczach TNP np. *Biskup Adam Prażmowski pierwszy Prezes Towarzystwa Naukowego w Płocku 1764-1836*, Płock 1995, *Ksiądz Władysław Skierkowski 1886-1941*, Płock 2011, *Ksiądz Władysław Mąkowski „Tomasz Ogończyk” 1885-1945*, Płock 1995 i artykułów między innymi: *Adam Michał Prażmowski (1764-1936) biskup płocki*, „Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny” 1997, t. III, s. 147-154; *Arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski [w:] Honorowi obywatele miasta Płocka*, Płock 1989; *Wkład księdza Ignacego Lasockiego w rozwój Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego w początkach XX wieku*, „Studia Mazowieckie”, 2012, nr 2, s. 23-30.

Z okazji zbliżającej się rocznicy 200-lecia powołania Towarzystwa Naukowego Płockiego ks. prof. Michał Marian Grzybowski opracował i wydał książkę: *Duchowni katolicy w pracach Towarzystwa Naukowego Płockiego 1820-2020*. Nie ulega wątpliwości, że duchowni płocki odegrali znaczącą rolę w dziejach społecznej organizacji jaką było Towarzystwo. Pełnili też wysokie funkcje przyczyniając się do podniesienia rangi społecznej organizacji. Pierwszym prezesem został biskup płocki Adam Michał Prażmowski. Funkcję wiceprezesa pełnił biskup płocki Antoni Julian Nowowiejski. W powstaniu i funkcjonowaniu biblioteki Towarzystwa dużą rolę odegrał ksiądz Tomasz Kowalewski.

Muzeum Towarzystwa zasiliał swymi darami i pomocą materialną ksiądz Ignacy Leonard Lasocki.

W działalności naukowej Towarzystwa Naukowego Płockiego ważną rolę pełnili właśnie księża¹. Oni stanowili trzon elity umysłowej i chętnie włączyli się w nurt działalności organizacji. Biskup Antoni Nowowiejski był autorem pracy *Płock. Monografia historyczna* wydanej jeszcze w niewoli narodowej „ku pokrzepieniu serc”, z własnych środków finansowych. Ksiądz Aleksander Dmochowski Dyrektor Muzeum chętnie pomagał w inwentaryzacji zabytków zgromadzonych przez Towarzystwo. Ksiądz Władysław Mąkowski wiceprezes Towarzystwa od 1932 roku, dyrektor Biblioteki Diecezjalnej, posł na sejm, wygłosił wiele odczytów i opublikował wiele materiałów dotyczących historii Płocka. Podobnie ks. Józef Umiński nauczyciel akademicki, historyk, autor *Historii kościoła*, przewodniczący wydziału historycznego. Inni księża wykładowcy Seminarium Duchownego w Płocku, jak: ks. Józef

¹ A. Stogowska, *Rola intelektualna i kulturowa Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1820-1939*, Płock 1998.

Michalak, ks. Piotr Kontecki pedagog, kapelan Wojska Polskiego, ks. Franciszek Klimkiewicz filozof, pedagog, redaktor „Głosu Płockiego”, ks. Ignacy Marciniak organizator wycieczek krajoznawczych, wygłaszali odczyty, nadając działalności Towarzystwa wysoką rangę naukową w różnych dziedzinach. Ksiądz Bronisław Lutyński pedagog i wychowawca młodzieży, założyciel Instytutu Psychologicznego w Płocku ściśle współdziałał z Towarzystwem.

W okresie międzywojennym zachwylił swymi badaniami nad Kurpiami ksiądz Władysław Skierkowski. Ksiądz ujmował swych słuchaczy prezentując na posiedzeniach stowarzyszenia pieśni i zwyczaje kurpiowskie. Mimo trudnej sytuacji finansowej Towarzystwo zdecydowało się wydać prace księdza Skierkowskiego. W dziedzinie muzyki zastąpił też ks. Eugeniusz Gruberski kompozytor, redaktor czasopisma „Śpiew Kościelny”, twórca szkoły dla organistów w Płocku. Podobnie ks. Kazimierz Starościński twórca hejnału płockiego, kompozytor i pedagog w Seminarium Duchownym.

Wszyscy oni byli ludźmi wysoko wykształconymi, kilku po studiach w Rzymie. Działalność ich przyczyniła się do podniesienia rangi naukowej organizacji społecznej.

II wojna światowa i eksterminacja duchownych przyczyniła się do śmierci wielu duchownych diecezji płockiej. Represje objęły również wszystkie płockie instytucje. W warunkach wojennych Towarzystwo nie mogło działać. Przejęte przez niemieckiego okupanta zbiory Towarzystwa szczęśliwie ocalały, gdyż planował on na ich bazie powołać ośrodek kultury niemieckiej.

Okres po II wojnie był dla Towarzystwa także trudnym okresem. Upaństwowiono zbiory muzealne, a na ich bazie powstało Muzeum w Płocku. Zniszczenia wojenne kultury polskiej, a zwłaszcza straty bibliotek warszawskich sprawiły, że władze planowały zabranie płockich zbiorów do Warszawy. Szczęśliwie manewr ten nie został zrealizowany. W Towarzystwie Naukowym Płockim działali wówczas księża, którzy przeżyli obozy koncentracyjne. Do Płocka z Dachau powrócił ksiądz Józef Góralski polonista, absolwent Uniwersytetu Warszawskiego, dyrektor Niższego Seminarium, który został członkiem Zarządu Towarzystwa. Podobnie ocalały więźni obozów ks. Lech Grabowski, Dyrektor Muzeum Diecezjalnego, służył swą radą i życzliwością.

Znany w Płocku organizator pomocy dla ludności cywilnej w okupowanym mieście, proboszcz parafii św. Bartłomieja, radny miejski ks. Seweryn Wyczółkowski, okazał wiele życzliwości organizacji społecznej jaką było Towarzystwo. Organizację wspierali również biskupi płoccy: Tadeusz

Zakrzewski, a biskup Bogdan Sikorski współpracował z prezesem Jakubem Chojnackim. Można go było spotkać w pokojach Towarzystwa. Biskup Stanisław Wielgus za swą działalność na rzecz organizacji otrzymał honorowe członkostwo TNP. Obecny biskup Piotr Libera często bywa na spotkaniach i odczytach wygłaszając okolicznościowe przemówienia.

Podobnie, jak w okresie międzywojennym, księża diecezji płockiej stali się podporami poczynąń intelektualnych Towarzystwa. Ksiądz prof. Wojciech Góralski był członkiem Zarządu Towarzystwa (1981-1992), a w latach 1990-1991 wiceprezesem. Podobnie ks. prof. Michał Marian Grzybowski wiceprezes (2002-2018) i prowadzący Seminarium Doktorancie. Oni także ponieśli ciężar pracy naukowej wydając wiele prac badawczych. W wydaniach Dziejów Płocka obydwaj opublikowali wyniki swych badań. Publikowali także w „Notatkach Płockich”, a ich dorobek jest wielki. Wspierali Towarzystwo swymi wystąpieniami i nadawali kierunek przyszłym badaniom. Do tego typu członków zaliczyć także trzeba dyrektora Biblioteki i Archiwum Diecezjalnego historyka mediewistę ks. Tadeusza Żebrowskiego.

W życiu i działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego przewinęło się wielu księży proboszczów parafii płockich, profesorów Seminarium Duchownego, pracowników Muzeum Diecezjalnego i Biblioteki Diecezjalnej oraz innych polskich uczelni np. ks. prof. Daniel Brzeziński, ks. prof. Ireneusz Mroczkowski, ks. prof. Andrzej Grelkowski, ks. prof. Waldemar Graczyk, ks. prof. Janusz Mariański i inni.

W dorobku Towarzystwa funkcjonują jako prowadzący ciekawe wykłady, sekcje Towarzystwa i prowadzący badania naukowe. Jak napisał ks. M.M. Grzybowski „wzbogacają potencjał naukowy Towarzystwa”.

Książka *Duchowni katolicycy w pracach Towarzystwa Naukowego Płockiego* składa się z dwóch części. W I części autor omówił działalność księży w trzech zasadniczych okresach działalności Towarzystwa: w latach 1820-1830 nazwanym przez autora: *Pierwszy okres działalności Towarzystwa*; w latach 1907-1945 *Działalność Towarzystwa w latach 1907-1945* oraz w latach 1945-2020 *Obecność Duchowieństwa w Towarzystwie od 1945 r.*

Po rozdziałach dotyczących działalności Towarzystwa zaprezentowano sylwetki poszczególnych działaczy. *Rozdział Adam Michał Prażmowski senator, polityk, biskup płocki, prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego 1764-1836* składa się z trzech podrozdziałów: *Działalność i świecka kariera Prażmowskiego, Kościelna działalność Prażmowskiego,*

Prezesura w Towarzystwie Naukowym Płockim i jest najobszerniejszym opracowaniem z grona prezentowanych działaczy s. 24-35.

Następne to: *Antoni Julian Nowowiejski 1858-1941*, *Tomasz Kowalewski 1857-1927*, *Ignacy Leonard Lasocki 1860-1933*, *Ks. Władysław Skierkowski 1886-1941*, *Ks. Władysław Tomasz Mąkowski 1885-1945*, *Tadeusz Żebrowski 1925-2014*, s. 43-90.

Opracowanie o poszczególnych księżach otwiera biskup A. M. Prażmowski. To jemu autor poświęcił najwięcej uwagi.

**Adam Michał Prażmowski senator, polityk,
biskup płocki, prezes Towarzystwa
Naukowego Płockiego (1764-1836)**

Jego ojciec Franciszek był kasztelanem zakroczymskim. Adam nauki pobierał w kolegium pijarów w Warszawie. Studiował też w Rzymie. Po powrocie został prepozytem kapituły płockiej i kanonikiem warszawskim. Działal w Izbie Edukacyjnej, a po utworzeniu Królestwa Polskiego został referendarzem Stanu. 17 lutego 1817 roku otrzymał godność biskupa płockiego. Jako biskup wszedł do Senatu Królestwa Polskiego. Cieszył się opinią człowieka światłego i wykształconego. Był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk, a po powstaniu listopadowym prezesem. Zastąpił jako mistrz kazań. Był autorem wielu publikacji m.in. *Wiadomość o najdawniejszych dziejopisach polskich* wydanej w 1811 r. W 1820 roku został prezesem utworzonego w Płocku Towarzystwa Naukowego Płockiego przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej. Służył swymi radami sekretarzowi Towarzystwa Kajetanowi Morykoniemu rektorowi Szkoły Wojewódzkiej Płockiej. Prażmowski był inicjatorem badań archeologicznych w katedrze płockiej w celu poszukiwania szczątków władców polskich w 1825 r., co stanowiło akt odwagi wobec ówczesnego świata². Uroczystość pochówku władców była manifestacją i przypomnieniem ojczyzny historii. Prażmowski poparł powstanie listopadowe, pisząc odezwę do wiernych i duchowieństwa popierające zryw narodowy, przez co popadł w niełaskę cara i władz Królestwa Polskiego. Zmarł w Warszawie w 1836 r. w osamotnieniu.

Antoni Julian Nowowiejski (1858-1941)

Urodził się 11 lutego w Lubieniu k. Opatowa, w rodzinie inteligenckiej. Uczęszczał do gimnazjum w Radomiu. W 1873 roku rodzina przeniosiła się do Płocka i Antoni wstąpił do Seminarium

Duchownego. Wystąpił do Akademii Duchownej do Petersburga, którą ukończył i wrócił do Płocka. W 1881 roku otrzymał święcenia kapłańskie i został nauczycielem seminaryjnym. Został wikariuszem generalnym diecezji płockiej, a w 1908 roku biskupem płockim. Papież w 1930 r. mianował go arcybiskupem tytularnym. Interesowała go historia i teologia. Opracował pięciotomowe dzieło *Wykład liturgii kościoła katolickiego*. Był inicjatorem i założycielem wielu pism np. „*Hasła Katolickiego*”, „*Mazura*”, „*Głosu Mazowieckiego*”. Był znanym w Płocku społecznikiem. Czynny w stowarzyszeniach charytatywnych i patriotycznych. Został członkiem, a później wiceprezesem TNP, a od 1931 r. członkiem honorowym oraz przewodniczącym wydziału historycznego. Inicjator utworzenia przy Towarzystwie Wydziału Pracy Naukowej. Jego *Płock. Monografia historyczna* wydana w 1917 roku, oparta na archiwaliach stanowi unikalne dzieło historyczne napisane w czasie niewoli narodowej, ku pokrzepieniu serc³. W czasie II wojny światowej aresztowany przez Niemców, zamordowany w obozie w Działdowie w 1941 r. Beatyfikowany przez Ojca Świętego Jana Pawła II 13 czerwca 1999 roku.

Tomasz Kowalewski (1857-1927)

Urodził się 2 października w Kuczborku, gdzie jego ojciec był burmistrzem. Uczył się w Mławie, a potem w Płocku. W 1874 wstąpił do miejscowego Seminarium Duchownego. W 1879 otrzymał święcenia kapłańskie. Został wikariuszem w katedrze płockiej i wicedziekanem kolegium wikariuszy. Otrzymał godność kanonika generalnego i prałata. Był nauczycielem religii w Gimnazjum Żeńskim, Seminarium Duchownym i II Gimnazjum Męskim. Opublikował kilka podręczników szkolnych i katechizmów. Był założycielem Muzeum Diecezjalnego. Publikował też artykuły w „*Przeglądzie Katolickim*”, „*Miesięczniku Pastorskim Płockim*” i „*Echach Płockich*”. Jako bibliotekarz kapituły płockiej porządkował zbiory biblioteki katedralnej. Przyczynił się do przekazania zbiorów bibliotecznych Gustawa Zielińskiego do Płocka i przekazania ich do Towarzystwa Naukowego Płockiego, o czym napisał w „*Echach Płockich i Łomżyńskich*”, 1905 r., nr 46,47,48,57 w artykule *Sprawa Biblioteki Zielińskich, sprawozdanie*. Przez co przyczynił się do reaktywowania działalności Towarzystwa w 1907 roku. Pomagał także Stefanowi i Halinie Rutskim w porządkowaniu zbiorów Biblioteki Skępskiej.

² A. Stogowska, *Poszukiwania szczątków polskich władców w katedrze płockiej w 1825 r.*, „*Acta Archeologica Lodzensia*”, 2007, nr 53, s. 113-120.

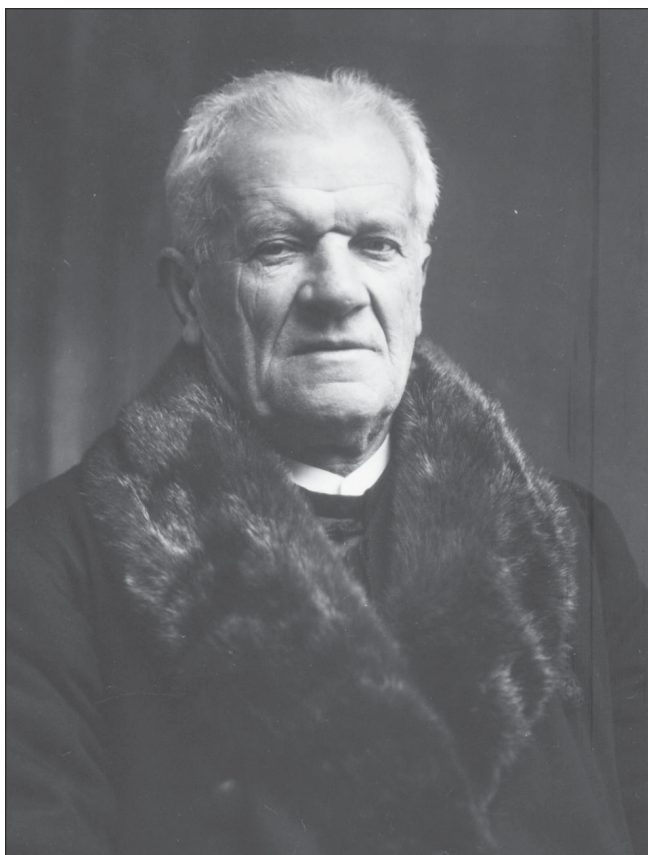
³ A. Stogowska, *Antoni Julian Nowowiejski biskup płocki propagator badań historycznych, autor monografii o Płocku*, „*Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny*”, 1996 T. II, s. 129-138 i *Arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski autor monografii o Płocku*, „*Notatki Płockie*”, 1992, nr 3, s. 25-30.

Ignacy Leonard Lasocki (1860-1933)

Urodził się w Rycharcicach Wielkich k. Płocka, pochodził z rodziny ziemiańskiej. Nauki pobierał w rodzinnym domu i w Gimnazjum Rządowym w Płocku. W 1878 roku wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku. Po jego ukończeniu wystąpił na studia do Rzymu – Uniwersytet Gregoriański, gdzie uzyskał stopień doktora prawa. Świecenia otrzymał w 1887 roku. Po powrocie do Płocka został sekretarzem biskupa Henryka Kossowskiego. Był duszpasterzem w Słupnie, Rokiciu, Baboszewie i Róźnie. Został sędzią surogatem w Konsystorzu płockim. W roku 1907 został obdarzony godnością kanonika katedralnego, a w 1908 r. otrzymał godność prałata papieskiego. Należał do aktywnie działających społeczników⁴. W czasie I wojny światowej był prezesem Komitetu Obywatelskiego pomagającemu ludności cywilnej. W 1907 roku założył Zakład opiekuńczo-wychowawczy św. Stanisława, zwany popularnie „Stanisławówką”. Był propagatorem polskiego szkolnictwa, należał do założycieli Szkoły Udziałowej później Gimnazjum Żeńskiego im. Reginy Żółkiewskiej. Aktywnie działał w TNP zwłaszcza przy tworzeniu muzeum. Przekazał wiele eksponatów. Drukował apele o przekazywanie do muzeum dorobku kultury polskiej. Dużo publikował w płockich czasopismach i wydawał drobne opracowania np. *Kochana Rusia*. Należał do najbardziej znanych i szanowanych obywateli miasta, a jego pogrzeb stał się manifestacją publiczną.

Ks. Władysław Skierkowski (1886-1941)

Urodził się w Głuzku pod Mławą. Ukończył miejscową szkołę ludową. Uczył się muzyki pod kierunkiem księdza Eugeniusza Gruberskiego w Płocku. Wstąpił do Seminarium Duchownego. W 1912 roku uzyskał święcenia kapłańskie i został wysłany jako wikary do Myszynca. Z pasją oddawał się zbieraniu pieśni ludowych i obrzędów kurpiowskich. Doceniając jego trud w dziedzinie etnografii, zaproszono księdza do TNP. Prezes Aleksander Maciesza, sam entuzjasta kurpiowszczyzny, podziwiał jego trud i zaangażowanie. Prelekcje i koncerty księdza Skierkowskiego cieszyły się dużym powodzeniem i były nową formą popularyzacji etnografii. W „Roczniku TNP” ksiądz Skierkowski opublikował artykuł *Puszcza Kurpiowska w pieśni*, a po uzyskaniu dotacji Towarzystwo wydrukowało książki *Puszcza Kurpiowska w pieśni* i *Wesele na Kurpiach*⁵. Wielką popularność

Ksiądz prałat Ignacy Lasocki, 1930 r.
Zbiory Archiwum Towarzystwa Naukowego Płockiego

w kraju i za granicą zyskało widowisko *Wesele na Kurpiach* opracowane przez Skierkowskiego, wystawione w Płocku w 1928 r. Od 1925 r. Skierkowski był proboszczem w Imielnicy, gdzie zbudował kościół. W czasie okupacji niemieckiej w 1941 roku został aresztowany i zamordowany w obozie w Działdowie.

Ks. Władysław Tomasz Mąkowski (1885-1945)

Urodził się we wsi Białoskóry w parafii Goleyszyn, w powiecie sierpeckim. Pierwsze nauki pobierał w szkole w Goleyszynie, a następnie uczył się w Gimnazjum Gubernialnym w Płocku. Po jego ukończeniu w 1903 r. wstąpił do Seminarium Duchownego. Studiował też w Rzymie. Powrócił w 1909 r. i otrzymał święcenia kapłańskie. Wysłany na parafię do Górowa w dekanacie ostrołęckim, spotkał się z proboszczem Antonim Brykczyńskim, wykładowcą historii i literatury w seminarium płockim. To miało wielki wpływ na ukształtowanie młodego księdza. W 1912 roku Mąkowski został przeniesiony na parafię do Rypina. Był aktywnym działaczem Polskiej Macierzy Szkolnej i w 1919 roku został dyrektorem Progimnazjum Męskiego w Rypinie. Należał do Narodowej Demokracji, a w 1918 został posłem Sejmu Ustawodawczego jako poseł ziemi dobrzyńskiej z ramienia Związku Ludowo-Narodowego. W 1922

⁴ A. Stogowska, *Ksiądz Ignacy Lasocki (1860-1933) miłośnik sztuki, społecznik płocki* [w:] *Edukatorzy wychowankowie szkoły płockiej zwanej „Małachowianką”*, Płock 2016, s. 99-113.

⁵ A. Stogowska, *Ksiądz Władysław Skierkowski badacz Kurpiowszczyzny*, „Notatki Płockie” 1995, nr 3 s. 22-25.

powrócił do Płocka i objął stanowisko dyrektora Archiwum i Biblioteki Diecezjalnej. Został członkiem TNP, a od 1933 r. był wiceprezesem. Aktywnie pracował na niwie historii. Wygłaszał referaty na sekcji historycznej np. *O Aleksandrze biskupie płockim 1129-1156, Stanisław Łubieński biskup płocki jako bibliofil, Przemysł i handel w Płocku na przełomie XV i XVI w., Nazwy topograficzne na Mazowszu Płockim, Drukarnie, druki i księgarnie w Płocku w okresie lat 1809-1867, Budownictwo kościołów na Mazowszu Płockim w okresie 1863-1935*. Prace swe publikował w płockich czasopismach. Był autorem ponad 100 artykułów. Pracę swego życia *Kodeks dyplomatyczny norbertanek płockich* pozostawił w rękopisie. Podczas II wojny ukrywał się. Był sekretarzem biskupa Czesława Kaczmarka w Kielcach, gdzie zmarł.

Tadeusz Żebrowski (1925-2014)

Urodził się we wsi Brodowo-Wity w parafii Winnica koło Pułtuska w rodzinie ziemiańskiej. Rodzice, a zwłaszcza ojciec, aktywnie działali w różnych stowarzyszeniach. Do szkoły uczęszczał w Strzegocinie, a następnie w Warszawie. Uczęszczał do Gimnazjum Lelewela. II wojna przerwała naukę i wrócił w rodzinne strony. Rodzice angażowali się politycznie. Należeli do Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej. Także syn angażował się w tych organizacjach. W 1946 r. rodzina była aresztowana przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa. Po uwolnieniu z więzienia Tadeusz ukrywał się. W 1947 roku jako ekstern otrzymał świadectwo dojrzałości w Warszawie. Zdecydował się na studia w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku. Był zdolnym i wyróżniającym się studentem. W 1952 r. otrzymał święcenia kapłańskie i został skierowany na studia historyczne do Krakowa w Uniwersytecie Jagiellońskim. Studiował teologię i historię. W 1957 roku został dyrektorem Biblioteki Seminaryjnej i Archiwum Diecezjalnego. Uczył religii w płockich szkołach, a w Seminarium Duchownym wykładał historię. Od 1960 roku był członkiem TNP. Brał udział we wszystkich formach popularyzacji wiedzy: odczytach, sympozjach, zebraniach. Był cenionym autorem wielu prac z dziedziny wieków średnich. Publikował w „Notatkach Płockich” np. *Pochodzenie i genealogia rodziny Zielińskich herbu Świnka ze Skępego od początku XVII wieku, Przodkowie i rodzina Antoniego Juliana Nowowiejskiego, biskupa płockiego* i inne. Opracowania swe drukował w *Polskim Słowniku Biograficznym*, „Studiach Płockich”, „Biuletynie Historii Sztuki”. W 1976 r. ukazała się praca *Zarys dziejów diecezji płockiej*. W wydanych w 1973 i 1978 roku *Dziejach Płocka* opublikował:

Ksiądz Tadeusz Żebrowski
Fot. M. Wróbel, zbiory Towarzystwa Naukowego Płockiego

Stolica książąt mazowieckich i płockich w latach 1138-1495 i Mazowsze i Płock w wieku XII i pierwszej połowie XIII w. Był cenionym członkiem wielu polskich towarzystw: Polskiego Towarzystwa Historycznego, Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Uczestniczył w zjazdach, wygłaszał referaty, zabierał głos w dyskusji. W 2001 przeszedł na emeryturę. Zmarł w 2014 roku.

Książka wydana przez P.P.-H. „Drukarnię” w Sierpcu posiada bogatą szatę graficzną. Ilustrowana jest wizerunkami czarno-białymi i kolorowymi osób prezentowanych. Można się domyślać, że kolorowe portrety to współczesne obrazy, gdyż nie podano ich autorów. Nie podano też miejsca pochodzenia portretów.

W spisie treści i w opracowaniach przy jednych duchownych podano „Ks.” np. „Ks. Władysław Skierkowski”, „Ks. Władysław Tomasz Mąkowski”, przy innych księżach tylko nazwisko np. „Antoni Julian Nowowiejski”, „Tomasz Kowalewski”, „Ignacy Leonard Lasocki”, „Tadeusz Żebrowski”. Należałoby raczej ujednolicić pisownię.

Rozdział o biskupie A.M. Prażmowskim autor opatrzył przypisami, natomiast biogramy innych księży przypisów nie posiadają, a szkoda. Podano jedynie na zakończenie literaturę.

Na stronie 51 w słowniku biograficznym *Płocczanie znani i nieznani* podano autorstwo A. Papierowskiego i J. Szczepańskiego zamiast J. Stefańskiego. To zapewne pomyłka, gdyż wpisy tej książki w innych rozdziałach są prawidłowe.

Książka prof. M.M. Grzybowskiego ukazuje, jak wielki wpływ na działalność TNP wywarli duchowni katoliccy. To oni, przedstawiciele elity umysłowej, wyznaczali kierunki działań i realizowali program organizacji. Przyczynili się do rozwoju intelektualnego i kulturalnego nie tylko Towarzystwa, ale i miejscowego środowiska. Podkreślić także należy,

że w ramach Towarzystwa działali przedstawiciele różnych grup inteligencji płockiej: prawnicy, lekarze, pedagodzy, ziemianie. Należy podziwiać ich współpracę. Wszyscy przyczynili się do rozwoju społecznej organizacji.

W opracowaniu zamieszczono biogramy tylko kilku księży, którzy niewątpliwie przyczynili się do rozwoju organizacji. Jednak czytając o tych przykładowych postaciach, czuje się niedosyt opracowania i namawiałabym autora do następnych opracowań, szczególnie do okresu po 1945 roku, co dawałoby obraz pełnej działalności duchownych.

Anna Maria Stogowska

**BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO
ZA OKRES 1 X – 31 XII 2018 R.**

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

1. **Bibliografia** Mazowska Płockiego za okres 1X – 31 XII 2017 r. / oprac. Izabela Istał, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. // Notatki Płockie. – 2018, nr 4/257, s. 52-71

Czasopisma regionalne

2. **Aktualności** Teatru Płockiego / red. kolegium. – 2018, [R.11], nr wrzesień-grudzień. – Płock: Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego, 2018. – Dwumies.
3. **Auto** Kurier Płock i region: informator motoryzacyjno-reklamowy. – 2018, [R. 19], nr 10-12. – Płock: [b.w.], 2018. – Mies.
4. **Biezuńskie** Zeszyty Historyczne / [Przewod. kolegium red. Wiktor Mieszkowski]. – Nr 32(2018). – Biezuń: Muzeum Małego Miasta w Biezuńcu, Oddział Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, 2018. – Rocz. – ISSN 1231-0212
5. **Biuletyn** Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2018, [R. 8], nr Wydanie na zakończenie kadencji. – Gostynin: Powiat Gostyniński, 2018.
6. **Biuletyn**. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku / red. nacz. Joanna Sokołowska. – 2018, [R.28], nr 3(136). – Płock: OIL, 2018. – Kwart. – ISSN 1509-0051
7. **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy / red. Anna Węglińska, Katarzyna Kozakowska. – 2018, nr 4. – Warszawa: Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy; Wojewódzki Urząd Pracy, 2018. – Kwart.
8. **Biuletyn** Muzealny: kwartalnik Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nacz. Leonard Sobieraj. – 2018, [R.14], nr 48. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2018. – Niereg. – ISSN 1734-6935
- Secesja, Art Déco, Regionalizm.
9. **Biuletyn** Obserwatorium Integracji Społecznej / Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej. – 2018, nr 2. – Warszawa: MCPS Wydział ds. Badań Społecznych, 2018. – Półroc. – ISBN 2083-8883
- Tyt. dod.: Ocena zasobów pomocy społecznej.
10. **Czas** Wisły: oficjalny magazyn piłkarskiej Wisły Płock. – 2018, nr 103-106. – Płock: Wisła Płock S.A., 2018. – Niereg.
11. **Echo** Gąbina: kwartalnik miasta i gminy Gąbina / red. zespół. – 2018, [R. 23], nr 4. – Gąbina: UMiG, 2018. – Kwart. – ISSN 2354-0222
12. **Ekstra** Sierpc: Sierpc, Gozdowo, Mochowo, Rościszewo, Szczutkowo, Zawidz / red. nacz. Anna Matuszewska. – 2018, [R. 2], nr 30-35. – Sierpc: Słowem namalowane Anna Matuszewska, 2018. – Dwutyg.
13. **eWyszogrod.pl**: Czerwińsk, Bodzanów, Bulkowo, Mała Wieś, Młodzieszyn, Radzanowo, Wyszogrod, Zakroczym, Brochów / red. nacz. Paweł Kłobukowski. – 2018, [R. 5], nr 50-53. – Wyszogrod: Boruta Motors P. Kłobukowski, 2018. – Niereg. – ISSN 2544-476X
14. **Fundusze** Europejskie na Mazowszu: Biuletyn Informacyjny Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020 / red. Jerzy Gontarz, Agata Rokita. – 2018, [R. 5], nr 4. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2018. – Kwart. – ISSN 2391-4629
15. **Gazeta** Łącka: Informator Urzędu i Rady Gminy w Łącku / red. zespół. – 2018, [R. 24], nr 2(70). – Łąck: UG, 2018. – Niereg. – ISSN 22999-0372

16. **Gazeta** Samorządność / red. nacz. Paweł Dąbrowski. – 2018, nr 36-39. – Warszawa: MPG Media, 2018. – Niereg. – ISSN 2299-7008
- Gazeta bezpłatna.
17. **Gazeta** Samorządowa Gminy Bodzanów / red. zespół. – 2018, [R. 4], nr grudzień. – Bodzanów: Urząd Gminy Bodzanów, 2018. – Niereg.
18. **Gazeta** Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica / red. nacz. Kamila Bielińska. – 2018, [R.25], nr 48. – Płock: SWPW, 2018. – Półroc. – ISSN 1425-2740
19. **Gazeta** Wyborcza / red. nacz. Adam Michnik. – 2018, nr 228-303. – Warszawa: Agora SA, 2018. – Dz. – ISSN 0860-908X
- Zawiera dod. „Gazeta Wyborcza Płock”; red. nacz. Arkadiusz Adamkowski.
20. **Gazeta** Zawidzka: gazeta samorządowa gminy Zawidz / red. Urząd Gminy Zawidz. – 2018, [R. 3], nr 5. – Zawidz: Urząd Gminy, 2018. – Kwart. ISSN 2543-6236
21. **Głos** Słupna: Miesięcznik Samorządowy Gminy Słupno / red. zespół. – 2018, [R. 14], nr 27(62)-29(64). – Słupno: Gminny Ośrodek Kultury, 2018. – Mies. – ISSN 2544-6290
22. **Go!** miesięcznik Grupy ORLEN. – 2018, [R.1], nr 6-8. – Płock: PKN ORLEN SA, 2018. – Mies.
23. **Gość** Niedzielnny: tygodnik katolicki / red. nacz. ks. Adam Pawlaszczyk. – 2018, [R.95], nr 40-52. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2018. – Tyg. – ISSN 0137-7604
- Zawiera dod. „Gość Płocki”. Od nr 5/2018 zmiana red. nacz.
24. **Humanizacja** Pracy / Fundacja Humanizacja Pracy, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku; [red. nauk. Małgorzata Baran]. – 2018, nr 4 (294). – [S.l.]: FHP; Płock: SWPW, 2018. – Kwart. – ISSN 1643-7446
25. **Ilustrowany** Kurjer Płocki: Organ Polityczno-Społeczny Ziemi Mazowieckiej / red. Grzegorz Gołębiowski. – 2018, [R.1], nr 1. – Płock: Polski Koncern Naftowy ORLEN, 2018. – Niereg. Egzemplarz bezpłatny Jubileuszowy. Orlen dla Płocka w 100. lecie odzyskania Niepodległości.
26. **Informacje** SUTW w Płocku / red. zespół. – Zeszyt 14 (2017/2018). – Płock: Stowarzyszenie Uniwersytetu Trzeciego Wieku, 2018.
27. **Informator** Gminy Mochowo: Biuletyn Samorządu Gminnego / red. zespół. – 2018, [R. 4], nr 5. – Mochowo: Urząd Gminy, 2018. – Rocz.
28. **Informator** Samorządowy Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Odolczyk, Anna Syperek, Sylwia Seklecka. – 2018, [R.2], nr 10(12)-12(14). – Sochaczew: Starostwo Powiatowe, 2018. – Mies.
29. **Inżynier** Mazowsza / [Przewodniczący Rady Programowej: Mieczysław Grodzki]. – Nr 1(71)-6(76). – Warszawa: Mazowiecka Okręgowa Izba Inżynierów Budownictwa, 2018. – Dwumies. – ISSN 2083-0610
30. **KNC** Króluj Nam Chryste: ogólnopolski miesięcznik dla ministrantów / red. nacz. Michał Bondyra. – 2018, nr 4(15). – Poznań: Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha, 2018. – Mies. – ISSN 1732-4556
- Tyt. dod.: Króluj Nam Chryste – Zawiera dod. „Pismo Duszpasterstwa Służby Liturgicznej Diecezji Płockiej”.
31. **Kurier** Gminy Bulkowo / red. zespół. – 2018, [R. 6], nr 4-5. – Bulkowo: Urząd Gminy Bulkowo, 2018. – Kwart. – ISSN 2353-2165
32. **Kurier** Sierpecki / red. nacz. Sylwia Krupińska. – 2018, [R. 10], nr 40-51. – Sierpc: Media Serwis, 2018. – Tyg. – ISSN 2080-1556

33. **Lokalna** Gazeta Kutna i Regionu: plus Łęczyca, Gostynin / red. nac. Patryk Ślęzak. – 2018, [R. 10], nr 480-491. – Kutno: „IMEDIA”, 2018. – Tyg. – ISSN 2080-2269
34. **Mariawita**: pismo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów / red. Kolegium. – 2018, [R.60], nr 9/10-11/12. – Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów, 2018. – Mies. – ISSN 0209-3103
35. **Mazowiecka** Szwajcaria: Brudzeń Duży zaprasza: bezpłatne pismo społeczno-kulturalne Towarzystwa Przyjaciół Gminy Brudzeń im. Pawła Włodkowica / red. nac. Andrzej Dwojnych. – 2018, [R. 16], nr 3(72-72)-4(74-75). – Brudzeń Duży: TPGB, 2018. – Kwart. – ISSN 1642-9214
36. **Mazowiecki Rynek Pracy**: Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie / red. nac. Wiesława Lipińska. – 2018, R. 15, nr 6. – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2018. – Dwumies. – ISSN 2082-856X
37. **Mazowsze**. Serce Polski Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego / red. nac. Paweł Burlewicz. – 2018, nr 10-12. – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2018. – Mies. – ISSN 2544-6738
38. **Mazowsze**: Studia Regionalne / red. nac. Krzysztof Opolski. – 2018, nr 26, 27. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2018. – Niereg. – ISSN 1689-4774
39. **Meritum**: Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. nac. Janina Ziętek. – 2018, nr 4. – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2018. – Kwart. – ISSN 1896-2521
40. **Merkury** / red. zespół. – 2018, nr 21-22. – Płock: Zespół Szkół Ekonomiczno-Kupieckich im. Ludwika Krzywickiego, 2018. – Niereg.
41. **MiastOlŻyje**: płocki miesięcznik kulturalny / oprac. Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki i Wydział Promocji i Informacji Urzędu Miasta Płocka. – 2018, [R. 7], nr 10-12 + Informator Społeczny Płock 2018: Budżet obywatelski Płocka, Jeździmy całą trasą, Galeria Miodowa. – Płock: Urząd Miasta, 2018. – Mies.
42. **Miejski Zeszyt Statystyczny** / przyg. w Referacie Strategii i Planowania w składzie: Małgorzata Kansy, Maria Sierand, pod kier. Piotra Niestuchowskiego. – 2018, nr 25. – Płock: Urząd Miasta Płocka Wydział Rozwoju i Polityki Gospodarczej Miasta, 2018. – Rocz. – ISSN 2080-8372
43. **Miesięcznik Pastorski Płocki**: organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Dariusz Malczyk. – 2018, [R.103(113)], nr 10-12. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2018. – Mies. – ISSN 0209-3642
44. **Moda** na Mazowsze: 9 Forum Rozwoju Mazowsza / [wstęp] Dorota Zbińkowska. – 2018, [październik]. – Warszawa: Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna, 2018. – Niereg.
Egzemplarz bezpłatny
45. **Nasz Gostynin**: biuletyn miejski / red. zespół. – 2018, [R. 7], nr 8(43). – Gostynin: Gmina Miasta Gostynina. Wydział Promocji Miasta i Ochrony Zdrowia 2018. – Kwart. – ISSN 2081-4364
46. **Nasz Płock**: bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2018, [R.15], nr 6(124)-8(126). – Płock: Wydawnictwo MA-ROW – Jan Bolesław Nycek, 2018. – Niereg. – ISSN 1731-5484
47. **Nasz Sierpc**: biuletyn Rady i Burmistrza / red. zespół. – 2018, nr 3-4. – Sierpc: Urząd Miasta, 2018. – Kwart.
48. **Nasza Biała Rodzina**: Parafia p.w. św. Jadwigi Śląskiej w Białej. – 2018, [R. 1], nr 1-5. – Stara Biała: Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jadwigi Śląskiej w Białej, 2018.
49. **Nasza Gmina**: informator Gminy Stara Biała / red. zespół. – 2018, [R.8], nr 3-4. – Stara Biała: Urząd Gminy, 2018. – Kwart.
50. **Nasza Gmina Nasze Miejsce**: miesięcznik wydawany przez Gminę Mała Wieś. – 2018, [R. 7], nr 18. – Mała Wieś: [Gmina Mała Wieś], 2018. – Niereg.
51. **Nasza Gmina Radzanowo**: bezpłatny kwartalnik samorządowy / red. zespół. – 2018, [R. 8], nr 26. – Radzanowo: Urząd Gminy, 2018. – Kwart. – ISSN 2084-0853
52. **Nasza Katedra**: biuletyn Parafii św. Zygmunta w Płocku. – 2018, nr 7(60)-19(72). – Płock: Parafia św. Zygmunta, 2018. – Tyg.
53. **Nasze Korzenie**: półrocznik popularnonaukowy Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Tomasz Kordala. – 2018, [R.8], nr 15. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2018. – Półrocz. – ISSN 2084-2600
54. **Notatki Płockie**: kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Grzegorz Gołębiewski]. – 2018, [R.62], nr 4/257. – Płock: TNP, 2018. – Kwart. – ISSN 0029-389X
55. **PetroNews** / red. nac. Agnieszka Stachurska. – 2018, [R.6], nr 19-24. – Płock: PR-image na podstawie umowy franczyzowej z Extra Media Sp. z o.o., 2018. – Dwutyg. – ISSN 2352-0863
56. **Pielęgniarstwo w Opiece Długoterminowej=Long-Term Care Nursing**: kwartalnik międzynarodowy / [red. nac. Mariola Głowacka]. – 2018, [R.3], nr 04. – Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2018. – Kwart. – ISSN 2450-8624
- Streszcz. w jęz. ang.
57. **Płoczek**: bezpłatny dodatek do gazety PetroNews. – 2018, nr 16(18)-18(20). – Płock: [b.w.], 2018. – Niereg.
58. **Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny**: Archiwum Państwowe w Płocku; [red. nac. Tomasz Piekarski]. – 2018, T. 10(2018). – Płock: AP, 2018. – Rocz. – ISSN 1426-4684
59. **Powiat Płocki Dobrze Ułożony**: magazyn informacyjny powiatu płockiego: Bielsk, Bodzanów, Brudzeń Duży [...]. – 2018, [R.4], nr 14. – Płock: Rada i Zarząd Powiatu w Płocku, 2018. – Niereg. – ISSN 1507-6652
60. **Praca i Rozwój**: Biuletyn Miejskiego Urzędu Pracy w Płocku / red. nac. Krzysztof Buczkowski. – 2018, [R.2], nr 4(8). – Płock: Miejski Urząd Pracy w Płocku, 2018. – Kwart. – ISBN 978-83-947239-0-3
61. **Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu** / [red. zespół]. – T.9 (2018). – Sierpc: Muzeum Wsi Mazowieckiej, 2018. – Rocz. – ISSN 2084-2732
62. **Rocznik Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2018** / [przewodn. zespołu red. Zofia Kozłowska]. – 2018, [R. 19](2018). – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2018. – 353, [1] s.: tab. kolor.; 24 cm. – ISSN 1509-9652
Statistical Yearbook of Mazowieckie Voivodship 2018 – Tekst równol. pol.-ang.
63. **Rynek pracy w województwie mazowieckim w 2017 r.** = Labour market in Mazowieckie Voivodship in 2017 / [zespół autorski: Aneta Czyżkowska, Dorota Sułkowska; pod kier. Tomasza Zegara]. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2018. – 69 s.: tabl.; 30 cm. – Rocz. – (Informacje Statystyczne ISSN 1643-5834)
- Tyt. równol.: Labour market in mazowieckie voivodship in 2017
64. **Słowo Gozdowa**: biuletyn Wójta i Rady Gminy / red. zespół. – 2018, [R. 21], nr 4975). – Gozdowo: Urząd Gminy, 2018. – Kwart. ISSN 1896-172X
65. **Słubicki** Biuletyn Informacyjny / red. nac. Renata Maślan-ka. – 2018, [R. 4], nr 3(15). – Słubice: Gmina Słubice, 2018. – Kwart.

66. **Spotkanie** / red. zespół. – 2018, [R. 13], nr 10-12. – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Bożego Miłosierdzia, 2018. – Mies.
67. **Stanisławówka**: biuletyn parafialny / Red. zespół. – 2018, nr 36-48. – Płock: Parafia św. Stanisława Kostki, 2018. – Tyg.
68. **Studia Mazowieckie** / red. nacz. Adam Koseski. – R. 13/27(2018), nr 4. – Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor, Ciechanów: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2018. – Kwart. – ISSN 1231-2797
69. **Sursum Corda** / red. zespół. – 2018. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2018. – Rocz.
70. **Tumskanova**: serwis staromiejski / red. Zespół Agencji Rewitalizacji Starówki ARS. – 2018, [R.1], nr październik. – Płock: Agencja Rewitalizacji Starówki ARS, 2018. – Niereg.
71. **Tygodnik Płocki** / red. nacz. Tomasz Szatkowski. – 2018, [R.46], nr 40-51/52. – Płock: Dziennikarsko-Wydawnicza Spółdzielnia Pracy „AKAPIT”, 2018. – Tyg. – ISSN 0208-6972
72. **U Świętego Marcina**: pismo Parafii Św. Marcina w Słupnie / red. nacz. Jakub Siwek. – 2018, [R.9], nr 4-6. – Słupno: Parafia św. Marcina, 2018. – Mies.
73. **W Duchu** i Prawdzie: katolicka gazeta gostynińska / red. nacz. Janina Przygócka. – 2018, [R. 25], nr 5(257)-6(258). – Gostynin: Parafia św. Marcina, 2018. – Mies. – ISSN 1425-4727
74. **W Promieniach Miłosierdzia**: miesięcznik Parafii Miłosierdzia Bożego w Gostyninie / red. zespół. – 2018, [R.8], nr 12. – Gostynin: Parafia Miłosierdzia Bożego, 2018. – Mies. ISSN 2083-411X
75. **Wiadomości Parafialne (Płock)**: Parafia św. Krzyża w Płocku. – 2018, [R. 6], nr 38(269)-52(283). – Płock: Parafia św. Krzyża, 2018. – Tyg.
76. **Wiadomości PortalPłock** / red. nacz. Joanna Chrzanowska. – 2018, [R.1], nr 9-11. – Płock: Local Media Group, 2018. – Niereg.
77. **Wiś Mazowiecka**: Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego / red. nacz. Wojciech Asiński. – 2018, nr 10-12. – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2018. – Mies. – ISSN 1507-4714
78. **Więści Gminne**: pismo Urzędu Gminy Bielsk. – 2018, [R. 12], nr 48(4). – Bielsk: Urząd Gminy, 2018. – Kwart.
79. **Więści Muzealne**: Kulturalny Magazyn Muzealny / red. zespół. – 2018, [R. 7], nr 2(14). – Sierpc: Muzeum Wsi Mazowieckiej, 2018. – Półroc. – ISSN 2299-937X
80. **Więści znad Wisły** / red. Ewa Smuk-Stratenwerth, Monika Deja. – 2018, [R. 25], nr 104. – Grzybów: Stowarzyszenie „Ziarno”, 2018. – Niereg. – ISSN 1643-7810
81. **Województwo mazowieckie 2018**: podregiony, powiaty, gminy / Urząd Statystyczny; [Przewodn. zespołu red. Zofia Kozłowska]. – 2018, [R. 14](2018). – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2018. – 551, [1] s. tabl.: mapy kolor.; 24 cm. – Rocz. – ISSN 1732-9736
- Mazowieckie voivodship: subregions, powiaty, gminas. – Tekst równol. pol.-ang.
82. **Zagraj to Sam**: przeboje w zapisie nutowym / red. nacz. Janusz Wiśniewski. – 2018, [R.25], nr IV (246). – Płock: Studio „Bis”, 2018. – Kwart. – ISSN 1231-0980
83. **Zeszyty Historyczne Szczutowskie** / red. nacz. Dariusz Łazarowski. – Szczutowo: [Urząd Gminy Szczutowo], 2018. Druk czasopisma został sfinansowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego.
84. **Zeszyty Jagiellońskie**: [dokument elektroniczny]: Pismo Uczniów, Nauczycieli i Przyjaciół LO im. Króla Władysława Jagiełły w Płocku / opiekun zespołu Wiesław Kopeć. – 2018, [R.18], nr 125. – Płock: LO im. Wł. Jagiełły, 2018. – Niereg.

Poszczególne okręgi i miejscowości

85. **Mazowsze** – ekonomia i gospodarka / redaktor koordynator Beata Tarnowska. – Warszawa: Samorząd Województwa Mazowieckiego: PZWL Wydawnictwo Lekarskie – Grupa Wydawnicza PWN, [2018]. – 232 strony: ilustracje; 24 cm. – (Mazowsze. Serce Polski.) ISBN 978-83-65912-14-5

Bielsk (gmina)

- ROZKOSZ, Józef Jerzy.: Gmina Bielsk = poz. 259

Bodzanów (okręg)

- LESZCZYŃSKI, Zdzisław.: Żydzi ziemi wyszogrodzkiej = poz. 135

Nowy Duninów (gmina)

- KRYSIK, Mirosław.: Gmina Nowy Duninów = poz. 248

Płock

86. **GRYSZPANOWICZ, Piotr.**: Dumni z Płocka / Piotr Gryspanowicz. – Płock: Road Group Piotr Gryspanowicz, 2018. – 223 strony: ilustracje kolorowe; 28 cm. Bibliografia na stronach 222-223. ISBN 978-83-945291-0-9 Płock – patronem ulic polskich miast.

Rościszewo (gmina)

- SUGAJSKI, Jan.: Gmina Rościszewo = poz. 262

Sanniki (gmina)

- WIECZOREK, Gabriel.: Miasto i Gmina Sanniki = poz. 268

Sierpc

87. **Kalendarium**. // Nasz Sierpc. – 2018, nr 4, s. 28-31 Wydarzenia mające miejsce w Sierpcu od września do listopada 2018 roku.
88. **Kalendarium**. // Nasz Sierpc. – 2018, nr 3, s. 30-31 Wydarzenia mające miejsce w Sierpcu od czerwca do sierpnia 2018 roku.

Słubice (gmina)

- DYLIŃSKI, Krzysztof.: Gmina Słubice = poz. 240

Biografie zbiorowe. Pamiętniki. Wspomnienia

- GRZYBOWSKI, Michał Marian.: Ludzie Kościoła w drodze do niepodległości = poz. 332
- SIKORSKI, Andrzej.: Posłowie i deputowani płocki (wyszogrodzcy) na Sejm w latach 1809-1831 = poz. 156
89. **SOBOCIŃSKI, Krzysztof.**: Walka o niepodległość mieszkańców Sannik / Krzysztof Sobociński. // Notatki Płockie. – 2018, nr 4/257, s. 28-37, il. Streszcz. w jęz. ang. Zawiera czarno-białe zdjęcia dokumentów i osób. — MACIOROWSKI, Mirosław.: Władcy Polski = poz. 151 — SOBOCIŃSKI, Krzysztof.: Mieszkańcy Sannik w drodze do niepodległości = poz. 150
91. **STANISZEWSKA, Magdalena.**: Społeczniczki, żony, matki – sierpczanki w dwudziestolecu międzywojennym / Magdalena Staniszevska. // Nasze Korzenie. – 2018, nr 15, s. 77-83, il.

Biografie indywidualne

Ambroziak, Marian

- PLECZYŃSKI, Wiktor.: Płockie epizody Marynarki Wojennej = poz. 278

Bielewicz, Remigiusz

92. BIELEWICZ, Remigiusz.: Mój album polityczny: fakty, dokumenty / Remigiusz Bielewicz. – Płock: Drukarnia Szmydt, 2018. – 164, [4] strony: ilustracje; 24 cm.
ISBN 978-83-943130-7-4

Opozycja polityczna nielegalna 1956-1989 r.

93. LEWANDOWSKA, Anna.: Powiedział esbekom, że gardzi ich pracą: opisał tamte czasy: opowieść opozycjonisty / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 285, dod. Magazyn Płock, s. 6-7, il.

Artykuł oprac. na podstawie książki Remigiusza Bielewicza „Mój album polityczny: fakty, dokumenty”.

94. LEWANDOWSKA, Anna.: Socjalizm w rozkwicie: rocznica stanu wojennego / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 291, dod. Magazyn Płock, s. 2, il.

Promocja książki Remigiusza Bielewicza „Mój album polityczny: fakty, dokumenty” i uroczystość przy płockim odwachu.

Bontemps, Piotr Karol

95. KORDALA, Tomasz.: Zapomniany generał Wojska Polskiego Piotr Bontemps 1777-1840 / Tomasz Kordala; redakcja Zbigniew Chlewiński. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2018. – 27, [1] strony: ilustracje; 23 cm.

Niniejsza publikacja towarzyszy wystawie Zapomniany generał Wojska Polskiego Piotr Bontemps 1777-1840, zorganizowanej przez Muzeum Mazowieckie w Płocku w Bibliotece Polskiej w Paryżu, 20 listopada-15 grudnia 2018. – Równoległe tekst polski i francuski.

ISBN 978-83-64676-35-2

96. LESZ.: Sławny artylerzysta z francuskimi korzeniami: wystawa Muzeum Mazowieckiego w Paryżu / lesz. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 50, s. 10, il.

Buczyński, Janusz

97. WOŹNIAK, Norbert.: Janusz Buczyński – jeden z bohaterów sierpeckiej Solidarności / Norbert Woźniak. // Nasze Korzenie. – 2018, nr 115, s. 88-89, il.

Domańska, Sylwia

98. DOMAŃSKA, Sylwia.: Sylwia Domańska: w samorządach potrzebna jest nowa krew / Sylwia Domańska; rozm. przepr. Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2018, nr 20, s. 11, il.
Kampania wyborcza samorządowa 2018 r.

Fabrykiewicz, Aleksandra

98.a RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Grafiki ze znakiem rozpoznawczym...: prace Oli Fabrykiewicz w Toruniu i Hamburgu / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 51/52, s. 28, il.

Twórczość płocczanki, Aleksandry Fabrykiewicz.

Flatau, Edward

— FLATAU, Edward: Migrena = poz. 280

99. ORŁOWSKA, Milena.: Wielki człowiek z Pałacu Ślubów: historia naukowca / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 273, dod. Magazyn Płock, s. 1, 4-5, il. // Biuletyn. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku. – 2019, nr 1(137), s. 6-10, il.

Neurolog i psychiatra – Edward Flatau z Płocka.

100. WANECKI, Jarosław.: Ból głowy / Jarosław Wanecki. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 273, dod. Magazyn Płock, s. 5, il. – (Terapia zastępcza)

Konferencja naukowa zorganizowana przez Płockie Towarzystwo Lekarskie i Izbę Lekarską w LO im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku z okazji 150. rocznicy urodzin neurologa i psychiatry - Edwarda Flatau, autora m.in. publikacji „Migrena”.

Grochowska-Iwańska, Krystyna

101. ORŁOWSKA, Milena.: Pani Krysiu, pani wie wszystko: płocczanie z pasją / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 279, dod. Magazyn Płock, s. 1, 6-7, il.

Dr Krystyna Grochowska-Iwańska z Płocka.

Gruszczyński, Henryk Kazimierz

102. KOWALSKI, Rafał.: Jakby w pokoju stał słoń i nikt o nim nie mówił: rodzinne historie / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 279, dod. Magazyn Płock, s. 4-5, il.

Rodzina Gruszczyńskich z Maszewa Dużego i Płocka.

Haller, Józef

— SZATKOWSKA, Lena.: Portret Błękitnego Generała = poz. 346

Jeziorowski, Tadeusz

103. KLUSKA, Bartłomiej (1980-): Tadeusz Jeziorowski: jestem ochotnikiem i skautem / Bartłomiej Kluska. – Łódź: Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi, 2018. – [8] stron: ilustracje; 21 cm. – (# Moja Niepodległa)

Tytuł z okładki.

Kalinowski, Alfred Lucjan

— CHODAKIEWICZ, Marek Jan.: Dziadzio nie ubek = poz. 164

Kamińska, Stefania

104. TOMASZEWSKI, TADEUSZ.: Najtrudniejsza sprawa polskiej kryminalistyki / Tadeusz Tomaszewski. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2018, nr 191, dod. Prawnik, s. E4-E5, il.

Sprawa uprowadzenia doktor Stefanii Kamińskiej z Płocka przez Iwana Ślęzko vel Zygmunta Bielaja w 1970 r.

Kominek, Tomasz

105. KOMINEK, Tomasz.: Tomasz Kominek: nigdy nie kuśło mnie, żeby wyjechać z Płocka / Tomasz Kominek; rozm. przepr. Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2018, nr 20, s. 10, il.

Rozmowa z kandydatem na prezydenta Płocka – Tomaszem Kominkiem.

Korwin-Szymanowski, Aleksander Grzegorz

106. KORWIN-SZYMANOWSKI, Michał.: Aleksander Grzegorz Korwin-Szymanowski, ziemianin z Kępy Polskiej: udział w walkach o odzyskanie niepodległości przez Polskę w latach 1914-1920 / Michał Korwin-Szymanowski. // Nasze Korzenie. – 2018, nr 15, s. 24-28, il.

Kostrzewa, Piotr

107. KOSTRZEWA, Piotr.: Przed powiatem jest wiele nowych wyzwań: wywiad z Piotrem Kostrzewą / Piotr Kostrzewa; rozm. // Mazowiecka Szwajcaria. – 2018, nr 3(72-73), s. 6-7, il.

Kulpa, Wioletta

108. KULPA, Wioletta.: Wioletta Kulpa: najważniejsze jest być człowiekiem / Wioletta Kulpa; rozm. przepr. Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2018, nr 19, s. 10, il.

Rozmowa z kandydatką na prezydenta Płocka – Wiolettą Kulpą.

Lasocki, Wiesław Antoni

109. LUTOMIERSKI, Marcin.: Wiesław Antoni Lasocki jako pisarz emigracyjny dla młodzieży / Marcin Lutomierski. // Pamiętnik Literacki. – T. LVI (2018), s. 141-144

Łach, Adam (ks.)

110. WOYNAROWSKA, Katarzyna.: Byliśmy razem przy ołtarzu i przy redakcyjnym stole / Katarzyna Woynarowska. // Niedziela. – 2018, nr 49, s. 23, il.

Ks. Adam Łach, proboszcz parafii w Nowym Duninowie, redaktor „Niedzieli Płockiej”, płockiego dodatku do tygodnika „Niedziela”.

Maciesza, Adolf

111. STOGOWSKA, Anna Maria.: Bracia Macieszowie: Aleksander (1875-1945) i Adolf (1878-1929) w drodze do niepodległości / Anna Maria Stogowska. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.10 (2018), s. 37-60, il.

Streszcz. w jęz. ang.

Zawiera czarno-białe zdjęcia Aleksandra i Adolfa Macieszów.

Maciesza, Aleksander

— STOGOWSKA, Anna Maria.:

Bracia Macieszowie: Aleksander (1875-1945) i Adolf (1878-1929) w drodze do niepodległości = poz. 111

Malanowski, Stanisław

112. GRZYBOWSKI, Michał Marian.: Testament ks. Stanisława Malanowskiego / Michał Marian Grzybowski. // Notatki Płockie. – 2018, nr 4/257, s. 3-6, il.

Streszcz. w jęz. ang.

Nowicki, Władysław

113. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Władysław Nowicki (1892-1940) – peowiak, bohater obrony Płocka w 1920 r., ofiara represji niemieckich / Grzegorz Gołębiewski, Janusz Piwo-war. // Notatki Płockie. – 2018, nr 4/257, s. 17-27, il.

Streszcz. w jęz. ang.

Olkowski, Franciszek

— TYRKA, Grażyna.:

Moja kolekcja żyje wraz ze mną = poz. 297

Ostrzycki, Wojciech

114. MAŁACHOWSKI, Adam.: Tak umiał hartować tylko on: „Ostry” / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 255, dod. Magazyn Płock, s. 9, il.

Wojciech Ostrzycki – trener płockich pływaków.

Piotrowski, Florentyn Sylwester

115. ORŁOWSKA, Milena.: Jak fotograf poszedł na wojnę: a w tle – nasza Grodzka: wystawa w Muzeum Mazowieckim / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 273, dod. Magazyn Płock, s. 6-7, il.

Wystawa fotografii z czasów I wojny światowej płocczanina Florentyna Sylwestra Piotrowskiego w Muzeum Mazowieckim z okazji 100 rocznicy niepodległości Polski.

Pruszek (rodzina)

115.a DOMAGAŁA, Jarosław.: Pruszkowie – właściciele dóbr ziemskich Kunki w powiecie gostyńskim / Jarosław Doma-gała. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.10 (2018), s. 23-36, il.

Streszcz. w jęz. ang.

Zawiera czarno-białe zdjęcia członków rodziny Pruszek.

Rostowski, Bolesław

— PAŃKOWSKI, Łukasz.:

Nasz Bizon wczoraj i dziś = poz. 188

Rutowski, Tadeusz (ks.)

116. NIEWINOWSKI, Paweł.: Nieskończona partia szachów: o księdzu profesorze Tadeuszu Rutowskim (1929-2018)

wspomnienie ucznia / Paweł Niewinowski. // Sursum Corda. – 2018, , s. 34-41, il.

Rutska, Halina

117. HORODYSKA-GZIŃSKA, Ewa.: Halina z Horodyskich Rutska (1868-1932): zasłużona dla kultury Płocka / Ewa Horodyska-Gzińska. // Notatki Płockie. – 2018, nr 4/257, s. 7-16, il.

Streszcz. w jęz. ang.

Zawiera czarno-białe fotografie z pocz. XX wieku.

Skotnicki, Jerzy

— SZATKOWSKA, Lena.:

Tu się nie dało świata zawojować = poz. 327

Synoradzki, Michał Ludwik

118. DAŁEK, Elżbieta.: Rola pisarzy minorum gentium w przecieraniu szlaku do niepodległości. Casus Michała Synoradzkiego (1857-1922) „związane z Bieżuniem literata” / Elżbieta Dałek. // Bieżuńskie Zeszyty Historyczne. – Z. 32(2018), s. 230-244

Bibliogr. s. 240-244

Szymanowski (rodzina)

— KORWIN-SZYMANOWSKI, Michał.:

Aleksander Grzegorz Korwin-Szymanowski, ziemianin z Kępy Polskiej = poz. 106

Themerson, Stefan

— KRASKOWSKA, Ewa.:

„Tyłem, ale naprzód” = poz. 312

Trzciniński (rodzina)

— MIECZNIKOWSKI, Zbigniew.:

Zapomniany grobowiec z Bielska = poz. 119

Trzciniński, Tomasz Ignacy

119. MIECZNIKOWSKI, Zbigniew.: Zapomniany grobowiec z Bielska / Zbigniew Miecznikowski. // Nasze Korzenie. – 2018, nr 15, s. 9-14, il.

Dot. kaplicy grobowej Pelagii i Tomasza Trzcinińskich.

Urbankowski, Bohdan

120. URBANKOWSKI, Bohdan.: Na co dzień nieczęsto spotykamy bohaterów / Bohdan Urbankowski; rozm. przepr. Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 40, s. 11, il.

Rozmowa z Bohdanem Urbankowskim przed premierą sztuki „Gwiazdy rdzewieją na dnie Wisły”.

Witt-Paszcza, Hanna

121. KOWALSKI, Rafał.: Hanna Witt-Paszcza: Być dla kogoś / Rafał Kowalski. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2018. – 103,[1] strona: ilustracje; 21 cm. – (Niezapomniani. Płocczanie z urodzenia i wyboru) ISBN 978-83-88028-97-0

122. ORŁOWSKA, Milena.: Nie potrafię być inna: Niezapomniani / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 244, dod. Magazyn Płock, s. 7, il.

Promocja książki o Hannie Witt-Paszcze w Książnicy Płockiej.

Zawiera rec. książki: Hanna Witt-Paszcza: być dla innych / Rafał Kowalski. – Płock, 2018.

— SZATKOWSKA, Lena.:

Nie potrafię być inna = poz. 345

Zimińska-Sygietyńska, Mira

123. (L.).: Mira wraca do teatru: prapremiera na Scenie Kameralnej / (L.). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 47, s. 9, il.

Zapowiedź sztuki „M. Zimińska” oraz biografia aktorki.

- 124. (M.A.).:** Idźcie na Zimińską!: prapremiera w plockim teatrze / (m.a.). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 49, s. 6, il.
Zawiera rec. przedstawienia : M. Zimińska / Marta Kunavar, Lena Szatkowska; reż. Karol Suszka; Teatr Dramatyczny im. J. Szaniawskiego, Płock.
- 125. ORŁOWSKA, Milena.:** M. Zimińska zagości w teatrze: kobiety o kobiecie / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 244, dod. Magazyn Płock, s. 1, 6, il.
Monodram Leny Szatkowskiej i Marty Kunavar „M. Zimińska”.
- 126. SZATKOWSKA, Lena.:** Chcemy, żeby Mira wróciła do Płocka / Lena Szatkowska, Marta Kunavar; rozm. przepr. Monika Mioduszevska-Olszewska. // Aktualności Teatru Płockiego. – 2018, nr listopad-grudzień, s. 8-9, il.
Rozmowa z autorkami sztuki o Mirze Zimińskiej-Sygietyńskiej pt. „M. Zimińska”.
- 127. TOMASZEWSKA, Magdalena.:** Pokażemy, że Mira miała pazura: teatr / Magdalena Tomaszewska; rozm. przepr. Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 267, dod. Magazyn Płock, s. 8, il.
Magdalena Tomaszewska w roli Miry Zimińskiej w monodramie autorstwa Leny Szatkowskiej i Marty Kunavar „M. Zimińska”.

Zumbach, Jan

- 128. CYDZIK, Szymon.:** Dwie opowieści o polskich lotnikach / Szymon Cydzik. // Mówią Wieki. – 2018, nr 10, s. 58-59, il.
Film polski „Dywizjon 303: historia prawdziwa” wg książki Arkadego Fiedlera w reżyserii Denisa Delića i film brytyjski „303. Bitwa o Anglię” (org. „Hurricane”) w reżyserii Davida Blaira.

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Hydrologia

- 129. (JAC).:** Pogłębiarki wypłynęły na Wisłę: trwają prace w Płocku i okolicach / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 50, s. 8, il.
Prace w zakresie poprawy bezpieczeństwa powodziowego na Wiśle poczynszy od 2011 roku.

Roślinność

- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Władysław Nowicki (1892-1940) – peowiak, bohater obrony Płocka w 1920 r., ofiara represji niemieckich = poz. 113

Ochrona środowiska

- 130. Konferencja** ekologiczna „Ochrona bioróżnorodności w Przyszłości Skrzy Prawej”. // Ekstra Sierpc. – 2018, nr 33, s. 11, il.

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

- 131. CHLABICZ-BISKUPSKA, Bożenna.:** Mazowiecki szlak literacki: przewodnik szlakiem wybitnych pisarzy / tekst Bożenna Chlabicz; opracowanie Fundacja Teraz Mazowsze. – Warszawa: Fundacja Teraz Mazowsze, Europilot, 2018?. – 94, [2] strony: ilustracje kolorowe; 21 cm. – (Mazowsze, Serce Polski)
Indeks twórców strona 95.
ISBN 978-83-8009-869-5
- **Konferencja** ekologiczna „Ochrona bioróżnorodności w Przyszłości Skrzy Prawej” = poz. 130
- 132. MAKSYMIAK, Zdzisław.:** „Dwa mosty” na Wiśle: wycieczka techniczna / Zdzisław Maksymiuk. // Inżynier Mazowsza. – 2018, nr 5, s. 12, il.
Rejs statkiem po Wiśle w ramach konferencji w Płocku zorganizowanej przez Mazowiecką Okręgową Izbę Inżynierów Budownictwa w 2018 r. – prelekcje nt. niekorzystnego oddziaływania

tamy na dno zbiornika we Włocławku oraz zabezpieczenia przeciwpowodziowego od Płocka do Wyszogrodu.

- 133. MAKSYMIAK, Zdzisław.:** Zabudowa hydrotechniczna rzeki Skrzy Prawej: wycieczka techniczna / Zdzisław Maksymiuk. // Inżynier Mazowsza. – 2018, nr 5, s. 13, il.

Wycieczka autokarowa w ramach konferencji w Płocku zorganizowanej przez Mazowiecką Okręgową Izbę Inżynierów Budownictwa w 2018 r. – prelekcje nt. budowli wodnych i młynów na rzece Skrzy Prawej oraz monitoringu migracji ryb przez przepławkę na stopniu wodnym we Włocławku.

— **Moda** na Mazowsze = poz. 44

- 134. Nadwiślańskie** historie Mazowsza: dla podróżników: ludzie, pasje, miejsca, wydarzenia / tekst Jacek Andrzej Kwiatkowski; zdjęcia Artur Jakub Czajkowski i inni. – Warszawa: Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2018. – 100 stron: ilustracje kolorowe; 23 cm. – (Mazowsze, Serce Polski)

ISBN 978-83-65912-11-4

III. LUDNOŚĆ

Demografia. Migracje

- 135. LESZCZYŃSKI, Zdzisław.:** Żydzi ziemi wyszogrodzkiej. część pierwsza: Bodzanów / Zdzisław Leszczyński. // Nasze Korzenie. – 2018, nr 15, s. 61-73, il.
- 136. POTRYKOWSKA, Alina.:** Population changes and internal migrations in Mazowieckie voivodship / Alina Potrykowska. // Mazowsze: Studia Regionalne. – 2018, nr 27, s. 11-28, il.
Streszcz. pol. – Bibliogr. s. 24-27

IV. HISTORIA

Nauki pomocnicze: archiwistyka, numizmatyka, heraldyka...

- 137. BAŃKA, Krystyna.:** Działalność Archiwum Państwowego w Płocku w roku 2017 / Krystyna Bańska. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.10 (2018), s. 133-141
— LEWANDOWSKA, Anna.: Powiedział esbekom, że gardzi ich pracą: opisał tamte czasy = poz. 93
— ORŁOWSKA, Milena.: Pani Krysia, pani wie wszystko = poz. 101
- 138. PIEKARSKI, Tomasz.:** Pozwolił nam Bóg dożyć chwili...: rok 1918 w Płocku i okolicy w dokumentach z zasobu Archiwum Państwowego w Płocku / Tomasz Piekarski. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.10 (2018), s. 109-121, il.
Streszcz. w jęz. ang.
- 139. WOJTYŁAK, Mariusz.:** Przykłady źródeł historycznych dotyczących wsi Bulkowo / Mariusz Wożytylak. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.10 (2018), s. 122-130, il.
Streszcz. w jęz. ang.

Archeologia

- MIECZNIKOWSKI, Zbigniew.: Zapomniany grobowiec z Bielska = poz. 119

Historia miejscowości

Brudzeń Duży

- **Kalendarium** okupacji niemieckiej = poz. 161

Bodzanów

- 140. GRABOWSKI, Janusz.:** Dzieje Bodzanowa i okolic / Janusz Grabowski, Janusz Szczepański, Zdzisław Leszczyński. – Bodzanów: Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRS-JR, 2018. – 719 stron: ilustracje; 24 cm.

Bibliografia strona [631]-663. Indeks
ISBN 978-83-7545-872-5

141. NYCEK, Jan B.: Dzieje Bodzanowa: regionalna książka roku / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2018, nr 8(126), s. 4, il.

Bulkowo

— WOJTYŁAK, Mariusz.: Przykłady źródeł historycznych dotyczących wsi Bulkowo = poz. 139

Felicianów

— GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 319

Gostynin

142. Pomnik na inaugurację: wielokulturowy Gostynin / oprac. (eg). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 40, s. 14, il.

Dot. historii żydowskich mieszkańców miasta, których upamiętnia pomnik na Szlaku Wielokulturowego Gostynina.

Kunki

— DOMAGAŁA, Jarosław.: Pruszkowie – właściciele dóbr ziemskich Kunki w powiecie gostynińskim = poz. 90

Mazowsze

143. RADOMSKI, Grzegorz.: Odbudowa instytucji państwa polskiego na Mazowszu Północnym 1918-1921 / Grzegorz Radomski. // Biezuńskie Zeszyty Historyczne. – Z. 32(2018), s. 42-50

Bibliogr. s. 48-50

144. ŚLEDZIANOWSKI, Jan.: Północne Mazowsze z zaborczej niewoli ku wolności / Jan Śledzianowski. // Biezuńskie Zeszyty Historyczne. – Z. 32(2018), s. 8-41

Bibliogr. s. 38-41

Peplowo

— GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 319

Płock

— BILSKA-CIEĆWIERZ, Magdalena.: Kiedy stała się wolność... = poz. 157

— KOWALSKI, Rafał.: Jakby w pokoju stał słoń i nikt o nim nie mówił = poz. 102

145. LEWANDOWSKA, Anna.: Stało się w mieście przez cały wiek: nasze 100 lat / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 261, dod. Magazyn Płock, s. 6, il.

146. LEWANDOWSKA, Anna.: Tacy sami: płocczanie sto lat temu zdobyli wolność!: Święto Niepodległości / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 261, dod. Magazyn Płock, s. 1, 4-5, il.

Fotografie z wystawy „Kiedy stała się wolność... Polska-Mazowsze-Płock w latach 1918-1921” w Muzeum Mazowieckim w Płocku.

147. Moja ojczyzna. – Płock: Urząd Miasta Płocka, [2018]. – 30 stron: ilustracje; 30 cm.

Na okładce: Poznaję swoje miasto, poznaję swój kraj i symbolikę narodową.

Zawiera inf. dot. symboli i historii Płocka.

— PANFIL, Tomasz.: Między państwem a dynastią = poz. 152

148. SOKOLNICKI, Michał.: Głodno, chłodno, niebezpiecznie...: z problemów odradzającego się państwa – Płock w latach 1918-1921 / Michał Sokolnicki. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.10 (2018), s. 61-77, il.

Streszcz. w jęz. ang.

149. ZALEWSKA-MIKULSKA, Maria.: 100-lecie odzyskania niepodległości przez Polskę: Płock w pierwszych latach

odbudowy polskiej państwowości / Maria Zalewska-Mikulska. // Informacje SUTW w Płocku. – zeszyt 14(2017/2018), s. [36-42], il.

Sanniki

150. SOBOCIŃSKI, Krzysztof.: Mieszkańcy Sannik w drodze do niepodległości / Krzysztof Sobociński. – Sanniki: Europejskie Centrum Artystyczne im. Fryderyka Chopina, 2018. – 40 stron: ilustracje; 21 cm.

Opis według okładki.

ISBN 978-83-926600-5-7

— SOBOCIŃSKI, Krzysztof.: Walka o niepodległość mieszkańców Sannik = poz. 89

Sierpc

— WOŹNIAK, Norbert.: Okupacja bolszewicka w Sierpcu (11-23 sierpnia 1920 roku) = poz. 160

Opracowania według okresów

Historia do 1795 r.

151. MACIOROWSKI, Mirosław.: Władcy Polski: historia na nowo opowiedziana / Mirosław Maciorowski, Beata Maciejewska. – Wydanie I. – Warszawa: Wydawnictwo Agora, 2018. – 1263, [1] strona: ilustracje; 25 cm.

Bibliografia na stronach 1262-1263.

ISBN 978-83-268-2720-4

152. PANFIL, Tomasz.: Między państwem a dynastią: Bolesław Krzywousty / Tomasz Panfil. // Gazeta Polska. – 2018, nr 43, s. 74-76, il.

153. ROSIK, Stanisław.: „Złote dziecię” zesłane z nieba: władcy Polski. Z Płockiem w tle / Stanisław Rosik; rozm. przepr. Beata Maciejewska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 291, dod. Magazyn Płock, s. 8, il.

Rozmowa z prof. Stanisławem Rosikiem nt. Bolesława III Krzywoustego z okazji publikacji książki „Władcy Polski”.

— ŚLEDZIANOWSKI, Jan.: Północne Mazowsze z zaborczej niewoli ku wolności = poz. 144

Historia 1795-1918 r.

154. BŁASZCZYK, Marcin.: Początki centralnej administracji drogowej na ziemiach Królestwa Polskiego (do połowy XIX stulecia) / Marcin Błaszczak. // Studia Mazowieckie. – R. 13/27(2018), nr 4, s. 25-36, il.

Streszcz. eng, ros.

Jan Marek Lajourdie – konduktor (inspektor) i inżynier konserwator mostu żyznowego na Wiśle łączącego Płock z Radziwiem.

— DOMAGAŁA, Jarosław.: Pruszkowie – właściciele dóbr ziemskich Kunki w powiecie gostynińskim = poz. 90

— KORWIN-SZYMANOWSKI, Michał.: Aleksander Grzegorz Korwin-Szymanowski, ziemianin z Kępy Polskiej = poz. 106

— LAZAROWSKI, Dariusz.: [Patriotyzm – to odpowiedzialność za groby naszych przodków...] = poz. 203

— LEWANDOWSKA, Anna.: Tacy sami: płocczanie sto lat temu zdobyli wolność! = poz. 146

155. [Powstanie Styczniowe na terenie gminy Szczutowo i w jej bezpośrednim sąsiedztwie]. // Zeszyty Historyczne Szczutowskie. – Z. 2(październik 2018), s. 5-22, il.

156. SIKORSKI, Andrzej.: Posłowie i deputowani płoccy (wyszogrodzcy) na Sejm w latach 1809-1831 / Andrzej Sikorski. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.10 (2018), s. 9-22

Streszcz. w jęz. ang.

— SOBOCIŃSKI, Krzysztof.: Mieszkańcy Sannik w drodze do niepodległości = poz. 150

— SOBOCIŃSKI, Krzysztof.: Walka o niepodległość mieszkańców Sannik = poz. 89

- ŚLEDZIANOWSKI, Jan.: Północne Mazowsze z zaborczej niewoli ku wolności = poz. 144
- ZALEWSKA-MIKULSKA, Maria.: 100-lecie odzyskania niepodległości przez Polskę = poz. 149

Historia 1918-1939 r.

- 157. BILSKA-CIEĆWIERZ, Magdalena.**: Kiedy stała się wolność...: Płock w latach 1918-1921 / Magdalena Bilka-Ciećwierz; opracowanie redakcyjne Zbigniew Chlewiński. – Płock: Muzeum Mazowieckie w Płocku, 2018. – 299, [1] strona: ilustracje; 24 cm.

Bibliografia strony 279-286. Indeksy. ISBN 978-83-64676-37-6

- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Władysław Nowicki (1892-1940) – peowiak, bohater obrony Płocka w 1920 r., ofiara represji niemieckich = poz. 113
- JORDAN, Aleksander.: Dzieje formowania 3-go Szwadronu Pułku 4-go Ułanów (od października 1918 roku do połowy lutego 1919 roku) = poz. 277
- KLUSKA, Bartłomiej.: Tadeusz Jeziorowski = poz. 103
- KORWIN-SZYMANOWSKI, Michał.: Aleksander Grzegorz Korwin-Szymanowski, ziemianin z Kępy Polskiej = poz. 106
- LEWANDOWSKA, Anna.: Stało się w mieście przez cały wiek = poz. 145
- LEWANDOWSKA, Anna.: Tacy sami: płocczanie sto lat temu zdobyli wolność! = poz. 146

- 158. MELLER, Arkadiusz.**: Budowanie państwowości na Mazowszu: pierwsze wybory parlamentarne na Mazowszu Płockim w 1919 r. / Arkadiusz Meller. // Biezuńskie Zeszyty Historyczne. – Z. 32(2018), s. 117-164

Bibliogr. s. 158-164

Wybory do Sejmu Ustawodawczego w 1919 r.: Okręg Wyborczy nr 6 obejmujący powiaty: płocki, płoński i sierpecki.

- PLECHYŃSKI, Wiktor.: Płockie epizody Marynarki Wojennej = poz. 278
- RADOMSKI, Grzegorz.: Odbudowa instytucji państwa polskiego na Mazowszu Północnym 1918-1921 = poz. 143
- SOKOLNICKI, Michał.: Głodno, chłodno, niebezpiecznie... = poz. 148

- STANISZEWSKA, Magdalena.: Społeczniczy, żony, matki – sierpczanki w dwudziestoleciu międzywojennym = poz. 91

- 158.a STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.**: Co w 1918 roku kryły nasze portfele?: Jan Waluś odkrywa naszą numizmatyczną historię sprzed 100 lat / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // Głos Słupna. – 2018, nr 28(63), s. 6, il.

- 159. Tak** rodziła się niepodległość: w 100-lecie powstania wolnej Polski = This is how Independence was born: in the 100th anniversary of the restoration of the Polish State / pod redakcją Zbigniewa Pawła Kruszeńskiego i Zdzisława Jana Zasady; Towarzystwo Naukowe Płockie, Włocławskie Towarzystwo Naukowe. – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie; Włocławek: Włocławskie Towarzystwo Naukowe, 2018. – 453 strony: ilustracje; 23 cm.

Tyt. równol.: This is how Independence was born: – Bibliografia przy rozdziałach. – Streszczenie angielskie przy rozdziałach. Spis treści, tytuły rozdziałów również w języku angielskim.

ISBN 978-83-60348-94-9 – ISBN 978-83-60150-76-4

- 160. WOŹNIAK, Norbert.**: Okupacja bolszewicka w Sierpcu (11-23 sierpnia 1920 roku) / Norbert Woźniak. // Biezuńskie Zeszyty Historyczne. – 2018, nr 32, s. 264-273

Bibliogr. s. 272-273

- ZALEWSKA-MIKULSKA, Maria.: 100-lecie odzyskania niepodległości przez Polskę = poz. 149

Historia 1939-1945 r.

- CHODAKIEWICZ, Marek Jan.: Dziadzio nie ubek = poz. 164

- CYDZIK, Szymon.: Dwie opowieści o polskich lotnikach = poz. 128

- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Władysław Nowicki (1892-1940) – peowiak, bohater obrony Płocka w 1920 r., ofiara represji niemieckich = poz. 113

- 161. Kalendarium** okupacji niemieckiej / oprac. Marcin Piotrowski. // Mazowiecka Szajcaria. – 2018, nr 3(72-73), s. 8-9, il.

Kalendarium okupacji niemieckiej w czasie II Wojny Światowej na terenie gminy Brudzeń Duży spisanej na podstawie opowieści osób mieszkających na terenie gminy.

- LEWANDOWSKA, Anna.: Stało się w mieście przez cały wiek = poz. 145

- PLECHYŃSKI, Wiktor.: Płockie epizody Marynarki Wojennej = poz. 278

- 162. PTASIEWICZ, Zbigniew.**: Niemiecka wizja przebudowy Ciechanowa (Zichenau) i rejencji ciechanowskiej na początku lat czterdziestych XX w. / Zbigniew Ptasiewicz. // Studia Mazowieckie. – R. 13/27(2018), nr 4, s. 71-98, il.

Historia 1944-1989 r.

- BIELEWICZ, Remigiusz.: Mój album polityczny = poz. 92

- 164. CHODAKIEWICZ, Marek Jan.**: Dziadzio nie ubek / Marek Jan Chodakiewicz. // Niedziela. – 2018, nr 48, s. 36-37, il.

Alfred Lucjan Kalinowski, żołnierz AK Inspektoratu Płocko-Sierpeckiego i 11. Grupy Operacyjnej Narodowych Sił Zbrojnych.

- KOWALSKI, Rafał.: Jakby w pokoju stał stół i nikt o nim nie mówił = poz. 102

- LEWANDOWSKA, Anna.: Powiedział esbekom, że gardzi ich pracą: opisał tamte czasy = poz. 93

- LEWANDOWSKA, Anna.: Socjalizm w rozkwicie = poz. 94

- LEWANDOWSKA, Anna.: Stało się w mieście przez cały wiek = poz. 145

V. ETNOGRAFIA

Zagadnienia ogólne

- 165. Co krok, to obyczaj...** / opracowanie Małgorzata Przytuła. – Warszawa: Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2018. – [48] stron: ilustracje kolorowe; 23 cm. – (Mazowsze, Serce Polski)

ISBN 978-83-65912-20-6

- LEWANDOWSKA, Anna.: Powrót do świata olendrów = poz. 300

- ORŁOWSKA, Milena.: Ludzie mówią: jedziemy na olen-dry = poz. 301

- SOBIERAJ, Leonard.: Niech żyje skansen w Wiączemi-nie = poz. 302

- WIELECHOWSKA, Małgorzata.: Centrum dialogu nad Wi-słą = poz. 303

Obyczaje. Obrzędy

- ASZTEMBORSKI, Jarosław.: Boże Narodzenie sprzed 100 lat = poz. 299

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Prace ogólne

- STRUŻIK, Adam.: Samorządom trzeba pomagać = poz. 261

Statystyka

- **Rocznik** Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2018 = poz. 62

- **Rynek** pracy w województwie mazowieckim w 2017 r. = poz. 63

— **Województwo mazowieckie 2018** = poz. 81

Budownictwo. Remont. Inwestycje

— **Chcemy** służyć naszym mieszkańcom = poz. 238

— **FRANCZAK, Dariusz.**: Podsumowanie kadencji = poz. 242

— **Inwestycje drogowe** = poz. 199

— **Inwestycje** Gminy Słubice w latach 2014-2018 = poz. 244

166. Inwestycje i remonty wrzesień – listopad 2018 r. // Nasz Sierpc. – 2018, nr 4, s. 15-19, il.

Dot. najważniejszych inwestycji i remontów mających miejsce na terenie Sierpca.

167. Inwestycje w oświatę, kulturę, sport i rekreację. // Kurier Gminy Bulkowo. – 2018, nr 4(24), s. 17-23, il.

168. Inwestycje za 30 mln zł: informator miasta i gminy Gąbin / Opr. (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 42, s. 26, il.

Podsumowanie inwestycji VII kadencji samorządu w Gąbinie.

— **Inżynier Mazowska** = poz. 29

169. (JAC).: Ważny moment dla płockiej kultury: karta dla kultury i umowa na budowę mediateki / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 51/52, s. 22, il.

Samorządowa Karta dla Kultury oraz umowa na budowę Mediateki Książnicy Płockiej-podpisane.

— **Kadencja** ważnych inwestycji = poz. 245

— **KINALSKA, Eliza.**: Awans cywilizacyjny = poz. 247

— **MAKSYMIOUK, Zdzisław.**: „Dwa mosty” na Wiśle = poz. 132

— **MAKSYMIOUK, Zdzisław.**: Zabudowa hydrotechniczna rzeki Skrzy Pławej = poz. 133

170. MARSZAŁEK, Hanna.: Procesy inwestycyjne na Mazowszu / Hanna Marszałek. // Inżynier Mazowska. – 2018, nr 5, s. 7-8, il.

Konferencja w Płocku zorganizowana przez Mazowiecką Okręgową Izbę Inżynierów Budownictwa nt. usprawnień procesu inwestycyjnego w budownictwie.

— **Najważniejsze** inwestycje Gminy Nowy Duninów w latach 2014-2018 = poz. 250

— **Najważniejsze** inwestycje Gminy w latach 2014-2018 = poz. 251

— **Najważniejsze** inwestycje Gminy w latach 2014-2018 = poz. 252

171. Nasze inwestycje w latach 2015-2018: wartość zrealizowanych inwestycji: 38 302 354,59 zł. // Nasza Gmina. – 2018, nr 3(28), s. 6-17, il.

Podsumowanie inwestycji zrealizowanych w gminie Stara Biała w latach 2015-2018.

— **NOWAKOWSKI, Andrzej.**: Bez unijnej kasy byłoby smutniej = poz. 253

— **Owocna** kadencja gminy Staroźreby = poz. 256

172. SZAT.: Stuknęła czterdziestka: święto w płockim oddziale Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa / szat. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 42, s. 35, il.

Obchody 40-lecia płockiego oddziału PZliTB w Hotelu Tumskim.

— **Sztandarowe** Inwestycje kadencji 2014-2018 = poz. 263

— **To już 20 lat!** = poz. 264

— **Udane** cztery lata w gminie Stara Biała = poz. 266

— **Ważniejsze** inwestycje miejskie zrealizowane w latach 2015-2018 = poz. 267

173. WOŹNICKA, Sylwia.: Infrastruktura drogowa / Sylwia Woźnicka. // Informator Gminy Mochowo. – 2018, nr 5, s. 5-9, il.

Dot. inwestycji drogowych zrealizowanych w gminie Mochowo w latach 2014-2018.

Przemysł. Technika

174. Osiągnięcia techniczne Województwa Mazowieckiego w 100-lecie Niepodległej / opracowanie Bronisław

Hynowski. – Warszawa: Oddział Warszawski SIMP, 2018. – 33 strony: ilustracje; 24 cm.

Na okładce z tyłu: Mazowieckie Dni Techniki 2018.

Energetyka

— **FURMAN, Tomasz.**: PKN Orlen stawia na rozwój = poz. 177

— **Płocki** gigant stawia na energetykę = poz. 185

— **Ponad 8 mld zł** popłynie na nowe projekty = poz. 186

Przemysł chemiczny

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

175. AS.: Międzynarodowy kongres odbędzie się w Płocku: „To szansa dla przedsiębiorców” / AS. // PetroNews. – 2018, nr 21, s. 12 [14], il.

Zapowiedź kongresu „Polska Chemia” w Płocku.

176. BEREZOWSKI, Andrzej.: Orlen – najnowocześniejsza stacja w Europie / Andrzej Berezowski. // Tygodnik Solidarność. – 2018, nr 44, s. 28-29, il.

Orlen Drive – nowy system obsługi klientów na stacjach benzynowych.

177. FURMAN, Tomasz.: PKN Orlen stawia na rozwój / Tomasz Furman. // Rzeczpospolita. – 2018, nr 261, dod. Najważniejsze Inwestycje Stulecia, s. 36-37, il.

178. Innowacje wpisane w codzienność. // Rzeczpospolita. – 2018, nr 261, dod. Orzeł Innowacji Startup, s. Q4, il.

Orlen Drive – nowy system obsługi klientów na stacjach benzynowych, badania nad pozyskiwaniem biokomponentów z glikolów olejowych i rozwojem nowoczesnej petrochemii oraz optymalizacją procesów rafineryjnych.

179. (MAC).: Na stulecie polskiej gospodarki: polski Kompas 2018 / (mac). // Gazeta Bankowa. – 2018, nr 12, s. 8-9, 10-13, il.

Polskie Kompas dla polskich czempionów

Prezes PKN ORLEN SA – Daniel Obajtek nagrodzony statuetką Polskiego Kompas 2018 przez Kolegium Redakcyjne „Gazety Bankowej” i Grupę Medialną Fratria.

180. Nowa strażnica na jubileusz. // GO!. – 2018, nr 6, s. 14-15, il.

55-lecie Zakładowej Straży Pożarnej PKN ORLEN.

181. OBAJTEK, Daniel.: Jesteśmy koncernem globalnym i w ten sposób musimy myśleć / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Andrzej Stęca, Tomasz Furman. // Rzeczpospolita. – 2018, nr 297, s. A27, il.

Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA.

182. OBAJTEK, Daniel.: Kubica i marka ORLEN / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Bogumił Łoziński. // Gość Niedzielny. – 2018, nr 28, s. 46, il.

Rozmowa z prezesem PKN ORLEN o patriotyzmie gospodarczym.

183. OBAJTEK, Daniel.: Połączenie Orlenu i Lotosu optaci się i firmie, i państwu / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Justyna Piszczatowska, Karolina Baca-Pogorzelska. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2018, nr 234, s. A1, A10, il.

Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA.

— **Osiągnięcia** techniczne Województwa Mazowieckiego w 100-lecie Niepodległej = poz. 174

184. PISZCZATOWSKA, Justyna.: Inwestycja w Kubicę Orlenu się zwróci / Justyna Piszczatowska, Karolina Baca-Pogorzelska. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2018, nr 229, s. A8, il.

PKN ORLEN SA sponsorem Roberta Kubicy, zawodnika zespołu Williams Racing.

185. Płocki gigant stawia na energetykę. // Puls Biznesu. – 2018, nr 224, s. 1, il.

186. Ponad 8 mld zł popłynę na nowe projekty. // Puls Biznesu. – 2018, nr 224, s. 2, il.

Przemysł maszyn rolniczych

187. LEWANDOWSKA, Anna.: Od żniwiarki do kosmicznego CX / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 282, dod. Mój Biznes, nr 50, s. 2, il.

Kombajn CX sterowany komputerowo z płockiej fabryki CNH Industrial Polska (New Holland).

188. PAŃKOWSKI, Łukasz.: Nasz Bizon wczoraj i dziś: cz. 1-2 / Łukasz Pańkowski. // Wieś Mazowiecka. – 2018, nr 9, s. 5, il.; nr 10, s. 22

Przemysł rolno-spożywczy

— KOWALEWSKA, Magdalena.: Wybrano najlepszych na Mazowszu! = poz. 189

Rolnictwo

Zagadnienia ogólne

— ASZTEMBORSKI, Jarosław.: Święto plonów i spotkania z tradycją = poz. 227

— **Imprezy** plenerowe promujące gminę Bodzanów w 2018 roku = poz. 292

189. KOWALEWSKA, Magdalena.: Wybrano najlepszych na Mazowszu! / Magdalena Kowalewska. // Wieś Mazowiecka. – 2018, nr 10, s. 10-11, il.

Laureaci etapu wojewódzkiego Konkursu Agroliga 2018 z powiatu płockiego – Hanna i Roman Gorzkowscy w kategorii Rolnicy i Maszarnia Staropolska Strzecha z powiatu sierpeckiego w kategorii Firma.

— RAYZACHER, Beata.: Czy opłaca się założyć hodowlę drobiu? = poz. 190

Hodowla

190. RAYZACHER, Beata.: Czy opłaca się założyć hodowlę drobiu? / Beata Rayzacher. // Franchising: Własny Biznes. – 2018, nr 12, s. 44-47, il.

Ekologiczna ferma drobiu Marty i Marcina Górzyńskich – EKO Zagroda Rembielin.

Łowiectwo

191. KINALSKA, Eliza.: Święto myśliwych: jubileusz 95-lecia powstania Polskiego Związku Łowieckiego / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 45, s. 5, il.

Uroczyste obchody w Płocku.

Gospodarka wodna. Hydrotechnika

— MAKSYMIAK, Zdzisław.: „Dwa mosty” na Wiśle = poz. 132

— MAKSYMIAK, Zdzisław.: Zabudowa hydrotechniczna rzeki Skrzy Prowej = poz. 133

Handel. Usługi

192. AS.: Będzie duży park handlowy w Płocku: na Radziwiu / AS. // PetroNews. – 2018, nr 21, s. 1, il.

Plany budowy obiektu marki Vendo Park przez spółkę Trei Real Estate Poland.

— BEREZOWSKI, Andrzej.: Orlen – najnowocześniejsza stacja w Europie = poz. 176

— **Innowacje** wpisane w codzienność = poz. 178

193. TYBURA, Joanna.: Dziesięć lat z galerią / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 273, dod. Magazyn Płock, s. 2, il.

Galeria handlowa „Wiśła” w Płocku.

Gastronomia

194. LEWANDOWSKA, Anna.: Tajemnica za zamkniętą bramą / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2018, nr 237, s. 12, il.

Urządzanie kawiarni „Pierwsza kawa” na dziedzińcu kamienicy Beaty i Mieczysława Kamińskich przy Nowym Rynku 10 w Płocku.

Pieniądz. Finanse

— STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Co w 1918 roku kryły nasze portfele? = poz. 158.a

Komunikacja. Transport. Łączność

— BŁASZCZYK, Marcin.: Początki centralnej administracji drogowej na ziemiach Królestwa Polskiego (do połowy XIX stulecia) = poz. 154

195. DANIELUK, Jacek.: Kosztowała 115,5 mln zł: płocka obwodnica już przejezdna na całej długości / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 43, s. 11, il.

Otwarcie trzeciego odcinka obwodnicy oraz wcześniejsze etapy jej budowy.

196. DANIELUK, Jacek.: W 2018 roku w Płocku: przybyło ponad 14 km ścieżek rowerowych / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 50, s. 3, il.

Spotkanie prezydenta Płocka z dziennikarzami podsumowujące inwestycje dot. dróg rowerowych w Płocku w 2018 roku.

197. GRYSZPANOWICZ, Piotr.: Kronika zakładu: Budowa Drogi Radziwie-Duninów / autor tekstu Piotr Gryszpanowicz. – Płock: Towarzystwo Techniczne w Płocku, 2018. – 7 stron: ilustracje; 30 cm.

Tytuł z okładki. – Publikacja towarzyszy wystawie zorganizowanej z okazji 60. rocznicy budowy drogi Radziwie-Duninów.

Zawiera krótką historię organizacji jednolitej administracji sieci dróg kołowych i mostów w Polsce w 20 w.

198. GRYSZPANOWICZ, Piotr.: Płockie ulice w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości / Piotr Gryszpanowicz. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.10 (2018), s. 78-92, il.

Streszcz. w jęz. ang.

199. Inwestycje drogowe: inwestycje w latach 2015-2018. // Kurier Gminy Bulkowo. – 2018, nr 4(24), s. 1-5, il.

— **Nasze inwestycje** w latach 2015-2018 = poz. 171

200. (WE).: Komunikacja miejska – powrót do normalności: transport publiczny / (WE). // Głos Słupna. – 2018, nr 27(62), s. 6-7, il.

Dot. komunikacji autobusowej na terenie gminy Słupno w latach 2016-2018.

— WOŹNICKA, Sylwia.: Infrastruktura drogowa = poz. 173

Gospodarka komunalna. Pożarnictwo

— DANIELUK, Jacek.: W 2018 roku w Płocku = poz. 196

201. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Strażacy i aktorzy, czyli teatr letni w Podolszyczach w 1924 roku / Grzegorz Gołębiewski. // Nasze Korzenie. – 2018, nr 15, s. 74-76, il.

202. (JAC).: Strażacy czekali 24 lata: nowa strażnica PSP w Radziwiu / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 41, s. 9, il.

Uroczyste otwarcie strażnicy na Radziwiu w Płocku.

— KMOCH, Maria Weronika.: Strażackie świętowanie rocznicy odzyskania niepodległości na Mazowszu = poz. 231

203. LAZAROWSKI, Dariusz.: [Patriotyzm – to odpowiedzialność za groby naszych przodków...] / Dariusz Lazarowski. // Zeszyty Historyczne Szczutowskie. – Z. 2(październik 2018), s. 3-4, il.

Artykuł dotyczy projektu realizowanego w Szczutowie „Patriotyzm – to odpowiedzialność za groby naszych przodków”, mającego na celu upamiętnienie poległych w powstaniu styczniowym na terenie Szczutowa.

— LEWANDOWSKA, Anna.: Tajemnica za zamkniętą bramą = poz. 194

— **Nowa strażnica na jubileusz** = poz. 180

204. ORŁOWSKA, Milena.: Nowy mural w mieście / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2018, nr 252, s. 12, il.

Mural namalowany przez uczniów Zespołu Szkół Usług i Przedsiębiorczości upamiętniający stary kirkut przy LO Władysława Jagiełły w Płocku.

205. SMOLIŃSKI, Leszek.: [W przyjaźni ze św. Florianem – strażą pożarną w powiecie sierpeckim] / Leszek Smoliński. // *Notatki Płockie*. – 2018, nr 4/257, s. 44-46, il.

Zawiera rec. książki: W przyjaźni ze św. Florianem – straża pożarna w powiecie sierpeckim / Andrzej Zakrzewski. – Płock, 2018.

206. TYBURA, Joanna.: Po raz 19. ratujemy „Płockie Powązki”: kwestarze proszą o hojność / Joanna Tybura. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 250, dod. *Magazyn Płock*, s. 1, 6-7, il.

Zbiórka pieniędzy na renowację grobów: Zenona Ichnatowicza, Andrzeja Miłoszewskiego i rodziny Kossobudzkich.

207. ZAKRZEWSKI, Andrzej.: Przejawy patriotycznej działalności straży ogniowych w drodze do niepodległości Ojczyzny na przykładzie ziem Królestwa Polskiego / Andrzej Zakrzewski. // *Miesięcznik Pasternski Płocki*. – 2018, nr 12, s. 1260-1272

Gospodarka mieszkaniowa

208. (JAC).: Czy zimą będzie ogrzewanie w blokach przy Żyznej? : ostra wymiana zdań na sesji Rady Miasta / (jac). // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 47, s. 5, il.

Sesja Rady Miasta Płocka dot. nieprawidłowości w administrowaniu blokami przy ul. Żyznej.

— (jac).: Ważny moment dla płockiej kultury = poz. 169

209. LEWANDOWSKA, Anna.: Ratownik?: no żartujesz!: nazwała się: Płocka. Ma 60 lat / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2018, nr 297, dod. *Magazyn Płock*, s. 1, 4-5, il.

60-lecie Płockiej Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej (1958-2018).

210. ORŁOWSKA, Milena.: Tumska 4 odsoniła oblicze / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2018, nr 228, s. 8, il.

Remont secesyjnej kamienicy przy ul. Tumskiej 4 przez nowego właściciela – Jarosława Murawskiego.

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Zagadnienia ogólne

— BIELEWICZ, Remigiusz.: Mój album polityczny = poz. 92

— KULPA, Wioletta.: Jakże pomysły na filharmonię i komunikację mają lokalni politycy? = poz. 273

— MELLER, Arkadiusz.: Budowanie państwowości na Mazowszu: pierwsze wybory parlamentarne na Mazowszu Płockim w 1919 r. = poz. 158

Unia Europejska

— DANIELUK, Jacek.: Kosztowała 115,5 mln zł = poz. 195

— DANIELUK, Jacek.: W 2018 roku w Płocku = poz. 196

— **Fundusze Europejskie na Mazowszu** = poz. 14

— (jac).: Ciepłej w klasztorze = poz. 325

— KINALSKA, Eliza.: Awans cywilizacyjny = poz. 247

— NOWAKOWSKI, Andrzej.: Bez unijnej kasy byłoby smutniej = poz. 253

— **To już 20 lat!** = poz. 264

— TYBURA, Joanna.: Dotacji nie było, bo do konkursów nie stanęliśmy = poz. 322

Organizacje społeczne

211. JOL.: Rozdano 300 tysięcy zł: Fundacja Fundusz Grantowy dla Płocka sfinansuje 34 projekty / Jol. // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 49, s. 7

Projekty fundacji z dofinansowaniem, m.in. Płockie Stowarzyszenie Przyjaciół Książki i Bibliotek.

212. KORWIN-SZYMANOWSKI, Michał.: Klub Miłośników Historii i Tradycji Lokalnej Gminy Słupno / Michał Korwin-Szymanowski. // *Nasze Korzenie*. – 2018, nr 15, s. 96-97, il. – (Stowarzyszenia regionalne)

— MAŁACHOWSKI, Adam.: Antek walczy o zdrowie i życie: a Wy możecie mu pomóc = poz. 224

213. Raport Stowarzyszenia Ekologiczno-Kulturalnego ZIARNO rok 2017. // *Więści z nad Wisły*. – 2018, nr 104, s. 19-21, il.

Podsumowanie działalności Stowarzyszenia Ekologiczno-Kulturalnego „Ziarno” w roku 2017.

— STANISZEWSKA, Magdalena.: Społeczniczki, żony, matki - sierpczanki w dwudziestolecu międzywojennym = poz. 91

Harcerstwo

214. Na szlaku niepodległości 1918: rola harcerstwa w wychowaniu dzieci i młodzieży w stuletniej tradycji Niepodległej Polski / zespół redakcyjny Joanna Banasiak, Mariusz Fabiszewski, Arkadiusz Lewandowski. – Płock: Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej: Hufiec ZHP Płock im. Obrońców Płocka 1920 roku, 2018. – 88 stron; 24 cm.

Materiał po konferencji zorganizowanej w Płocku 26 października 2018 roku przez Hufiec ZHP Płock im. Obrońców Płocka 1920 roku oraz Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Płocku z okazji stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości i stulecia Związku Harcerstwa Polskiego.

ISBN 978-83-61601-79-1

— OTŁOWSKA, Agnieszka.: Spotkaj nastolatka, który wierzy = poz. 336

215. STANISZEWSKA, Magdalena.: [Obozowe wspominki 1983-2018] / Magdalena Staniszevska. // *Notatki Płockie*. – 2018, nr 4/257, s. 47-49, il.

Zawiera rec. książki: Obozowe wspominki 1983-2018. – Sierpiec, 2018.

Polityka społeczna

216. Budżet Obywatelski Płocka. // *MiastO!Żyje*. – 2018, Informator Społeczny Płock 2018 : Budżet Obywatelski Płocka, s. 4-39, il.

Wydanie poświęcone siódmej edycji Budżetu Obywatelskiego Płocka.

— **Chcemy służyć naszym mieszkańcom** = poz. 238

— POTRYKOWSKA, Alina.: Population changes and internal migrations in Mazowieckie voivodship = poz. 136

Praca. Bezrobocie

— **Biuletyn Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy** = poz. 7

217. JAGODZIŃSKI, Andrzej.: Wybrane cechy rynku pracy subregionu płockiego w opinii jego mieszkańców / Andrzej Jagodziński, Agnieszka Krzętowska. // *Praca i Rozwój*. – 2018, nr 4(8), s. 21-25, il.

218. KINALSKA, Eliza.: Przyczyną brak odpowiedniej pracy: dlaczego młodzi ludzie wyjeżdżają z Płocka? / Eliza Kinalska. // *Tygodnik Płocki*. – 2018, nr 42, s. 38, il.

219. LEWANDOWSKA, Danuta.: Efektywność programu przyznawania jednorazowo środków na podjęcie działalności gospodarczej osobom bezrobotnym przez Miejski Urząd Pracy w Płocku w latach 2008-2015 / Danuta

- Lewandowska, Krzysztof Buczkowski. // Praca i Rozwój. – 2018, nr 4(8), s. 4-7, il.
- **Rynek pracy w województwie mazowieckim w 2017 r.** = poz. 63
- 220. SULKOWSKA, Anna.:** Zaprojektować szczęście / Anna Sulkowska. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2018, nr 6, s. 12, il. Konferencja w Zespole Szkół Centrum Edukacji w Płocku nt. „Bądź sobą – projekt na karierę zawodową” zorganizowana w ramach 10. Ogólnopolskiego Tygodnia Kariery.
- 221. SULKOWSKA, Anna.:** 60 wystawców, ponad 500 odwiedzających: Płockie Targi Aktywności Zawodowej 2018 / Anna Sulkowska. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2018, nr 6, s. 13, il.

Opieka społeczna

- 222. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bulkowie.** // Kurier Gminy Bulkowo. – 2018, nr 4(24), s. 13-16, il. Dot. działalności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bulkowie.
- 223. GOŁASZEWSKA-KOTLARZ, Kamila.:** Wyjątkowość placówki w Giżycach / Kamila Gołaszewska-Kotlarz; rozm. // Informator Samorządowy Starostwa Powiatowego w Sochaczewie. – 2018, nr 11(13), s. 3, il. Dot. Placówki Opiekuńczo-Wychowawczej i jej filii „Mały Domek” w Giżycach w gminie Iłów.
- 224. MAŁACHOWSKI, Adam.:** Antek walczy o zdrowie i życie: a Wy możecie mu pomóc: Choinka Dobroczyńców / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 291, dod. Magazyn Płock, s. 1, 6-7, il. Zbiórka pieniędzy w ramach akcji „Choinka Dobroczyńców” na leczenie Antosia Faberskiego z zespołem Aperta i na potrzeby Noclegowni dla kobiet w Płocku.
- 225. MAŁECKA, Agnieszka.:** Chcą zapewnić piękne życie: w Sikorzu rozpoczyna działalność „Leonianum” / Agnieszka Małicka. // Gość Niedzielny. – 2018, nr 45, dod. Gość Płocki, nr 45/537, s. IV, il. Dom Seniora „Leonianum” w Sikorzu.
- 226. Ocena zasobów pomocy społecznej:** [dokument elektroniczny]. // Biuletyn Obserwatorium Integracji Społecznej. – 2018, nr 2, s. 5-30, il.

Związki zawodowe

- **WOŹNIAK, Norbert.:** Janusz Buczyński – jeden z bohaterów sierpeckiej Solidarności = poz. 97

Uroczystości. Obchody

- 227. ASZTEMBORSKI, Jarosław.:** Święto plonów i spotkania z tradycją / Jarosław Asztemborski. // Wieści Muzealne. – 2018, nr 2, s. 2-3, il.
- 228. BIAŁECKI, Zbigniew.:** Odnowienie pomnika Marszałka / Zbigniew Białecki. // Gazeta Łącka. – 2018, nr 2(70), s. 18-20, il. Renowacja pomnika Józefa Piłsudskiego w Łącku.
- 229. DĄBROWSKA, Anna.:** Podsumowanie działań podjętych z okazji stulecia odzyskania niepodległości przez Polskę / Anna Dąbrowska. // Słowo Gozdowa. – 2018, nr 4(75), s. 15-18, il. Podsumowanie inicjatyw podjętych w gminie Gozdowo w ramach Roku Jubileuszu 100-lecia odzyskania przez Polskę Niepodległości.
- 230. Gmina Radzanowo dla Niepodległej.** // Nasza Gmina Radzanowo. – 2018, nr 26, s. 5-6, il.
- 231. KMOCH, Maria Weronika.:** Strażackie świętowanie rocznicy odzyskania niepodległości na Mazowszu / Weronika Maria Knoch. // Nasze Korzenie. – 2018, nr 15, s. 36-40, il. Biegi sztafetowe organizowane dla uczczenia rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości.

- 232. KURACH, Aurelia.:** Uczciliśmy setne urodziny naszej „Małej Ojczyzny” / Aurelia Kurach. // Słowo Gozdowa. – 2018, nr 4(75), s. 8-10, il. Obchody Święta Niepodległości w Bonisławiu.
- **LAZAROWSKI, Dariusz.:** [Patriotyzm – to odpowiedzialność za groby naszych przodków...] = poz. 203
- **LEWANDOWSKA, Anna.:** Socjalizm w rozkwicie = poz. 94
- **MARCINIAK, Jola.:** „Radujmy się Niepodległą” = poz. 320
- 233. Niepodległa w naszej gminie.** // Nasza Gmina. – 2018, nr 4(29), s. 6-7, il. Obchody Narodowego Święta Niepodległości na terenie gminy Stara Biała.
- 234. ORŁOWSKA, Milena.:** Płytkę po kryjomu przywieźli na wozie...: trochę inna historia / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 255, dod. Magazyn Płock, s. 6-7, il. Historia płytki poświęconej obrońcom Płocka 1920 r. ufundowanej przez Stowarzyszenie Robotników Chrześcijańskich w 1925 r.
- **[Powstanie Styczniowe na terenie gminy Szczutowo i w jej bezpośrednim sąsiedztwie]** = poz. 155
- 235. W hołdzie dla Niepodległej.** // Kurier Gminy Bulkowo. – 2018, nr 5(25), s. 1-3, il.
- 236. W hołdzie dla Niepodległej...** // eWyszogrod.pl. – 2018, nr 52, s. 8, il. Gminne Obchody Narodowego Święta Niepodległości oraz obchody 100-rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości w Bulkowie.
- **100 lat niepodległości Polski** = poz. 331
- 237. 100 lat niepodległości w Gąbinie** / oprac. W. Olszewski. // Echo Gąbina. – 2018, nr 4, s. 12-13, il.

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Administracja

- **RADOMSKI, Grzegorz.:** Odbudowa instytucji państwa polskiego na Mazowszu Północnym 1918-1921 = poz. 143
- **SIKORSKI, Andrzej.:** Posłowie i deputowani płocki (wyszogrodzcy) na Sejm w latach 1809-1831 = poz. 156

Samorząd terytorialny

- **Budżet Obywatelski Płocka** = poz. 216
- 238. Chcemy służyć naszym mieszkańcom:** powiat z bliska / Starostwo Powiatowe w Płocku. // Gospodarz: Poradnik Samorządowy. – 2018, nr 10, s. 10-12, il.
- 239. DANIELUK, Jacek.:** Bez PIS-u w prezydium Rady Miasta: umowa koalicyjna pomiędzy Koalicją Obywatelską i Polskim Stronnictwem Ludowym / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 48, s. 3, il. Pierwsza sesja nowej Rady Miasta Płocka na kadencję 2018-2023.
- **DANIELUK, Jacek.:** Kosztowała 115,5 mln zł = poz. 195
- **DANIELUK, Jacek.:** W 2018 roku w Płocku = poz. 196
- **DOMAŃSKA, Sylwia.:** Sylwia Domańska = poz. 98
- **DWOJNYCH, Andrzej.:** Nie potrzebuje nad sobą szefa = poz. 269
- 240. DYLIICKI, Krzysztof.:** Gmina Słubice: najważniejsza jest praca dla dobra naszej gminy / Krzysztof Dylicki; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2018, nr 6(124), s. 18-19, il. Rozmowa z wójtem gminy Słubice.
- 241. DYLIICKI, Krzysztof.:** Gmina Staroźreby: skupiam się na przyszłości i rozwoju gminy / Krzysztof Dylicki; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2018, nr 6(124), s. 20, il. Rozmowa z wójtem gminy Staroźreby.
- (eg).: Dwa jubileusze = poz. 291
- 242. FRANCZAK, Dariusz.:** Podsumowanie kadencji / Dariusz Franczak. // Ekstra Sierpc. – 2018, nr 31, s. 24-25, il.

Dot. podsumowania działań samorządu terytorialnego na terenie gminy Zawidz.

243. (GSZ): Dąbrowski przewodniczącym, Bieniek starostą: I sesja Rady Powiatu w Płocku / (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 48, s. 15, il.

Inauguracyjna sesja Rady Powiatu kadencji na lata 2018-2023.

244. Inwestycje Gminy Słubice w latach 2014-2018. // Nasz Płock. – 2018, nr 6(124), s. 19, il.

— **Inwestycje** w oświatę, kulturę, sport i rekreację = poz. 167

— **Inwestycje** za 30 mln zł = poz. 168

— (jac): Czy zimą będzie ogrzewanie w blokach przy Żyznej? = poz. 208

— (jac): Płoccy radni podsumowali kadencję = poz. 270

— (jac): Pogłębiarki wypłynęły na Wisłę = poz. 129

— (jac): Tych radnych wybraliśmy = poz. 271

245. Kadencja ważnych inwestycji: informator gminy Bielsk / Opr. (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 42, s. 28, il.

246. KALKOWSKI, Dariusz: Gmina Gozdowo: chcę nadal działać na rzecz mieszkańców / Dariusz Kalkowski; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2018, nr 6(124), s. 8, il.

Rozmowa z wójtem gminy Gozdowo.

247. KINALSKA, Eliza: Awans cywilizacyjny: bilans 20-lecia istnienia samorządu wojewódzkiego / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 41, s. 12, il.

— KINALSKA, Eliza.: Debata przedwyborcza Tygodnika Płockiego = poz. 272

— KOMINEK, Tomasz.: Tomasz Kominek = poz. 105

— KOSTRZEWA, Piotr.: Przed powiatem jest wiele nowych wyzwań = poz. 107

248. KRYSIAK, Mirosław: Gmina Nowy Duninów: rozmawiam, słucham, przekonuję / Mirosław Krysiak; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2018, nr 6(124), s. 12-13, il.

Rozmowa z wójtem gminy Nowy Duninów.

— MARSZAŁEK, Hanna.: Procesy inwestycyjne na Mazowszu = poz. 170

249. MAT: Dwadzieścia lat powiatu sierpeckiego / MAT. // Ekstra Sierpc. – 2018, nr 31, s. 6-7, il.

250. Najważniejsze inwestycje Gminy Nowy Duninów w latach 2014-2018. // Nasz Płock. – 2018, nr 6(124), s. 13, il.

251. Najważniejsze inwestycje Gminy w latach 2014-2018. // Nasz Płock. – 2018, nr 6(124), s. 11, il.

Dot. gminy Mochowo.

252. Najważniejsze inwestycje Gminy w latach 2014-2018. // Nasz Płock. – 2018, nr 6(124), s. 15, il.

Dot. gminy Rościszewo.

— **Nasze** inwestycje w latach 2015-2018 = poz. 171

253. NOWAKOWSKI, Andrzej: Bez unijnej kasy byłoby smutniej: przyszłość jest teraz / Andrzej Nowakowski, Mariusz Bieniek; rozm. przepr. Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 291, dod. Magazyn Płock, s. 9, il.

Rozmowa z prezydentem Płocka – Andrzejem Nowakowskim i starostą płockim – Mariuszem Bieńkiem.

254. NOWAKOWSKI, Andrzej: Kolejny dobry rok dla naszego miasta / Andrzej Nowakowski; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2018, nr 8(126), s. 6, il.

Rozmowa z prezydentem miasta Płocka Andrzejem Nowakowskim.

255. NOWAKOWSKI, Andrzej: Wygrałem, bo dotrzymuję obietnic / Andrzej Nowakowski; rozm. przepr. Anna Cieślak-Wróblewska. // Rzeczpospolita. – 2018, nr 269, dod. Życie Regionów, nr 38, s. 1, 8-9, il.

Rozmowa z prezydentem Płocka – A. Nowakowskim, wybranym na trzecią kadencję.

256. Owocna kadencja gminy Staroźreby: inwestycje zrealizowane w latach 2014-2018. // Nasz Płock. – 2018, nr 6(124), s. 21, il.

257. Płoczanin Adam Struzik szósty raz marszałkiem: na pierwszym posiedzeniu sejmiku powołano nowe władze / Opr. (t). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 48, s. 18, il.

Sesja inauguracyjna i skład osobowy Sejmiku Województwa Mazowieckiego w kadencji na lata 2018-2023.

258. Rewitalizacja w zasięgu twoich możliwości. // Tumskanova. – 2018, nr październik, s. 7, il.

Dot. rewitalizacji Starego Miasta w Płocku.

259. ROZKOSZ, Józef Jerzy: Gmina Bielsk: wykorzystam każdą szansę dla rozwoju naszej gminy / Jerzy Józef Rozkosz; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2018, nr 6(124), s. 6-7, il.

Rozmowa z wójtem gminy Bielsk.

260. Sejmik mazowiecki: podsumowanie i plany: subregion płocki w kadencji 2014-2018. // Nasz Płock. – 2018, nr 6(124), s. 4, il.

— STACHURSKA, Agnieszka.: Debata część druga – pytania od czytelników (losowanie) = poz. 274

— STACHURSKA, Agnieszka.: Debata część pierwsza – pytania od redakcji = poz. 275

— STACHURSKA, Agnieszka.: Debata część trzecia – kandydaci dla kandydatów = poz. 276

261. STRUZIK, Adam: Samorządom trzeba pomagać: 20-lecie samorządu Mazowsza / Adam Struzik; rozm. przepr. Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 238, dod. Magazyn Płock, s. 8, il.

Rozmowa z marszałkiem województwa mazowieckiego – A. Struzikiem.

262. SUGAJSKI, Jan: Gmina Rościszewo: do zrobienia jest jeszcze bardzo dużo / Jan Sugajski; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2018, nr 6(124), s. 14-15, il.

Rozmowa z wójtem gminy Rościszewo.

263. Sztandarowe Inwestycje kadencji 2014-2018 / oprac. UG Bielsk. // Wieści Gminne (Bielsk). – 2018, nr 48(4), s. 6-8, il.

264. To już 20 lat!: sejmik województwa wspiera Płock i powiat płocki. // PetroNews. – 2018, nr 20, s. 9, il.

265. TOMASZEWSKI, Zbigniew: Gmina Mochowo: łączy nas wszystkich gmina Mochowo / Zbigniew Tomaszewski; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2018, nr 6(124), s. 10-11, il.

Rozmowa z wójtem gminy Mochowo.

— TYBURA, Joanna.: Dotacji nie było, bo do konkursów nie stanęliśmy = poz. 322

266. Udań cztery lata w gminie Stara Biała. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 42, s. 25, il.

Podsumowanie inwestycji w gminie Stara Biała.

267. Ważniejsze inwestycje miejskie zrealizowane w latach 2015-2018. // Nasz Płock. – 2018, nr 7(125), s. 8-9, il.

Dot. Płocka.

268. WIECZOREK, Gabriel: Miasto i Gmina Sanniki: jesteśmy liderem w naszym regionie / Gabriel Wieczorek; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2018, nr 6(124), s. 16, il.

Rozmowa z burmistrzem Sannik.

— WOŹNICKA, Sylwia.: Infrastruktura drogowa = poz. 173

Wybory samorządowe

— DANIELUK, Jacek.: Bez PIS-u w prezydium Rady Miasta = poz. 239

— DOMAŃSKA, Sylwia.: Sylwia Domańska = poz. 98

269. DWOJNYCH, Andrzej: Nie potrzebuję nad sobą szefa / Andrzej Dwojnych; rozm. // Mazowiecka Szwajcaria. – 2018, nr 3(72-73), s. 4-5, il.

— DYLIICKI, Krzysztof.: Gmina Staroźreby = poz. 241

— (gsz): Dąbrowski przewodniczącym, Bieniek starostą = poz. 243

270. (JAC).: Płoccy radni podsumowali kadencję: 54 sesje, prawie 2700 interpelacji / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 47, s. 23, il.

271. (JAC).: Tych radnych wybraliśmy: oficjalne wyniki wyborów do Rady Miasta Płocka / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 44, s. 5, il.

Omówienie wyborów do Rady Miasta Płocka oraz prezentacja nowych radnych wraz ze zdjęciami.

— KALKOWSKI, Dariusz.: Gmina Gozdowo = poz. 246

272. KINALSKA, Eliza.: Debata przedwyborcza Tygodnika Płockiego : przepytaliśmy kandydatów na prezydenta Płocka / Eliza Kinalska, Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 42, s. 16-17, il.

Debata „Tygodnika Płockiego” z udziałem kandydatów na prezydenta Płocka : Maciejem Dąbrowskim, Tomaszem Kominkiem, Wiolettą Kulpa, Andrzejem Nowakowskim.

— KOMINEK, Tomasz.: Tomasz Kominek = poz. 105

— KOSTRZEWA, Piotr.: Przed powiatem jest wiele nowych wyzwań = poz. 107

273. KULPA, Wioletta.: Jakie pomysły na filharmonię i komunikację mają lokalni politycy? / Wioletta Kulpa, Tomasz Kominek, Artur Kras; rozm. przepr. Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2018, nr 19, s. 12, il. – (Przechrój Tygodnia) Rozmowa z Wiolettą Kulpa, Tomaszem Kominkiem oraz Arturem Krasem.

— KULPA, Wioletta.: Wioletta Kulpa = poz. 108

— MELLER, Arkadiusz.: Budowanie państwowości na Mazowszu: pierwsze wybory parlamentarne na Mazowszu Płockim w 1919 r. = poz. 158

— NOWAKOWSKI, Andrzej.: Wygrałem, bo dotrzymuję obietnic = poz. 255

— **Płocczanin** Adam Struzik szósty raz marszałkiem = poz. 257

274. STACHURSKA, Agnieszka.: Debata część druga – pytania od czytelników (losowanie) / Agnieszka Stachurska, Tomasz Kominek, Wioletta Kulpa, Andrzej Nowakowski. // PetroNews. – 2018, nr 20, s. 13, il.

Debata przedwyborcza PetroNews, KRDP FM oraz Telewizji PTV z udziałem Tomasza Kominka, Wioletty Kulpy i Andrzeja Nowakowskiego.

275. STACHURSKA, Agnieszka.: Debata część pierwsza – pytania od redakcji / Agnieszka Stachurska, Tomasz Kominek, Wioletta Kulpa, Andrzej Nowakowski. // PetroNews. – 2018, nr 20, s. 12, il.

Debata przedwyborcza PetroNews, KRDP FM oraz Telewizji PTV z udziałem Tomasza Kominka, Wioletty Kulpy i Andrzeja Nowakowskiego.

276. STACHURSKA, Agnieszka.: Debata część trzecia – kandydaci dla kandydatów / Agnieszka Stachurska, Tomasz Kominek, Wioletta Kulpa, Andrzej Nowakowski. // PetroNews. – 2018, nr 20, s. 15, il.

Debata przedwyborcza PetroNews, KRDP FM oraz Telewizji PTV z udziałem Tomasza Kominka, Wioletty Kulpy i Andrzeja Nowakowskiego.

— TOMASZEWSKI, Zbigniew.: Gmina Mochowo = poz. 265

Sądownictwo

— **Najtrudniejsza** sprawa polskiej kryminalistyki = poz. 104

Bezpieczeństwo publiczne

— **Najtrudniejsza** sprawa polskiej kryminalistyki = poz. 104

IX. WOJSKO

— CYDZIK, Szymon.: Dwie opowieści o polskich lotnikach = poz. 128

277. JORDAN, Aleksander.: Dzieje formowania 3-go Szwadronu Pułku 4-go Ułanów (od października 1918 roku do połowy lutego 1919 roku) / Aleksander Jordan, Adam Gorski. // Notatki Płockie. – 2018, nr 4/257, s. 38-43

Przyg. do druku Agnieszka Ciechomska, Grzegorz Gołębiewski. — KORDALA, Tomasz.: Zapomniany generał Wojska Polskiego Piotr Bontemps 1777-1840 = poz. 95

278. PLECYŃSKI, Wiktor.: Płockie epizody Marynarki Wojennej / Wiktor Pleczyński. // PetroNews. – 2018, nr 23, s. 1, il.

X. OCHRONA ZDROWIA

279. WANECKI, Jarosław (1968-).: Ecce medicus / Jarosław Wanecki. – Warszawa: Towarzystwo Ubezpieczeń Inter Polska S.A., 2018. – 119 stron: ilustracje; 22 cm.

Bibliografia strona 118. - Indeks.

ISBN 978-83-936750-8-1

Służba zdrowia. Szpitale

280. FLATAU, Edward (1868-1932).: Migrena = La migraine / Edward Flatau. – Płock: Okręgowa Izba Lekarska; 2018. – VI, 313, [4] stron, 4 karty: ilustracje; 24 cm. – (Wydawnictwa Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. III. Wydział Nauk Matematycznych i Przyrodniczych)

Reprint, Oryginał: Warszawa: nakład Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, 1912. – Bibliografia strony 283-306. – Indeksy ISBN 978-83-952532-0-1

281. LEWANDOWSKA, Anna.: Książka pisana na receptach: medycyna z humorem / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 238, dod. Magazyn Płock, s. 1, 4-5, il.

„Zastrzyk humoru” – książka napisana przez chirurgów z Wojewódzkiego Szpitala Zespołowego w Płocku – Adama Lewandowskiego i Witolda Pasztę.

282. ORŁOWSKA, Milena.: Przychodnia idealna / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2018, nr 290, s. 8, il. 50-lecie Przychodni Rejonowej nr 4 w Płocku przy ul. Miodowej. — ORŁOWSKA, Milena.: Wielki człowiek z Pałacu Ślubów = poz. 99

283. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, T.: Nad Wisłą czekają na odprężenie: płockie placówki zdrowia w stanie gotowości / T. Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 46, s. 5, il.

Zawiera m.in. statystykę szczepień z płockiej Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej.

— WANECKI, Jarosław.: Ból głowy = poz. 100

284. WERENS, Sławomir.: Kronika działalności Oddziału Płucznego Wojewódzkiego Szpitala Zespołowego w Płocku w latach 1969-2016 / Sławomir Werens, Bogdan Gotwiczki. // Biuletyn. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku. – 2018, nr 3(136), s. 16-19, il.

XI. NAUKA. OŚWIATA. KULTURA

Nauka

— ORŁOWSKA, Milena.: Wielki człowiek z Pałacu Ślubów = poz. 99

— **Studia** Mazowieckie = poz. 68

— WANECKI, Jarosław.: Ból głowy = poz. 100

Szkolnictwo wyższe

— ORŁOWSKA, Milena.: Pani Krysiu, pani wie wszystko = poz. 101

Towarzystwo Naukowe Płockie

— HORODYSKA-GIZIŃSKA, Ewa.: Halina z Horodyskich Rut-ska (1868-1932) = poz. 117

285. KRUSZEWSKI, Zbigniew Paweł (1949-): Towarzystwo Naukowe Płockie w odrodzonej Polsce / Zbigniew Paweł Kruszeński, tłumaczenie Jakub Mosiński, zdjęcia Maciej Wróbel. – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2018. – 441 stron: ilustracje; 24 cm.
Płock 2018: 100 lat Polski Niepodległej. – Bibliografia strony 211-219. Indeks. – Spis treści w języku angielskim.
ISBN 978-83-60348-93-2
— ORŁOWSKA, Milena.: Pani Krysiu, pani wie wszystko = poz. 101

Oświata

— **Inwestycje** w oświatę, kulturę, sport i rekreację = poz. 167

Szkolnictwo zawodowe

286. MAT.: 70 lat szkoły rolniczej w Studzieńcu / MAT. // Ekstra Sierpc. – 2018, nr 33, s. 1, 16, il.
Obchody jubileuszu szkoły w Studzieńcu połączone ze zjazdem absolwentów.
— ORŁOWSKA, Milena.: Nowy mural w mieście = poz. 204
287. 150-lecie Szkoły Niedzielnej Handlowej: mamy więcej lat niż Niepodległa. // Merkury. – 2018, nr 21, s. 2, il.

Szkolnictwo muzyczne

— (katia).: Sierpecka jesień kameralna = poz. 328

Przedszkola

289. Przedszkole Niepubliczne Promyczek w Załdziejcu / oprac. Emilia Kamińska. // Gazeta Łącka. – 2018, nr 2(70), s. 69-74, il.
Wydarzenia mające miejsce w przedszkolu w Załdziejcu.

Kultura

— **Inwestycje** w oświatę, kulturę, sport i rekreację = poz. 167
— **MiastO!Żyje** = poz. 41

Domy kultury

290. GĄTAREK, Sylwia.: Gminny Ośrodek Kultury w Łącku – kalendarz wydarzeń w 2018 roku / Sylwia Gątarek. // Gazeta Łącka. – 2018, nr 2(70), s. 40-45, il.
Podsumowanie wydarzeń mających miejsce w Gminnym Ośrodku Kultury w Łącku w 2018 roku.

Współpraca kulturalna z zagranicą

291. (EG).: Dwa jubileusze: w niemieckim Langenfeld / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 42, s. 20, il.
Obchody 70-lecia nadania praw miejskich oraz 20-lecia partnerstwa z udziałem gostynińskiej delegacji w niemieckim Langenfeld.

Imprezy kulturalne

— BANASIAK, Joanna.: Kultura wychodzi w miasto = poz. 347
292. Imprezy plenerowe promujące gminę Bodzanów w 2018 roku / oprac. Iwona Rakowska. // Gazeta Samorządowa Gminy Bodzanów. – 2018, nr grudzień, s. 15-18, il.

Muzea i wystawy

Muzeum Mazowieckie

293. Art Nouveau: collections and exhibitions of the Mazovian Museum in Plock / autorzy tekstów Mariola Adamska, Michał Burdziński, Anna Dylicka, Mariusz Andrzej Kasprzak, Barbara Rydzewska, Leonard Sobieraj, Małgorzata Szadkowska, Grażyna Tryka; fotografie Adam Łukawski; tłumaczenie Michał Pankowski. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2018. – 279,[1] strona: ilustracje; 28 cm.

Tł. tytułu: Secesja
ISBN 978-83-64676-29-1

294. BOŃCZA-SZABŁOWSKI, Jan.: W niebo stąpanie Jerzego Kaliny: wystawa w Płocku / Jan Bończa-Szabłowski. // Rzeczpospolita. – 2018, nr 303, dod. Rzecz o Schulzu", s. S2, il.

Wystawa rysunków B. Schulza oraz instalacja Jerzego Kaliny w płockich muzeach w ramach projektu „Bruno Schulz artysta nienazwany”.

295. KASPRZAK, Mariusz.: „Czas szukania i czas tracenia: zarys historii zbiorów płockiego muzeum w latach 1939-1949 / Mariusz Kasprzak. // Nasze Korzenie. – 2018, nr 15, s. 84-87, il.

— lesz.: Stawny artylerzysta z francuskimi korzeniami = poz. 96

296. ROBAK, Waldemar.: „Bruno Schulz – artysta nienazwany” – kultowa wystawa w Muzeum Mazowieckim / Waldemar Robak. // PetroNews. – 2018, nr 20, s. 20, il.

Wystawa rysunków B. Schulza i grafik z cyklu „Kaprysy” F. Goi oraz instalacje Jerzego Kaliny w płockich muzeach w ramach projektu „W stronę Schulza”.

297. TYRKA, Grażyna.: Moja kolekcja żyje wraz ze mną: Franciszka Olkowskiego zbiory medalierskie i falerystyczne / Grażyna Tyrka. // Biuletyn Muzealny. – 2018, nr 48, s. 4-5, il.

Muzeum Wisły Środkowej i Ziemi Wyszogrodzkiej

298. (LESZ).: Lejtakiem pod drewnianym mostem: w Muzeum Wisły Środkowej i Ziemi Wyszogrodzkiej / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 43, s. 9, il.

Ekspozyty prezentowane w Muzeum Wisły Środkowej i Ziemi Wyszogrodzkiej.

Muzeum Wsi Mazowieckiej

299. ASZTEMBORSKI, Jarosław.: Boże Narodzenie sprzed 100 lat / Jarosław Asztemborski. // Poznaj Swój Kraj. – 2018, nr 06, s. 8-9, il.

Wystawa „Boże Narodzenie na Mazowszu” w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

— ASZTEMBORSKI, Jarosław.: Święto plonów i spotkania z tradycją = poz. 227

— (katia).: Sierpecka jesień kameralna = poz. 328

Muzeum Żydów Mazowieckich

— BOŃCZA-SZABŁOWSKI, Jan.: W niebo stąpanie Jerzego Kaliny = poz. 294

— ROBAK, Waldemar.: „Bruno Schulz – artysta nienazwany” – kultowa wystawa w Muzeum Mazowieckim = poz. 296

Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego (Więczemin Polski)

300. LEWANDOWSKA, Anna.: Powrót do świata olenarów / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2018, nr 241, s. 8, il.

Otwarcie skansenu osadnictwa nadwiślańskiego w Więczeminie Polskim.

301. ORŁOWSKA, Milena.: Ludzie mówią: jedziemy na olenary / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 238, dod. Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego w Więczeminie, s. 2-3, il.

Historia założenia skansenu osadnictwa nadwiślańskiego w Więczeminie Polskim przez etnografów z Muzeum Mazowieckiego w Płocku.

302. SOBIERAJ, Leonard.: Niech żyje skansen w Więczeminie / Leonard Sobieraj; rozm. przepr. Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 238, dod. Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego w Więczeminie, s. 1, il.

Rozmowa z dyrektorem Muzeum Mazowieckiego, inicjatorem utworzenia skansenu osadnictwa nadwiślańskiego w Więczemnie Polskim.

303. WIELECHOWSKA, Małgorzata.: Centrum dialogu nad Wisłą : mazowieckie szlaki / Małgorzata Wielechowska. // Mazowsze. Serce Polski. – 2018, nr 11, s. 43-45, il.
Ślady osadnictwa olenderskiego na ziemi płockiej. Skansen osadnictwa nadwiślańskiego w Więczemnie Polskim.

Kultura fizyczna. Sport

304. CADENAS, Manolo.: W Płocku brakuje Servaasa: piłka ręczna / Manolo Cadenas ; rozm. przepr. Maciej Cender. // Przegląd Sportowy. – 2018, nr 300, s. 17, il.
Rozmowa z byłym trenerem Orlen Wisły Płock – M. Cadenasem.
— **Imprezy** plenerowe promujące gminę Bodzanów w 2018 roku = poz. 292

— **Inwestycje** w oświatę, kulturę, sport i rekreację = poz. 167
305. KALINOWSKI, Jan Ryszard (1957-).: Szkoleniowo-wychowawcza rola klubu sportowego „Jutrzenka” w latach 1948-2018 / Jan Ryszard Kalinowski. – Płoc : Wydawnictwo Stowarzyszenia Autorów Polskich. Oddział w Płocku, 2018. – 119, [1] strona: fotografie; 21 cm.
ISBN 978-83-62822-07-2

— **KMOCH, Maria Weronika.:** Strażackie świętowanie rocznicy odzyskania niepodległości na Mazowszu = poz. 231

306. MAŁACHOWSKI, Adam.: Hiszpan wszedł do Wisły z impetem / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 238, dod. Magazyn Płock, s. 11, il.

Trener piłkarzy Wisły Płock - Javier Sabaté.

307. MAŁACHOWSKI, Adam.: Płocczanie wcale nieźle wiośłem władają: 100 firm na stulecie / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 250, dod. Magazyn Płock, s. 8-9, il.

Płockie Towarzystwo Wioślarskie (1882-2018)

— **MAŁACHOWSKI, Adam.:** Tak umiał hartować tylko on: „Ostry” = poz. 114

308. MURAWSKI, Krzysztof.: Przedstawiamy MUKS Tandem Gąbin – klub rowerowy z Gąbina / Krzysztof Murawski. // Echo Gąbina. – 2018, nr 4, s. 28-29, il.

— **OBAJTEK, Daniel.:** Kubica i marka ORLENU = poz. 182

— **OBAJTEK, Daniel.:** Połączenie Orlenu i Lotosu opłaci się i firmie, i państwu = poz. 183

309. PERZYŃSKI, Jarosław.: „Przez sport hartować ducha”: rozmowa z burmistrzem Jarosławem Perzyńskim o sporcie, budowlach i dobrym samopoczuciu / Jarosław Perzyński; rozm. przepr. TL. // Kurier Sierpecki. – 2018, nr 51, s. 14-15, il.

— **PISZCZATOWSKA, Justyna.:** Inwestycja w Kubicę Orlenowi się zwróci = poz. 184

310. SABATÉ, Javier.: Taktyka Wisły przeszła rewolucję: piłka ręczna : Liga Mistrzów / Javier Sabaté; rozm. przepr. Wojciech Osiński. // Przegląd Sportowy. – 2018, nr 275, s. 20-21, il.

Rozmowa z trenerem piłkarzy Orlen Wisły Płock.

311. TYRION.: Analiza ligi okręgowej płockiej: poniżej oczekiwań / Tyrion. // Kurier Sierpecki. – 2018, nr 49, s. 14-15, il.

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Historia literatury. Krytyka literacka

— **CHLABICZ-BISKUPSKA, Bożenna.:** Mazowiecki szlak literacki = poz. 131

— **DATEK, Elżbieta.:** Rola pisarzy minorum gentium w przecieraniu szlaku do niepodległości. Casus Michała Synoradzkiego (1857-1922) „związane z Bieżuniem literata” = poz. 118

312. KRASKOWSKA, Ewa (1954-).: „Tyłem, ale naprzód”: studia i szkice o Themersonach / Ewa Kraskowska; Uniwersytet

im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. – Wydanie I. – Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2018. – 137 stron: ilustracje; 25 cm. – (Seria Filologia Polska / Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, ISSN 0554-8179; nr 204)

Zawiera listy Stefana Themersona do autorki. – Indeks. – Streszczenie w języku angielskim.

ISBN 978-83-232-3393-0

Życie literackie

313. KOWALSKA, Aleksandra.: Aleksandra uknuła misterną intrygę : płocczanie piszą książki / Aleksandra Kowalska ; rozm. przepr. Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 250, dod. Magazyn Płock, s. 12, il.

Zawiera rec. książki : Na tropie Anny / Aleksandra Kowalska. – Warszawa, 2018.

Poezja

314. KALIWODA-PARZYŃSKA, Jadwiga (1955-).: Konwalio-wy Sen / Jadwiga Kaliwoda-Parzyńska; wprowadzenie Wanda Gołębiewska. – Płock: Wydawnictwo Korepetytor Marian Gałczyński, 2018. – 35, [2] strony; 21 cm.
ISBN 978-83-64825-29-3

315. „O Liść Dębu”: wiersze nagrodzone : XXX edycja Ogólnopolskiego Konkursu Poetyckiego im. Władysława Broniewskiego / opracowanie Ewa Luma. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2018. – 53, [3] s.: ilustracje; 20 x 21 cm.

Fotografie: prace członków Płockiego Towarzystwa Fotograficznego im. Aleksandra Macieszy prezentowane na wystawie „Mój Płock 2018”.

ISBN 978-83-88028-99-1

Proza

316. GUTOWSKA-ADAMCZYK, Małgorzata.: Dziedzictwo Hryciów / Małgorzata Gutowska-Adamczyk. – Warszawa: Prószyński Media, 2018. – 510, [1] strona; 21 cm. – (Cukier-nia Pod Amorem: seria 2 / Małgorzata Gutowska-Adamczyk; cz. 2)

U dołu s. tyt.: Prószyński i S-ka.

ISBN 978-83-8123-358-3

— **KOWALSKI, Rafał.:** Hanna Witt-Pasza = poz. 121

— **LEWANDOWSKA, Anna.:** Książka pisana na receptach = poz. 281

— **LUTOMIERSKI, Marcin.:** Wiesław Antoni Lasocki jako pisarz emigracyjny dla młodzieży = poz. 109

— **MROCZKOWSKI, Ireneusz.:** Czas księdza Piotra = poz. 334

— **MROCZKOWSKI, Ireneusz.:** Nie zmęczyć się rozmową = poz. 335

317. SEPIOŁO, Mariusz (1990-).: Nanga dream: opowieść o Tomku Mackiewicz / Mariusz Sepioło. – Wydanie I. – Kraków: Wydawnictwo Znak, 2018. – 328, [4] strony: ilustracje; 21 cm.

Na okłace: Historia człowieka, który za marzenia zapłacił najwyższą cenę.

ISBN 978-83-240-5543-2

318. URBANKOWSKI, Bohdan (1943-).: Gwiazdy rdzewieją na dnie Wisły / Bohdan Urbankowski. – Wydanie I. – Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo, [2018]. – 436, [4] strony: ilustracje; 23 cm.

Data wydania według: www.zysk.com.pl.

ISBN 978-83-8116-478-8 :

Akcja powieści rozgrywa się podczas wojny polsko-bolszewickiej, także w Płocku.

— **WANECKI, Jarosław.:** Ecce medicus = poz. 279

Dramat

- ORŁOWSKA, Milena.: M. Zimińska zagości w teatrze = poz. 125
- SZATKOWSKA, Lena.: Chcemy, żeby Mira wróciła do Płocka = poz. 126
- TOMASZEWSKA, Magdalena.: Pokażemy, że Mira miała pazura = poz. 127

XIV. SZTUKA

Architektura. Planowanie przestrzenne. Pomniki

- BIAŁECKI, Zbigniew.: Odnowienie pomnika Marszałka = poz. 228
- 319. GRABOWSKI, Zbigniew.:** Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka. część trzecia / Zbigniew Grabowski. // Nasze Korzenie. – 2018, nr 15, s. 15-23, il.

Bibliogr.

Historia dworów w Pełowie i w Felicjanowie.

- GRYSZPANOWICZ, Piotr.: Remont kościoła pw. św. Hieronima w Sobowie [sic!] = poz. 324

- 320. MARCINIAK, Jola.:** „Radujmy się Niepodległą”: na Pl. Narutowicza odsłonięto pomnik Obrońców Płocka 1920 roku / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 46, s. 6, il.

- ORŁOWSKA, Milena.: Płytę po kryjomu przywieźli na wozie = poz. 234

- 321. ORŁOWSKA, Milena.:** Tajemnice katedry / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2018, nr 303, s. 8, il.

Remont kaplicy Sierpskich w katedrze płockiej.

- ORŁOWSKA, Milena.: Tumska 4 odsłoniła oblicze = poz. 210

- PTASIEWICZ, Zbigniew.: Niemiecka wizja przebudowy Ciechanowa (Zichenau) i rejencji ciechanowskiej na początku lat czterdziestych XX w. = poz. 162

- **Rewitalizacja** w zasięgu twoich możliwości = poz. 258

- 322. TYBURA, Joanna.:** Dotacji nie było, bo do konkursów nie stanęliśmy: przyszłość jest teraz / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 273, dod. Magazyn Płock, s. 8, il.

Rewitalizacja Placu Obrońców Warszawy i Jaru Brzeźnicy.

Malarstwo. Sztuki plastyczne

- **Art Nouveau** = poz. 293

- BOŃCZA-SZABŁOWSKI, Jan.: W niebo stąpanie Jerzego Kaliny = poz. 294

- 323. CIESIELSKA-ZAJĄC, Elżbieta.:** Z polskiej modlitwy, polskiego ogrodu, polskiej łaki / Elżbieta Ciesielska-Zajęc. // U Świętego Marcina. – 2018, nr 4, s. 10-11, il.

Polichromie wykonane przez Władysława Drapiewskiego w Bazylice Katedralnej w Płocku oraz Kościele św. Marcina w Słupnie.

- RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Grafiki ze znakiem rozpoznawczym... = poz. 288

- ROBAK, Waldemar.: „Bruno Schulz – artysta nienazwany” - kultowa wystawa w Muzeum Mazowieckim = poz. 296

Ochrona zabytków

- 324. GRYSZPANOWICZ, Piotr.:** Remont kościoła pw. św. Hieronima w Sobowie [sic!] / Piotr Gryszpanowicz, Marek Kapela, Andrzej Karolczak, Paweł Krydziński, Sylwester Piędziewski. – Płock: Towarzystwo Techniczne w Płocku, 2018. – 15 stron: ilustracje; 30 cm.

Tytuł z okładki. – Remont w ramach projektu: Rewitalizacja Kościoła pw. Bożego Ciała w Sobowie wraz z otoczeniem.

- 325. (JAC).:** Ciepłej w klasztorze: termomodernizacja obiektów diecezji płockiej / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 41, s. 6, il.

Podsumowanie projektu termomodernizacji obiektów historycznych i sakralnych w Płocku, Ratowie i Ciechanowie.

- ORŁOWSKA, Milena.: Tajemnice katedry = poz. 321

- ORŁOWSKA, Milena.: Tumska 4 odsłoniła oblicze = poz. 210

- **Rewitalizacja** w zasięgu twoich możliwości = poz. 258

- TYBURA, Joanna.: Po raz 19. ratujemy „Płockie Powązki” = poz. 206

Teatr

- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Strażacy i aktorzy, czyli teatr letni w Podolszycach w 1924 roku = poz. 201

- (l.).: Mira wraca do teatru = poz. 123

- (m.a.).: Idźcie na Zimińską! = poz. 124

- 326. MIODUSZEWSKA-OLSZEWSKA, Monika.:** Po prostu wszystko zagrało / Monika Mioduszevska-Olszewska. // Aktualności Teatru Płockiego. – 2018, nr listopad-grudzień, s. 14-16, il.

Spotkanie pt. „Jak się robi teatr?”. Opowieści z historii płockiego teatru.

- ORŁOWSKA, Milena.: M. Zimińska zagości w teatrze = poz. 125

- SZATKOWSKA, Lena.: Chcemy, żeby Mira wróciła do Płocka = poz. 126

- 327. SZATKOWSKA, Lena.:** Tu się nie dało świata zawojować: w „Piekiełku” o Janie Skotnickim i początkach teatru / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 42, s. 41, il.

Wspomnienia dot. początków istnienia płockiego teatru oraz jego pracowników.

- TOMASZEWSKA, Magdalena.: Pokażemy, że Mira miała pazura = poz. 127

- URBANKOWSKI, Bohdan.: Na co dzień nieczęsto spotykamy bohaterów = poz. 120

Muzyka

- 328. (KATIA).:** Sierpecka jesień kameralna / (katia). // Kurier Sierpecki. – 2018, nr 48, s. 1, 14, il.

- 329. LAO CHE.:** Wiedza o społeczeństwie [Dokument dźwiękowy] / muzyka Lao Che; słowa Hubert Dobaczewski; wykonawca Lao Che, Bartek „Fisz” Waglewski i Piotr „Emade” Waglewski. – Skąta: Mystic Production, 2018. – 1 płyta CD (46 min 8 s): digital, stereo.; 12 cm. + książeczka.

Książeczka zawiera teksty utworów w jęz. polskim, informacje o płycie, fotografie. – Zawiera: 1. Kapitan Polska/ wykonawca Lao Che, gościnnie: Bartek „Fisz” Waglewski i Piotr „Emade” Waglewski; 2. United colors of Armagedon; 3. Nie raj; 4. Gott Mit Litzus; 5. Liczba mnoga; 6.; Polak, Rusek I Niemiec; 7. Sen A’la Tren; 8. Baśń Tysiąca i Jednej Nocki; 9. Spółdzielnia; 10. Szkolnictwo; 11. Zbieg z Krainy Dreszczowców / wykonawca Lao Che. – Śpiew w języku polskim.

- 330. (LESZ).:** Poezja Broniewskiego na chór i mazowieckie pejzaże: płocki teledysk uczcił 100-lecie niepodległości / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 46, s. 11, il.

Premierowy pokaz teledysku „Czego nauczyły nas wieki” w Nowym Kinie Przedwiośnie.

- ORŁOWSKA, Milena.: Nie potrafię być inna = poz. 122

- 331. 100 lat niepodległości Polski:** Śpiewnik 2018 / fotografie Jan Waćkowski; opracowanie graficzne Dorota Zalewska. – Płock: Płocka Lokalna Organizacja Turystyczna, 2018. – 27 stron: ilustracje; 21 cm.

ISBN 978-83-936104-8-8

Film

- CYDZIK, Szymon.: Dwie opowieści o polskich lotnikach = poz. 128

- (lesz).: Poezja Broniewskiego na chór i mazowieckie pejzaże = poz. 330

— STELMASIAK, Artur.: Faustyna odkryta na nowo = poz. 340

Fotografia

— ORŁOWSKA, Milena.: Jak fotograf poszedł na wojnę: a w tle – nasza Grodzka = poz. 115

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

— ASZTEMBORSKI, Jarosław.: Święto plonów i spotkania z tradycją = poz. 227

— CIESIELSKA-ZAJĄC, Elżbieta.: Z polskiej modlitwy, polskiego ogrodu, polskiej łąki = poz. 323

— GRYSZPANOWICZ, Piotr.: Remont kościoła pw. św. Hieronima w Sobowie [sic!] = poz. 324

332. GRZYBOWSKI, Michał Marian.: Ludzie Kościoła w drodze do niepodległości / Michał Marian Grzybowski. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2018, nr 10, s. 1003-1008

Działalność przedstawicieli płockiego duchowieństwa w XIX i XX w.

— GRZYBOWSKI, Michał Marian.: Testament ks. Stanisława Malanowskiego = poz. 112

333. LEWANDOWSKA, Anna.: Rośnie wielkie sanktuarium: megabudowa na Starówce / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2018, nr 255, dod. Magazyn Płock, s. 4-5, il. Rozbudowa Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Płocku.

— MAŁECKA, Agnieszka.: Chcę zapewnić piękne życie = poz. 225

334. MROCZKOWSKI, Ireneusz (1949-).: Czas księdza Piotra: zamyślenia na blogu z lat 2014-2015 / Ireneusz Mroczkowski. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, Ó 2018.

ISBN 978-83-66171-00-8

Zawiera teksty pochodzące z bloga ks. I. Mroczkowskiego.

335. MROCZKOWSKI, Ireneusz (1949-).: Nie zmęczyć się rozmową: zamyślenia na blogu z lat 2016-2017 / Ireneusz Mroczkowski. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, Ó 2018. – 194 strony ; 21 cm.

ISBN 978-83-66171-01-5

Zawiera teksty pochodzące z bloga ks. I. Mroczkowskiego.

— NIEWINOWSKI, Paweł.: Nieskończona partia szachów = poz. 116

— ORŁOWSKA, Milena.: Tajemnice katedry = poz. 321

336. OTŁOWSKA, Agnieszka.: Spotkaj nastolatka, który wierzy: świadectwo i duszpasterstwo / Agnieszka Otłowska. // Gość Niedzielny. – 2018, nr 47, dod. Gość Płocki, nr 47/539, s. VII, il.

25-lecie Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Diecezji Płockiej.

337. PYTELEWSKA, Maria.: 130. rocznica powstania kościoła w Kurowie / Maria Pytelevska. // Słowo Gozdzowa. – 2018, nr 4(75), s. 11-12, il.

338. SMOLIŃSKI, Leszek.: [Historia Polski w tłuchowskich witrażach zamknięta- recenzja] / Leszek Smoliński. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2018, nr 12, s. 1257-1260, il.

Zawiera rec. książki : Historia Polski w tłuchowskich witrażach zamknięta / Andrzej Zakrzewski. – Płock, 2018.

339. SOBOCIŃSKI, Michał.: Kronika parafii Bielsk – edycja źródła / Michał Sobociński. // Nasze Korzenie. – 2018, nr 15, s. 93-95, il.

340. STELMASIAK, Artur.: Faustyna odkryta na nowo / Artur Stelmasiak. // Niedziela. – 2018, nr 40, dod. Niedziela w Warszawie, s. IV-V, il.

Film dokumentalny „Święta Faustyna w blasku Miłosierdzia” w reż. Piotra Weycherta.

— ŚLEDZIANOWSKI, Jan.: Północne Mazowsze z zaborczej niewoli ku wolności = poz. 144

— WOYNAROWSKA, Katarzyna.: Byliśmy razem przy ołtarzu i przy redakcyjnym stole = poz. 110

341. 130. rocznica powstania kościoła w Kurowie. // Ekstra Sierpc. – 2018, nr 34, s. 10, il.

342. 380. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski 25-26 września 2018 r.: Rok Jubileuszowy św. Stanisława Kostki w 450 rocznicę śmierci patrona dzieci i młodzieży / opracowanie Kuria Diecezjalna Płocka. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2018. – 52 strony; 21 cm.

Tytuł z okładki. – Na 4 stronie okładki: Ad Maiora Natus Sum, Rok św. Stanisława Kostki 2018.

ISBN 978-83-66171-02-2

Zawiera teksty liturgiczne i teksty pieśni Mszy św.: 25 września 2018 r. w Bazylice katedralnej w Płocku, 26 września 2018 r. w Kolegiacie pod wezwaniem św. Bartłomieja w Płocku.

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Biblioteki naukowe

— HORODYSKA-GIŻIŃSKA, Ewa.: Halina z Horodyskich Rut-ska (1868-1932) = poz. 117

Biblioteki publiczne

— (jac).: Ważny moment dla płockiej kultury = poz. 169

343. Działalność Gminnej Biblioteki Publicznej w Bodzanowie i Filii w Miszewie Murowanym / oprac. Barbara Jachura. // Gazeta Samorządowa Gminy Bodzanów. – 2018, nr grudnia, s. 21-24, il.

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

344. (LESZ).: Płockie wiersze na podium: XXX jubileuszowa gala Konkursu „O Liść Dębu” / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 47, s. 9, il.

Jubileuszowa gala finałowa konkursu „O Liść Dębu”.

— ORŁOWSKA, Milena.: Nie potrafię być inna = poz. 122

345. SZATKOWSKA, Lena.: Nie potrafię być inna: Hanna Wit-t-Pasza / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 44, s. 10, il.

Promocja książki Rafała Kowalskiego w Książnicy Płockiej z udziałem Hanny Witt-Paszy.

346. SZATKOWSKA, Lena.: Portret Błękitnego Generała: dla Ciebie Polsko i dla twojej chwały / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2018, nr 46, s. 10, il.

Promocja książki Grzegorza Gołębińskiego w Książnicy Płockiej.

347. BANASIAK, Joanna.: Kultura wychodzi w miasto / Joanna Banasiak. // Tumskanova. – 2018, nr październik, s. 10, il.

Imprezy Książnicy Płockiej w przestrzeni Starego Miasta jako wkład w jej rewitalizację.

Czasopiśmiennictwo. Dziennikarstwo

— DAŁEK, Elżbieta.: Rola pisarzy minorum gentium w przecieraniu szlaku do niepodległości. Casus Michała Synoradzkiego (1857-1922) „związanego z Bieżuniem literata” = poz. 118

348. STOLARCZYK, Tomasz.: Przyczynek do historii prasy łęczyckiej w dwudziestolecu międzywojennym / Tomasz Stolarczyk. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.10 (2018), s. 93-105, il.

Streszcz. w jęz. ang.

INDEKS OSOBOWY

Adamczyk, Małgorzata. zob. Gutowska-Adamczyk, Małgorzata.
 Adamkowski, Arkadiusz 19
 Adamska, Mariola 293
 AS. 175, 192
 Asiński, Wojciech 77
 Asztemborski, Jarosław 227, 299
 Baca-Pogorzelska, Karolina 183–4
 Banasiak, Joanna 214, 347
 Bańka, Krystyna 137
 Baran, Małgorzata 24
 Berezowski, Andrzej 176
 Białecki, Zbigniew 228
 Bielewicz, Remigiusz 92
 Bielińska, Kamila 18
 Bieniek, Mariusz 253
 Bilska-Ciećwierz, Magdalena 157
 Biskupska, Bożenna. zob. Chlabicz-Biskupska, Bożenna.
 Błaszczak, Marcin 154
 Bondyra, Michał 30
 Bończa-Szabłowski, Jan 294
 Buczkowski, Krzysztof 60, 219
 Burdziński, Michał 293
 Burlewicz, Paweł 37
 Cadenas, Manolo 304
 Cegłowska, Blanka. zob. Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka.
 Cender, Maciej 304
 Chlabicz-Biskupska, Bożenna 131
 Chlewiński, Zbigniew 95, 157
 Chodakiewicz, Marek Jan 164
 Chrzanowska, Joanna 76
 Ciećwierz, Magdalena. zob. Bilska-Ciećwierz, Magdalena.
 Ciesielska-Zajac, Elżbieta 323
 Cieślak-Wróblewska, Anna 255
 Cydzik, Szymon 128
 Czajkowski, Artur Jakub 134
 Czyżkowska, Aneta 63
 Dątek, Elżbieta 118
 Danieluk, Jacek 195–6, 239
 Dąbrowska, Anna 229
 Dąbrowski, Paweł 16
 Deja, Monika 80
 Dobaczewski, Hubert 329
 Domagała, Jarosław 115a
 Domańska, Sylwia 98
 Dwojnych, Andrzej 35, 269
 Dylicka, Anna 293
 Dylicki, Krzysztof 240–1
 Dziurawiec, Mariusz 329
 (eg) 291
 Fabiszewski, Mariusz 214
 Flatau, Edward 280
 Franczak, Dariusz 242
 Furman, Tomasz 177, 181
 Gątarek, Sylwia 290
 Gizińska, Ewa. zob. Horodyska-Gizińska, Ewa.
 Głowacka, Mariola 56
 Gołaszewska-Kotlarz, Kamila 223
 Gołębiowska, Wanda 314
 Gołębiowski, Grzegorz 25, 54, 113, 201
 Gontarz, Jerzy 14
 Gorski, Adam 277
 Gotwicki, Bogdan 284
 Grabowski, Janusz 140
 Grabowski, Zbigniew 319
 Grodzki, Mieczysław 29
 Gryspanowicz, Piotr. 86, 197–8, 324
 Grzybowski, Michał Marian 112, 332
 (gsz) 243

Gutowska-Adamczyk, Małgorzata 316
 Horodyska-Gizińska, Ewa 117
 Hynowski, Bronisław 174
 Istal, Izabela 1
 (jac) 129, 169, 202, 208, 270–1, 325
 Jachura, Barbara 343
 Jagodziński, Andrzej 217
 Jol. 211
 Jordan, Aleksander 277
 Justyńska, Teresa. zob. Radwańska-Justyńska, Teresa.
 Kalinowski, Jan Ryszard 305
 Kaliwoda-Parzyńska, Jadwiga 314
 Kalkowski, Dariusz 246
 Kamińska, Emilia 289
 Kansy, Małgorzata 42
 Kapela, Marek 324
 Karolczak, Andrzej 324
 Kasprzak, Mariusz Andrzej 293, 295
 (katia) 328
 Kinalska, Eliza 191, 218, 247, 272
 Kluska, Bartłomiej 103
 Kłobukowski, Paweł 13
 Kmoch, Maria Weronika 231
 Kobylińska, Anna Maria 344
 Kominek, Tomasz 105, 273–6
 Kopeć, Wiesław 84
 Kordala, Tomasz 53, 95
 Korwin-Szymanowski, Michał 106, 212
 Koseski, Adam 68
 Kostrzewa, Piotr 107
 Kotlarz, Kamila. zob. Gołaszewska-Kotlarz, Kamila.
 Kowalewska, Magdalena 189
 Kowalska, Aleksandra 313
 Kowalska, Iwona. zob. Typiak-Kowalska, Iwona.
 Kowalski, Rafał 102, 121
 Kozakowska, Katarzyna 7
 Kozłowska, Ewa 1
 Kozłowska, Zofia 62, 81
 Kras, Artur 273
 Kraskowska, Ewa 312
 Krupińska, Sylwia 32
 Kruszewski, Zbigniew Paweł 159, 285
 Krydziński, Paweł 324
 Krysiak, Mirosław 248
 Krzętowska, Agnieszka 217
 Kulpa, Wioletta 108, 274–6, 273
 Kunavar, Marta 126
 Kurach, Aurelia 232
 Kwiatkowski, Jacek 134
 (l.) 123
 Lazarowski, Dariusz 83, 203
 (lesz) 96, 298, 330, 344
 Leszczyński, Zdzisław 135, 140
 Lewandowska, Anna 93–4, 145–6, 187, 194, 209, 253, 261, 281,
 300, 333
 Lewandowska, Danuta 219
 Lewandowski, Arkadiusz 214
 Lipińska, Wiesława 36
 Luma, Ewa 315
 Lutomiński, Marcin 109
 Łoziński, Bogumił 182
 Łukawski, Adam 293
 (m.a.) 124
 (mac) 179
 Maciejewska, Beata 151, 153
 Maciorowski, Mirosław 151
 Maksymiuk, Zdzisław 132–3
 Małczyk, Dariusz 43
 Małachowski, Adam 114, 224, 306–7
 Małecka, Agnieszka 225

- Marciniak, Jola 320
 Marszałek, Hanna 170
 Maślanka, Renata 65
 MAT. 249, 286
 Matuszewska, Anna 12
 Mazurska, Wiesława 1
 Meller, Arkadiusz 158
 Michnik, Adam 19
 Miecznikowski, Zbigniew 119
 Mieszkowski, Wiktor 4
 Mikulska, Maria. zob. Zalewska-Mikulska, Maria.
 Mioduszevska-Olszewska, Monika 126, 326
 Mosiński, Jakub 285
 Mroczkowski, Ireneusz 334–5
 Murawski, Krzysztof 308
 Niestuchowski, Piotr 42
 Niewinowski, Paweł 116
 Nowakowski, Andrzej 253–5, 274–6
 Nycek, Jan Bolestaw 46, 141, 240–1, 246, 248, 254, 259, 262, 265, 268
 Obajtek, Daniel 181–3
 Odolczyk, Marcin 28
 Olszewska, Monika. zob. Mioduszevska-Olszewska, Monika.
 Olszewski, W. 237
 Opolski, Krzysztof 38
 Orłowska, Milena 99, 101, 115, 122, 125, 127, 204, 210, 234, 282, 301, 302, 313, 321
 Osiński, Wojciech 310
 Otłowska, Agnieszka 336
 Panfil, Tomasz 152
 Pankowski, Michał 293
 Pańkowski, Łukasz 188
 Parzyńska, Jadwiga. zob. Kaliwoda-Parzyńska, Jadwiga.
 Pawlaszczyk, Adam 23
 Perzyński, Jarosław 309
 Piekarski, Tomasz 58, 138
 Piędziejewski, Sylwester 324
 Piotrowski, Marcin 161
 Piszczatowska, Justyna 183, 184
 Piwowar, Janusz 113
 Pleczyński, Wiktor 278
 Pogorzelska, Karolina. zob. Baca-Pogorzelska, Karolina.
 Potrykowska, Alina 136
 Przygocka, Janina 73
 Przytuła, Małgorzata 165
 Ptasiiewicz, Zbigniew 162
 Pytelewska, Maria 337
 Radomski, Grzegorz 143
 Radwańska-Justyńska, Teresa 98a, 283
 Rakowska, Iwona 292
 Rayzacher, Beata 190
 Robak, Waldemar 296
 Rokita, Agata 14
 Rosik, Stanisław 153
 Rozkosz, Józef Jerzy 259
 Różański, Filip „Wieża” 329
 Rydzewska, Barbara 293
 Sabaté, Javier 310
 Sekelecka, Sylwia 28
 Sepiolo, Mariusz 317
 Sierandt, Maria 42
 Sikorski, Andrzej 156
 Siwek, Jakub 72
 Smak, Jarek 329
 Smoliński, Leszek 205, 338
 Smuk-Stratenwerth, Ewa 80
 Sobieraj, Leonard 8, 293, 302
 Sobociński, Krzysztof 89, 150
 Sobociński, Michał 148, 339
 Sokółowska, Joanna 6
 Stachurska, Agnieszka 55, 98, 105, 108, 273, 274–6
 Staniszevska, Magdalena 91, 215
 Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka 158a
 Stec, Andrzej 181
 Stelmasiak, Artur 340
 Stogowska, Anna Maria 111
 Stolarczyk, Tomasz 348
 Stratenwerth, Ewa. zob. Smuk-Stratenwerth, Ewa.
 Struzik, Adam 261
 Sugajski, Jan 262
 Sulkowska, Anna 220–1
 Sułkowska, Dorota 63
 Syperek, Anna 28
 Szablowski, Jan. zob. Bończa-Szablowski, Jan.
 Szadkowska, Małgorzata 293
 szat. 172
 Szatkowska, Lena 120, 126, 327, 345–6
 Szatkowski, Tomasz 71
 Szczepański, Janusz 140
 Szkopek, Grzegorz 272
 Szymanowski, Michał. zob. Korwin-Szymanowski, Michał.
 Śledzianowski, Jan 144
 Ślęzak, Patryk 33
 Tarnowska, Beata 85
 TL 309
 Tomaszewska, Magdalena 127
 Tomaszewski, Zbigniew 265
 Tryka, Grażyna 293
 Tybura, Joanna 193, 206, 322
 Typiak-Kowalska, Iwona 1
 Tyrion. 311
 Tyrka, Grażyna 297
 UG Bielsk 263
 Urbankowski, Bohdan 120, 318
 Waćkowski, Jan 331
 Waglewski, Bartosz 329
 Waglewski, Piotr 329
 Wanecki, Jarosław 100, 279
 (WE) 200
 Werens, Sławomir 284
 Węglicka, Anna 7
 Wieczorek, Gabriel 268
 Wielechowska, Małgorzata 303
 Wiśniewski, Janusz 82
 Wojtylak, Mariusz 139
 Woynarowska, Katarzyna 110
 Woźniak, Norbert 97, 160
 Woźnicka, Sylwia 173
 Wróbel, Maciej 285
 Wróblewska, Anna. zob. Cieślak-Wróblewska, Anna.
 Zajęc, Elżbieta. zob. Ciesielska-Zajęc, Elżbieta.
 Zakrzewski, Andrzej 207
 Zalewska, Dorota 331
 Zalewska-Mikulska, Maria 149
 Zasada, Zdzisław Jan 159
 Zbińkowska, Dorota 44
 Zegar, Tomasz 63
 Ziętek, Janina 39

Powyższy wybór jest częścią Bibliografii Mazowsza Płockiego w całości dostępnej online na stronie www.ksiaznicaplocka.pl.

Opracowanie:

Izabela Istał, Ewa Kozłowska,
 Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

09-400 Płock, ul. Kościuszki 6
 Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
 e-mail: dib@ksiaznicaplocka.pl

NASI AUTORZY

MARIUSZ CELMER	—	doktor nauk humanistycznych, absolwent Instytutu Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie, nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie w Liceum Ogólnokształcącym nr I im. Marii Curie-Skłodowskiej w Makowie Mazowieckim
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI	—	doktor nauk humanistycznych, nauczyciel historii w III Liceum Ogólnokształcącym w Płocku, wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, wiceprezes Towarzystwa Naukowego Płockiego
BORYS PRZEDPEŁSKI	—	doktor habilitowany nauk teologicznych, profesor nadzwyczajny i kierownik Katedry Historii Kościoła na Wydziale Teologicznym Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie. Główne zainteresowania naukowe autora koncentrują się na historii trzech nurtów starokatolicyzmu i teologii starokatolickiej oraz dziejach i doktrynie różnych wyznań chrześcijańskich
MAGDALENA STANISZEWSKA	—	magister informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, regionalistka, pracownik Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu, sekretarz Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu oraz wiceprezes Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej
ANNA MARIA STOGOWSKA	—	doktor habilitowany nauk humanistycznych, była dyrektor Biblioteki im. Zielińskich TNP i Archiwum Państwowego w Płocku, członek Towarzystwa Naukowego Płockiego
Autorki Bibliografii	—	Izabela Istał, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

Publikacje:

Ludzie TNP pod red. nauk. Małgorzaty Kamińskiej

oraz

Zbiory Specjalne Towarzystwa Naukowego Płockiego

pod red. Zbigniewa Kruszewskiego oraz Daniela Brzezińskiego

zostały dofinansowane ze środków

Samorządu Województwa Mazowieckiego

 MAZOWSZE.
serce Polski

Prace konserwatorskie i restauratorskie
przy wymianie stolarki okiennej i drzwiowej

„Domu pod Opatrznością”,

siedziby Biblioteki im. Zielińskich

Towarzystwa Naukowego Płockiego w Płocku –

etap I, współfinansowane przez

Samorząd Województwa Mazowieckiego

 MAZOWSZE.
serce Polski